

**RUS TURİSTLERİN KRİPTO PARALARI
KULLANMA NİYETİ: FİNANSAL
OKURYAZARLIK, FARKINDALIK VE
SÜRÜ DAVRANIŞI ETKİLERİ**

Doktora Tezi

Sadık YEREBAKAN

Eskişehir 2025

**RUS TURİSTLERİN KRIPTO PARALARI KULLANMA NİYETİ: FİNANSAL
OKURYAZARLIK, FARKINDALIK VE SÜRÜ DAVRANIŞI ETKİLERİ**

Sadık YEREBAKAN

DOKTORA TEZİ

İşletme Anabilim Dalı

Pazarlama Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Celal Hakan KAĞNİCİOĞLU

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temmuz 2025

Eskişehir

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Sadık YEREBAKAN'ın ''Rus Turistlerin Kripto Paraları Kullanma Niyeti: Finansal Okuryazarlık, Farkındalık ve Sürü Davranışı Etkileri'' başlıklı tezi 24/06/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek ''Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, İşletme Anabilim dalında Pazarlama Programında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

	<u>Ünvanı Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye (Danışman) :	Prof. Dr. Celal Hakan KAĞNICIOĞLU	
Üye :		
Üye :		
Üye :		
Üye :		

Prof. Dr. Nafiz Öncü CAN
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖZET

RUS TURİSTLERİN KRİPTO PARALARI KULLANMA NİYETİ: FİNANSAL OKURYAZALIK, FARKINDALIK VE SÜRÜ DAVRANIŞI ETKİSİ

Sadık YEREBAKAN

İşletme Anabilim Dalı

Pazarlama Bilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temmuz 2025

Danışman: Prof. Dr. Celal Hakan KAĞNICIOĞLU

Küresel ekonomik sistemde, her gün değişen ihtiyaçlar ve karşılaşılan yeni sorunlarla birlikte yenilikçi çözümlerin geliştirildiği sürekli bir dönüşüm süreci yaşanmaktadır. Bu dönüşümün en güncel ve etkili araçlarından biri ise kripto paralardır. Bu çalışma, uluslararası yaptırımlar ve ekonomik kısıtlamalar nedeniyle geleneksel finansal sistemlere erişimi sınırlanan Rus turistlerin, Türkiye’de günlük alışverişlerinde kripto paraları kullanma niyetini ve tercih ettikleri ürün kategorilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Birleştirilmiş Teknoloji Kabul ve Kullanım Teorisi (BTKKT) temel alınarak geliştirilen özgün kavramsal modelde; performans beklentisi, çaba beklentisi, güven, güvenlik ve gizlilik, risk, tutum ve yenilikçilik gibi yapılar ile finansal okuryazarlık, farkındalık ve sürü davranışı moderatör değişken olarak ele alınmıştır. Çalışmanın ilk aşamasında, elde edilen veriler tematik analizle değerlendirilmiş ve ortaya çıkan beş ana tema BTKKT’ye entegre edilmiştir. İkinci aşamada ise kısmi en küçük kareler yapısal eşitlik modellemesi (PLS-YEM) ile kavramsal model test edilmiştir. Bulgular, performans beklentisi, çaba beklentisi, güven, güvenlik ve gizlilik ve tutumun kripto para kullanım niyeti üzerinde anlamlı etkiler taşıdığını; risk ve yenilikçiliğin ise anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Ayrıca, farkındalığın performans beklentisi ile kullanım niyeti arasındaki ilişkiyi güçlendirdiği; sürü davranışının ise yalnızca güven ile kullanım niyeti arasındaki ilişkide moderatör rol üstlendiği tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, hem kuramsal alana özgün bir katkı sağlamakta hem de turizm sektöründe kripto paraların kullanılmasına yönelik pratik öneriler sunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kripto Paralar, Alışveriş, Turizm, Tematik Analiz, BTKKT, PLS-YEM

ABSTRACT

THE INTENTION OF RUSSIAN TOURISTS TO USE CRYPTOCURRENCIES: FINANCIAL LITERACY, AWARENESS AND HERD BEHAVIOUR

Sadık YEREBAKAN

Department of Business Administration

Programme in Marketing

Graduate School of Anadolu University, July 2025

Supervisor: Prof. Dr. Celal Hakan KAĞNICIOĞLU

In the global economic system, there is a continuous transformation process in which innovative solutions are developed with the changing needs and new problems encountered every day. One of the most current and effective tools of this transformation is cryptocurrencies. This study aims to examine the intention of Russian tourists, whose access to traditional financial systems is limited due to international sanctions and economic restrictions, to use cryptocurrencies in their daily shopping in Turkey and the product categories they prefer. In the original conceptual model developed based on the Unified Technology Acceptance and Use Theory (UTAUT), constructs such as performance expectancy, effort expectancy, trust, security and privacy, risk, attitude and innovativeness, financial literacy, awareness and herding behavior are considered as moderating variables. In the first stage of the study, the data obtained were evaluated through thematic analysis and the five main themes that emerged were integrated into the UTAUT. In the second stage, the conceptual model was tested with partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM). The findings show that performance expectancy, effort expectancy, trust, security and privacy, and attitude have significant effects on the intention to use cryptocurrency, while risk and innovativeness have no significant effect. Moreover, it was found that awareness strengthened the relationship between performance expectancy and intention to use, while herding behavior only moderated the relationship between trust and intention to use. The results obtained provide both a unique contribution to the theoretical field and practical suggestions for the use of cryptocurrencies in the tourism sector.

Keywords: Cryptocurrencies, Shopping, Tourism, Thematic Analysis, UTAUT, PLS-SEM

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “Bilimsel İntihal Tespit Programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Sadık YEREBAKAN

TEŞEKKÜR

Doktora eğitimim süresince bilgi, deneyim ve desteğini her zaman yanımda hissettiğim hem akademik katkıları hem de zor zamanlarda gösterdiği anlayış ile bu sürecin en önemli destekçilerinden biri olan danışmanım Prof. Dr. Celal Hakan Kağnıcıoğlu'na,

Tez izleme sürecinde katkı sunan, fikirleriyle yolumu açan ve çalışmamın gelişiminde önemli rol oynayan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Nezihe Figen Ersoy Arca ve Prof. Dr. Müjdat Özmen'e,

Bu süreçte desteğini ve bilgisini esirgemeyen, akademik ilerleyişime anlamlı katkılar sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Haldun Çolak'a,

Eğitim hayatım boyunca her zaman yanımda olan, yardımı ve desteğiyle bu süreci benim için daha anlamlı kılan değerli arkadaşım Yunus Emre Korkmaz'a ve bu süreçte yanımda olan herkese en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Sadık YEREBAKAN

ETİK KURUL BELGESİ BEYANNAMESİ

Evrak Kayıt Tarihi: 16.09.2024

Protokol No: 784296

Tarih: 24.09.2024

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Doktora Tez Çalışması
KONU:	Sosyal Bilimler
BAŞLIK:	Rus Turistlerin Alışverişte Kripto Paraları Kullanma Niyeti: Finansal Okuryazarlık, Farkındalık ve Sürü Davranışı Etkileri
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Prof. Dr. Celal Hakan KAĞNICIOĞLU
TEZ YAZARI:	Sadık YEREBAKAN
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI

Bu tezi hazırlarken (örneğin ChatGPT, Gemini, DALL-E vb.) üretken yapay zekâ programlarından destek aldığımı beyan ederim. Tezin hazırlığı aşamasında üretken yapay zekâ programlarından (örneğin çeviri, bilimsel makale vb.) desteği aldım. Üretken yapay zekâ programlarından aldığım bilgilerin doğruluğunu kontrol ettiğimi bildiririm.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Sadık YEREBAKAN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	v
TEŞEKKÜR	vi
ETİK KURUL BELGESİ BEYANNAMESİ	vii
ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
1 GİRİŞ	1
1.1 Sorun	3
1.2 Araştırmanın Amacı.....	5
1.3 Önem	5
1.4 Tanımlar	6
1.5 Sınırlılıklar.....	6
2 BLOK ZİNCİR VE KRİPTO PARA	7
2.1 Blok zincir Teknolojisinin Gelişimi.....	7
2.2 Blok Zincir Teknolojisinin Özellikleri.....	8
2.3 Blok Zincir Teknolojisinin Altyapısı.....	10
2.4 Konsensus Mekanizmaları	11
2.5 Kripto Paralar	13
2.5.1 Kripto para türleri	13
2.5.1.1 Kripto paralar ile ilgili istatistiksel bilgiler	15
2.5.1.2 Kripto cüzdanlar	17
2.6 Turistlerin Kripto Paraları Kullanma Yöntemleri	18
2.6.1 Kripto paraların ödeme sistemlerindeki yeri.....	19
2.6.2 Kripto paraların kullanılma yöntemleri	20

2.6.3 Kripto paraların kullanımında karşılaşılan sorunlar	21
3 ALANYAZIN	22
3.1 Birleştirilmiş Teknoloji Kabul ve Kullanım Teorisi	22
3.1.1 Gerekçeli davranış teorisi (Theory of reasoned action, TRA).....	22
3.1.2 Planlanmış davranış teorisi (Theory of planned behavior, TPB).....	23
3.1.3 Teknoloji kabul modeli (Technology acceptance model, TAM).....	23
3.1.4 Sosyal bilişsel teori (Social cognitive theory, SCT).....	24
3.1.5 Yenilik yayılım teorisi (Innovation diffusion theory, IDT)	25
3.1.6 Bilgisayar kullanım modeli (Model of PC utilization, MPCU)	25
3.1.7 Motivasyonel model (Motivational model, MM)	26
3.1.8 Birleşik TKM ve TPB (Combined TAM-TPB, C-TAM-TPB).....	26
3.2 Kripto Paraların Kullanımına İlişkin Ampirik Araştırmalar	28
4. YÖNTEM	37
4.1 Araştırma Yöntemi	37
4.1.1 Tematik analiz.....	37
4.1.2 PLS tabanlı yapısal eşitlik modellemesi (PLS- YEM).....	38
4.1.2.1 PLS-YEM analiz aşamaları	40
4.2 Örneklem Özellikleri ve Veri Toplama Süreci.....	43
4.3 Veri Toplama ve Ölçekler	46
5 BULGULAR	47
5.1 Ana Temalar ve Alt Temalar.....	47
5.2 Araştırma Modeli ve Hipotezlerin Oluşturulması	52
5.3 Kripto Paralar ile Yapılan Harcamaların Kategorik Dağılımı	62
5.4 PLS- YEM Bulguları.....	63
5.4.1 Ölçüm modelinin testi	63
5.4.2 Yapısal modelin testi.....	68
6 SONUÇ	71
6.1 Kavramsal Çıkarımlar.....	77
6.2 Uygulayıcılara Tavsiyeler	78
6.3 Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler	79
KAYNAKÇA	81
EKLER	94

TABLÖLER DİZİNİ

Tablo 2.1 PoW ve PoS Avantajları ve Dezavantajları	12
Tablo 2.2 Kripto Paraları Kullanma Yöntemleri	21
Tablo 3.1. BTKKT'ye Ait Bağımsız Değişkenlerin Temel Dayanağı.....	28
Tablo 4.1 Katılımcıların Demografik Özellikleri	45
Tablo 4.2 Kullanılan Ölçeklerin Kaynakları	46
Tablo 5.1 Ana Temalar ve Alt Temalar	47
Tablo 5.2 Ürün Tercihleri Dağılımı	62
Tablo 5.3 Güvenilirlik ve Geçerlilik Analiz Sonuçları.....	64
Tablo 5.4 Ayrışma Geçerliliği	65
Tablo 5.5 Confidence Interval	66
Tablo 5.6 f^2 Değerleri	67
Tablo 5.7 Yapısal Modeldeki Doğrudan ve Moderatör Etkilerin Test Sonuçları	69
Tablo 5.8 Hipotezlerin Test Sonuçları	70
Tablo 5.9 Tahmin Gücü Sonuçları.....	71

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1 Dağıtık Ağ	9
Şekil 2.2 Blok Zincir Yapısı.....	11
Şekil 2.3 Piyasa Değeri.....	16
Şekil 2.4 Küresel Kripto Benimseme Endeksi	17
Şekil 3.1 BTKKT Modeli	27
Şekil 4.1 PLS-YEM Analiz Aşamaları	41
Şekil 5.1 Temaların Merkezilik ve Yoğunluk Düzeylerine Göre Dağılımı	48
Şekil 5.2 Kavramsal Model	54

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

BTKKT	: Birleştirilmiş Teknoloji Kabul ve Kullanım Teorisi
ÇB	: Çaba Beklentisi
DN	: Davranışsal Niyet
FO	: Finansal Okuryazarlık
FRK	: Farkındalık
GG	: Güvenlik ve Gizlilik
GVN	: Güven
HTMT	: Heterotrait-Monotrait
PB	: Performans Beklentisi
RSK	: Risk
SD	: Sürü Davranışı
TTM	: Tutum
YEM	: Yapısal Eşitlik Modellemesi
YNL	: Yenilikçilik

1 GİRİŞ

Son yıllarda internetin hızlı yayılımı ile bilgi ve iletişim teknolojilerindeki çarpıcı ilerlemeler ve dijital erişilebilirliğin artması, geleneksel nakit ödeme yöntemlerinden çevrimiçi işlemlere yönelimi teşvik etmiştir. Bu yönelim, küresel ölçekte para ve ödeme sistemlerinin işleyişini radikal biçimde değiştirmiştir (Hidegföldi vd. 2025). Tüketicilerin ödeme yapma biçimleri artık yalnızca geleneksel yöntemlerle sınırlı kalmamakta, dijitalleşmenin etkisiyle giderek çeşitlenmektedir (Quan vd., 2023). Bu çeşitlenmenin önemli bir kilometre taşı olarak 2008 yılında “Satoshi Nakamoto” takma adını kullanan bir birey veya bir grup yazılımcı, dijital varlıkların çift harcama sorununu önleyen bir yöntem geliştirmiştir. Bu yenilik, günümüzde kripto para teknolojilerinin temelini oluşturmuştur (Treiblmaier vd., 2021). Bankalar veya kredi kartı şirketleri gibi aracılardan müdahalesi olmadan internet üzerinden ödeme yapılmasını mümkün kılan dijital bir para birimi olarak Bitcoin geliştirilmiştir (Nakamoto, 2008). Bitcoin’in küresel bir para birimi olma potansiyeli, yüksek işlem ücretleri, enerji tüketimi, finansal izolasyon ve ciddi karbon salınımı gibi nedenlerle önemli ölçüde sınırlanmıştır (Voshmgir, 2020). Bitcoin’in yüksek fiyat oynaklığı ve yatırımcı duyarlılığına olan hassasiyeti, genellikle bu varlığın bir değişim aracı olmaktan ziyade yatırım amaçlı bir varlık olarak algılanmasına neden olmaktadır (Kang vd., 2025). Kripto paraların ilk ortaya çıkışındaki temel amaç, mevcut ödeme yöntemlerine alternatif bir işlem aracı olarak kullanılmalarıdır (Hayashi ve Routh, 2025). Devam eden süreçte, Blok zincir teknolojileri Bitcoin’in ardından hızlı bir gelişim göstermiştir. Yeni nesil mutabakat protokolleri üzerinde çalışan kripto para birimleri, ölçeklenebilirlik ve likidite gibi alanlarda sağladıkları avantajlarla, güvenli ve gerçek zamanlı ödemelere olanak tanıyarak Bitcoin’in temel sınırlılıklarını büyük ölçüde aşmayı başarmıştır (Radic vd., 2022). Kurumsal düzeyde kripto paraların ödeme aracı olarak benimsenmesine yönelik ilgi son yıllarda artış göstermiş ve Microsoft, PayPal ile Tesla gibi önde gelen şirketler dijital varlık entegrasyonunu farklı şekillerde uygulamaya başlamıştır (Abd Rabbo ve Disli, 2025).

2025 yılı itibarıyla, küresel kripto para piyasasının toplam değeri yaklaşık 3,4 trilyon ABD dolarına ulaşmıştır. Kripto varlık kullanıcılarının sayısı 2016 yılında 5 milyon iken, 2024 yılı Kasım ayında 653 milyona yükselmiştir (Ghosh ve Das, 2025). Kripto paralar ve Blok zincir teknolojileri yalnızca finans sektöründe değil birçok endüstride yeni fırsatlar sunmaktadır. Özellikle artan dünya turizmiyle birlikte, otel

işletmelerinde finansal işlemlerin şeffaflığı, güvenliği ve verimliliği gibi alanlarda kullanılmaktadır (Mareh vd., 2025). Turistler ise nakit paralarını kaybetme riskinin bulunması (Quan vd., 2023), sınır ötesi işlemlerin kolaylaştırılması, döviz bozdurma maliyetlerinin azaltılması, kullanım kolaylığı ve düşük işlem ücretleri gibi avantajlar nedeniyle kripto paraları sıklıkla tercih etmektedir (Treiblmaier vd., 2021).

Bu alanda gerçekleştirilen çok sayıda çalışma, kripto paraların turizm sektöründe özellikle konaklama, ulaşım ve rezervasyon gibi alanlarda turistler tarafından ödeme aracı olarak kullanılmasına odaklanmaktadır. Otel ve turizm işletmeleri açısından ise kripto para teknolojileri sayesinde daha geniş müşteri kitlesine ulaşma ve operasyonel süreçlerde yenilikçi mler geliştirme olanakları ne çıkmaktadır (Nuryyev vd. 2020; Radic vd. 2022; Luo ve Zhou 2021).

Bu alışma, turistlerin sadece ulaşım ve konaklama alanlarında değil, günlük alışverişlerinde de kripto paraları kullanma niyetlerine odaklanarak, literatürdeki boşluklara yanıt vermeyi ve turizm sektöründe kripto paraların ödeme aracı olarak kullanımına dair yeni ve kapsamlı bulgular sunmayı amaçlamaktadır. Kripto paraların, ulusal para birimlerinin ciddi değer kayıplarına uğradığı ve Batı kaynaklı yaptırımlar nedeniyle küresel finansal sistemlere erişimin sınırlandığı ülkelerde yaygın bir biçimde benimsendiği gözlemlenmektedir (Sergio ve Wedemeier, 2025). Türkiye'nin yüksek enflasyonist ortamı ve Rusya'nın uluslararası finansal yaptırımlar altındaki konumu, kripto paraların günlük kullanımda tercih edilme ve hizmet sağlayıcılar tarafından kabul edilme potansiyelini arttırmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye ve Rusya arasındaki turizm hareketliliği, kripto paraların günlük ödemelerdeki rolünü incelemek için ideal bir ortam sunmaktadır. Ancak, bu davranışın altında yatan faktörleri ortaya koyan teorik modeller ve veri temelli analizler, literatürde büyük ölçüde eksik kalmaktadır. Bu boşluğu gidermek için araştırmada, kavramsal ereve tematik analizle desteklenmiş ve ortaya çıkan yapılar PLS-YEM yöntemiyle test edilmiştir. Araştırmanın birinci bölümünde araştırma sorunu ve amacı ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. İkinci bölümde blok zincir ve kripto paralara, üçüncü bölümde BTKKT'ye ve alanda yapılan çalışmalara, dördüncü bölümde araştırmanın yöntemine, beşinci bölümde bulgulara yer verilmekte; son bölümde ise genel sonuç ve değerlendirmeler sunulmaktadır.

1.1 Sorun

Kripto paralar, yenilikçi bir ödeme aracı olarak küresel finansal işlemlerin işleyişini köklü biçimde dönüştürmektedir (Kim vd., 2022; Radic vd., 2022). Literatürde yapılan çalışmaların önemli bir bölümü, kripto paraların turizm sektöründeki uygulamalarını incelemekte ve özellikle bu kripto paraların yalnızca konaklama, ulaşım ve tur paketi ödemelerinde kullanımına (Treiblmaier vd., 2021; Kim vd., 2022; Mareh vd. 2025) veya turizm işletmelerinin operasyonel verimliliğini artırma ve web tabanlı ürün/hizmet satışı süreçlerine (Nuryyev vd. 2021; Luo ve Zhou 2021) odaklanmaktadır. Ancak mevcut literatürde, kripto paraların turistler tarafından destinasyon noktalarında gerçekleştirilen gündelik alışverişlerde kullanımı, hangi ürün veya hizmetlerin kripto paralarla satın alındığı ve özellikle yaptırımlar nedeniyle geleneksel finansal araçlara erişimi kısıtlanan turist gruplarının kripto para kullanma pratikleri gibi konular kapsamlı biçimde ele alınmamaktadır.

Son yıllarda, özellikle Rusya ve Ukrayna arasındaki savaşın ardından Rus vatandaşlarının uluslararası finansal işlemlerinde ciddi kısıtlamalarla karşı karşıya kalmaları, alternatif ödeme yöntemlerine olan ihtiyacı belirgin biçimde artırmıştır. Rusya'ya yönelik uygulanan uluslararası yaptırımlar kapsamında, başta Visa ve Mastercard olmak üzere önde gelen kredi kartı şirketlerinin ülkedeki faaliyetlerini durdurması ve Rus bankalarının SWIFT sisteminden çıkarılması, Rus vatandaşlarının yurtdışında kredi kartı kullanımı ile uluslararası bankacılık işlemlerini büyük ölçüde kısıtlamıştır (Girardone, 2022; Chachko ve Heath, 2022; Pertseva, 2022). Nilson Report verilerine göre, 2020 yılında Rusya'daki kartlı ödemelerin yaklaşık %74'ü Visa ve Mastercard kullanılarak gerçekleştirilmiştir ([http-1](#)); bu istatistik, söz konusu iki ödeme sisteminin Rusya pazarındaki belirleyici rolünü ve yaygınlığını açıkça ortaya koymaktadır. 2023 yılının ikinci çeyreği itibarıyla ise Rusya'daki toplam kredi kartı sayısı yaklaşık 48,3 milyona ulaşmıştır ([http-2](#)). Tüm bu gelişmeler, döviz işlemlerine getirilen ilave kısıtlamalarla birleştiğinde, geleneksel finansal araçlara erişimi sınırlanan Rus turistler için alternatif ödeme yöntemleri ve özellikle kripto paralar giderek daha pratik ve cazip bir çözüm olarak öne çıkmaktadır. Bağımsız araştırmalara göre, Ocak 2022 itibarıyla 17 milyondan fazla Rus, yani toplam nüfusun yaklaşık %12'si, bir tür kripto para birimine sahiptir (De Keere ve Novokreshchenov, 2025). 2021 yılında Rusya Merkez Bankası, Rus kripto para ekonomisinin kapsamını değerlendirmek amacıyla bir anket

gerçekleştirmiştir. Bu anketin sonuçlarına göre, Rus bireylerin kripto paralarla yaptığı işlemlerin yıllık hacmi 5 milyar dolara ulaşabilmektedir (Heidsiek, 2023). Bu çalışma, turistlerin kripto paraların kullanmasının yalnızca gönüllü tercihlerden değil, aynı zamanda mevcut finansal ve politik koşullardan da kaynaklandığını bütüncül bir bakış açısıyla incelemekte; ayrıca, literatürde ilk defa sürü davranışını moderatör değişken olarak modelleyen özgün bir araştırma olma özelliği taşımaktadır.

Rusların 2024 yılında Antalya’da en yoğun turist kitlesini oluşturduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu grubun kripto para kullanım tercihlerinin ve bu tercihlerinin ardındaki dinamiklerin, özellikle finansal okuryazarlık, farkındalık ve sürü davranışı gibi moderatör değişkenlerin etkisiyle ne ölçüde şekillendiği henüz tam olarak açıklığa kavuşturulamamıştır. Bu değişkenlerin seçilmesinin nedeni, finansal okuryazarlığın bireylerin yenilikçi finansal araçları benimseme eğilimini artırması (Kumari vd., 2023); farkındalığın, teknolojik yeniliklere yönelik bilgi düzeyini ve kabulünü etkilemesi (Shahzad vd., 2018), sürü davranışının ise toplu karar alma süreçlerinde ve özellikle yeni finansal teknolojilerde belirleyici olmasıdır.

Bu tez çalışması kapsamında, Rus turistlerin alışverişlerinde kripto para kullanma niyetlerini etkileyen değişkenler belirlenmiş, hangi ürün kategorilerinde kripto para kullanımının tercih edildiği tespit edilmiş ve bu tercihler detaylı olarak incelenmiştir. Ayrıca, finansal okuryazarlık, farkındalık ve sürü davranışının kripto paraları kullanma niyeti ile bu niyeti etkileyen diğer değişkenler arasındaki ilişkide ne ölçüde etkili olduğu ortaya konmuştur. Çalışma, BTKKT temel alınarak yürütülmüş; tematik analiz sonucunda belirlenen ana temalar modele dâhil edilerek özgün bir teorik model geliştirilmiştir. Bu kapsamda şu sorulara yanıt aranmıştır:

- 1- Rus turistler kripto paralar ile hangi tür ürünleri almaktadır?
- 2- Rus turistlerin kripto paraları kullanma niyetini etkileyen faktörler nelerdir?
- 3- Rus turistlerin kripto paraları kullanma niyeti ve bu niyeti etkileyen değişkenler arasında finansal okuryazarlık, farkındalık ve sürü davranışının moderatör bir etkisi var mıdır?

Araştırma sorularının yanıtlanabilmesi için bu tezde iki aşamalı bir yöntem izlenmiştir. İlk aşamada, elde edilen nitel veriler R programı aracılığıyla bütünleşik tematik analiz tekniğiyle incelenmiş, ortaya çıkan ana temalar ve ilişkili alt başlıklar belirlenmiştir. İkinci aşamada ise bu temalar temel alınarak oluşturulan kuramsal model,

PLS-YEM ile test edilmiştir. Bu yöntemsel yaklaşım, karmaşık ilişkilerin anlaşılmasına ve literatürdeki boşlukların bütüncül biçimde analiz edilmesine olanak sağlamıştır.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, uluslararası yaptırımlar ve ekonomik kısıtlamalar nedeniyle geleneksel finansal sistemlere erişimi sınırlanan Rus turistlerin, Türkiye’deki günlük alışverişlerinde kripto paraları kullanma niyetini, bu niyeti etkileyen değişkenleri ve tercih ettikleri ürün kategorilerini ampirik olarak değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada kavramsal model olarak BTKKT temel alınmıştır. Bu model kapsamında bağımlı değişken, kripto paraları kullanma niyeti olarak belirlenmiştir. Bağımsız değişkenler ise BTKKT’nin özgün bileşenleri olan performans beklentisi ve çaba beklentisi ile nitel aşamadaki tematik analiz sonucunda ortaya çıkan beş ana tema olan güven, güvenlik ve gizlilik, risk, tutum ve yenilikçilikten oluşmaktadır. Literatürde sıklıkla bağımsız ve moderatör değişken olarak ele alınan finansal okuryazarlık, farkındalık ve sürü davranışı, bu çalışmada moderatör değişken olarak modele dahil edilmiş olup, bu değişkenlerin moderasyon etkilerini incelemek amaçlanmaktadır. Tüm bu değişkenler hem kuramsal çerçeve hem de ampirik araştırma bulgularına dayalı olarak seçilmiş ve araştırma modellerine entegre edilmiştir. Çalışma, nitel (tematik analiz) ve nicel (PLS-YEM) yöntemlerin bütünleşik kullanımıyla, yaptırım altındaki turistlerin kripto paralarla yaptıkları alışverişlerde en çok tercih ettikleri ürün kategorileri ile kripto para kullanım tercihlerine dair derinlemesine içgörüler sunmaktadır. Böylece, Rus turistlerin kripto paraları hangi nedenlerle kullandığına ilişkin literatürdeki teorik boşlukların giderilmesi ve turizm sektöründe kripto paraların ödeme aracı olarak kullanılmasına yönelik pratik ve uygulanabilir öneriler sunulması amaçlanmaktadır.

1.3 Önem

Bu çalışma, kripto paraların geleneksel finansal sistemlere erişimi kısıtlanan turist grupları için alternatif bir ödeme aracı olarak nasıl işlevselleştiğini ortaya koyarak, turizm ve finans literatüründe önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Rus turistler örneğinde, yaptırımlar ve ekonomik kısıtlamalar altında şekillenen kripto para kullanım pratiklerinin hem bireysel hem de sosyal düzeyde incelenmesi, alana özgü yeni kavramsal açılımlar sunmaktadır. Araştırma nitel ve nicel yöntemleri bütünleştirerek, turistlerin kripto paralarla alışveriş davranışlarının arka planındaki dinamikleri çok boyutlu biçimde analiz

etmekte ve elde edilen bulgular turizm sektöründe yenilikçi ödeme sistemlerinin geliştirilmesine yönelik pratik öneriler üretmektedir. Bu yönüyle çalışma, finansal dijitalleşmenin ve uluslararası yaptırımların turist davranışlarına etkisini anlamak isteyen araştırmacılar ve uygulayıcılar için yol gösterici bir kaynak niteliğindedir.

1.4 Tanımlar

Performans Beklentisi: Bir teknolojiyi kullanmanın, kişinin iş performansında fayda sağlayacağına dair inancıdır (Venkatesh vd., 2003).

Çaba Beklentisi: Bir teknolojinin kullanımının kolaylığına ilişkin bireysel algıdır (Venkatesh vd., 2003).

Güven: Karşı tarafın veya bir teknolojinin beklenen taahhütleri yerine getireceğine dair duyulan inançtır (Shahzad vd., 2018).

Güvenlik ve Gizlilik: Bir teknolojinin, kullanıcıların kişisel ve hassas bilgilerini koruma düzeyidir (Nuryev vd., 2021).

Risk: Bir davranışın veya teknolojinin olası olumsuz sonuçlar doğurabileceğine dair algıdır (Huang vd., 2023).

Tutum: Bireyin, belirli bir teknolojiye yönelik olumlu veya olumsuz değerlendirmesidir (Ajzen ve Fishbein, 1980).

Yenilikçilik: Bireylerin yeni teknolojilere karşı olumlu eğilim gösterme ve kullanmaya istekli olma düzeyidir (Sohaib vd., 2020).

Finansal Okuryazarlık: Bireyin para kullanımı ve yönetimi konusunda bilinçli kararlar alma yeteneğidir (Sharma vd., 2022).

Farkındalık: İhtiyaç duyulan bilgi, ürün veya hizmetlerin kaynağının ve yerinin bilincinde olmaktır (Bukowitz ve Williams, 1999).

Sürü Davranışı: Bireylerin, başkalarının davranışlarını taklit ederek hareket etmesidir (Cai vd., 2024).

Davranışsal Niyet: Bir teknolojiyi kullanmaya yönelik bireysel istekliliktir (Venkatesh vd., 2003).

1.5 Sınırlılıklar

Bu araştırmada veri toplama sürecinde amaçlı örnekleme yöntemi benimsenmiş ve Rus turistlere farklı lokasyonlarda (havaalanı, alışveriş merkezleri, şehir merkezi vb. alanlarda) ulaşılmaya çalışılmıştır. Buna rağmen, elde edilen bulguların yalnızca bu

spesifik örneklemele sınırlı olduğu ve farklı coğrafi bölgelerdeki Rus turistler için genellenebilirliğinin kısıtlı olabileceği unutulmamalıdır. Ayrıca, katılımcıların araştırmacı ve yardımcısı tarafından doğrudan sahada uygulanmış yüz yüze anketler ile toplanan verilerde, sosyal arzu edilirlilik yanlılığı, yanlış beyan veya soru algısındaki farklılıklar gibi ölçüme dayalı sınırlılıklar söz konusu olabilir. Ek olarak, araştırma modeli olarak BTKKT temelli bir yapı ve buna özgü moderatör değişkenler tercih edilmiştir. Ancak, başka potansiyel değişkenler (ör. kültürel normlar, teknolojik altyapı, demografik çeşitlilik vb.) dışarıda bırakılmıştır. Bu nedenlerle, gelecekteki çalışmalarda daha farklı örneklem grupları ve veri toplama teknikleri stratejilerinin kullanılması önerilmektedir.

2 BLOK ZİNCİR VE KRİPTO PARA

2.1 Blok zincir Teknolojisinin Gelişimi

“Blok zincir” kelimesi ilk kez Bitcoin’in orijinal kaynak kodunda kullanılmıştır (Cody, 2017). Blokzircir, dağıtılmış defter teknolojisinin (distributed ledger technology - DLT) bir türüdür ve açık ara en çok bilinenidir. Dağıtılmış defter teknolojisi (DDT), kayıtların dağıtılmış ve merkeziyetsiz bir şekilde paylaşılmasını ve güncellenmesini sağlayan bir teknoloji türüdür. Katılımcılar, senkronize bir deftere (bir tür veri tabanı) güncellemeleri güvenli bir şekilde önerip, doğrulayıp kaydedebilir ve bu defter katılımcılar arasında dağıtılır (Armstrong vd., 2022). Günümüzde Bitcoin ve blok zincir teknolojisi birbirinden ayrılmış olsa da her iki kavramın geçmişi aynı kökene dayanmaktadır. Bu nedenle, bu iki kavramın geçmişini birlikte incelemek mantıklıdır (Cody, 2017). 2008 yılında, Satoshi Nakamoto takma adını kullanan kimliği bilinmeyen bir kişi ya da grup tarafından ortaya çıkartılmıştır. Ancak blok zincirin kökleri daha da derinlere inmektedir. İlk çalışma David Chaum tarafından 1982 yılında gerçekleştirilmiş bir doktora tezinde, Blok zincire benzeyen bir sistem önerilmiştir. Blok zincir fikri ilk kez, Stuart Haber ve W. Scott Stornetta’nın 1991 yılında yayımladıkları “Bir Dijital Doküman Nasıl Zaman Damgalanır?” başlıklı makalede ortaya konmuştur. Bu çalışmada, dijital belgelerin değiştirilmesini önlemek amacıyla, belgelerin değiştirilemez bir zaman damgasıyla korunması önerilmiştir. 1997 yılına gelindiğinde ise Adam Back spam maillerle mücadele amacıyla hashcash algoritmasını geliştirmiştir (Back, 1997). Bu algoritma daha sonra Bitcoinin kullandığı iş ispatı “Proof of Work” sisteminin temelini oluşturmuştur. Satoshi Nakamoto, 2008 yılında yayımladığı “Bitcoin: Eşler Arası Elektronik Nakit Sistemi” makalesiyle, Blok zincir teknolojisinin merkeziyetsiz bir

yapıda çalışabileceğini ve güvenilir işlemler için bir çözüm sunabileceğini ortaya çıkarmıştır. Sonuç olarak Blok zincir ve diğer DDT'ler, birbirine özel bir güven duymayan tarafların, üçüncü taraflara veya aracı kurumlara daha az ihtiyaç duyarak ya da hiç ihtiyaç duymadan, her türlü dijital veriyi eşler arası bir temelde değiş tokuş etmesini sağlayan teknolojilerdir. (Hunhevicz ve Hall, 2020) Bir başka tanıma göre blok zincir teknolojisi; müdahaleye karşı dayanıklı ve değiştirildiğinde iz bırakacak şekilde tasarlanmış bir dijital defterdir. Bu defter, merkezi bir depoya (örneğin bir veri merkezi) ihtiyaç duymadan, dağıtık bir şekilde (birden fazla noktada) gerçekleştirilir ve merkezi bir otoriteye (örneğin bir banka, şirket veya hükümet) bağlı olmadan çalışabilmektedir (Nikolini ve Intini, 2024).

Blok zincirin sunduğu olanaklar, belirli temel özelliklerin bir araya gelmesine ve bu teknolojinin karşılaştığı yapısal zorlukların aşılabilmesine bağlıdır (Tasca ve Tessone, 2018; Hunhevicz ve Hall, 2020). Bu özellikler; dağıtık, çifte harcamayı önleme, anonimlik, iş kanıtı mekanizması, açık kaynak, şeffaf ve güven gereksiniminin olmaması olarak sıralanabilir (Nakatomo, 2008).

2.2 Blok Zincir Teknolojisinin Özellikleri

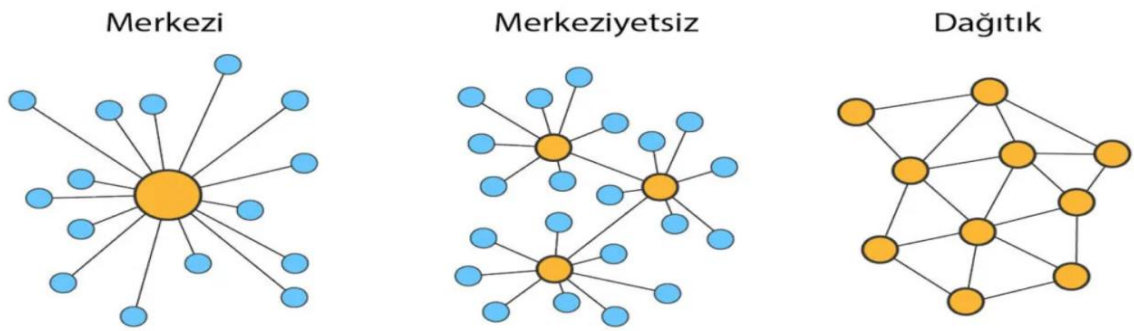
Her teknoloji gibi, Blok zincir de onu diğer teknolojilerden ayıran belirgin özelliklere sahiptir. Blok zincirin tasarımı ve mimarisi; dağıtıklık, değişmezlik, şeffaflık, izlenebilirlik, üçüncü taraflardan bağımsızlık ve güvenlik gibi çeşitli faydalı özellikler sunmaktadır (Shihadeh, 2023). Merkezi bir otoriteye duyulan ihtiyacı ortadan kaldırarak blok zinciri güvenilir bir teknoloji haline getirmektedir (Alshahrani, 2022). Bu özelliklerin bir arada bulunması, blok zinciri benzersiz bir teknoloji yapmakta ve farklı hükümet ve iş sektörleri tarafından benimsenebilmesini sağlamaktadır (Howell ve Potgieter, 2019).

Blok zincir teknolojisinin karakteristik özelliklerini anlamak bu çalışma açısından oldukça önemlidir. İlk olarak, Blok zincir devrim niteliğinde ve yıkıcı bir teknoloji olup, birçok sektörü dönüştürme potansiyeline sahiptir (Shihadeh, 2023). İkinci olarak blok zincir, eşler arası yapısı ve üçüncü taraf müdahalesini ortadan kaldırması sayesinde, her türlü kısıtlama ve yaptırımın aşılmasını kolaylaştırmaktadır. Üçüncü olarak Blok zincir, merkeziyetsiz yapısı sayesinde turistik bölgelerde kripto para birimlerinin kullanılmasını kolaylaştırarak, işlemlerde aracı ihtiyacını ortadan kaldırmakta ve maliyetleri düşürmektedir. Bu sebeplerden dolayı özelliklerinin anlaşılması önemlidir.

Dağıtık: Bir sistemde verilerin ve işlem süreçlerinin merkezi bir otoriteye bağlı kalmaksızın, birden fazla bağımsız ve eşit haklara sahip düğüm (node) arasında paylaşılmasını ve senkronize edilmesini sağlamaktadır. Blok zinciri, bu mimarinin tipik bir örneğini sunmaktadır: Veriler, merkezi bir sunucu yerine küresel ölçekte yayılmış binlerce düğümde paralel olarak saklanmakta ve doğrulanmaktadır. Bu dağıtılmış yapı, blok zincirini siber saldırılara karşı korunaklı hale getirmektedir (Bui, 2023).

Şekil 2.1

Dağıtık Ağ

Kaynak: ceyrekmuhendis.com (Erişim Tarihi: 30.03.2025)

Merkeziyetsizlik: Belirli bireylerin veya kurumların karar almasını gerektirmeyen bir dizi kuralı ifade eder. Merkezi bir doğrulama sistemine ilişkin maliyetleri aşmak için, blok zinciri merkeziyetsizliğe dayanır ve işlemleri doğrulamak için güvenilir bir üçüncü tarafa duyulan ihtiyacı ortadan kaldırarak bu maliyetleri elimine eder. Merkeziyetsizlik kavramının, karar alma sürecindeki otoriteyi tek bir birimden veya gruptan, birden fazla grup veya birime taşıyarak, karar alma sürecine katılanların sayısını artırdığını vurgulamıştır (Shihadeh, 2023).

Değişmezlik: Blok zincirin değişmezlik özelliği, uzlaşma sağlandıktan ve içeriğin zincire kaydedilmesinden sonra defterdeki herhangi bir bloğun içeriğinin değiştirilmesi veya silinmesinin mümkün olmaması anlamına gelir (Alshahrani, 2022). Blok zinciri teknolojisi bağlamında değişmezlik, blok zinciri ağında depolanan verilerin bütünlüğünü ve doğruluğunu sağlar (Omran vd., 2017; Shihadeh, 2023).

Şeffaflık: Blok zincirde şeffaflık, ağa erişimi olan herkesin, kaydedilen işlemleri görüntüleyebilmesi ve doğrulayabilmesi anlamına gelir. İşlem defteri, ağdaki birden fazla düğüm tarafından korunur ve güncellenir; her düğüm, işlemlerin tam geçmişine erişime sahiptir. Bu artan şeffaflık, herhangi bir tekil varlığın verileri manipüle etmesini veya

sahtecilik yapmasını zorlaştırır ve bu da daha yüksek bir güven ve hesap verebilirlik düzeyine yol açar (Bui, 2023).

Gizlilik: Blok zincirde gizlilik, kullanıcıların işlemlerini ve kişisel bilgilerini gizli tutma yeteneğini ifade etmektedir. İşleme dahil olan tarafların kimliklerini gizleyerek gizlilik sağlamak mümkündür (Bui, 2023). Ancak Bitcoin ve diğer kripto paraların tamamen anonim değil, daha ziyade yarı-gizli olduğu unutulmamalıdır, çünkü işlemler kamuya açık defterde kalıcı olarak saklanmaktadır (Fenech Castaldi, 2022).

Erişilebilirlik: Blok zincir teknolojisine dayalı uygulamaların doğası, blok zincirinde tamamlanan tüm işlemler hakkında net bir görünüm sağlar. Bu işlemler, ağdaki tüm düğümler tarafından paylaşılır ve erişilebilir durumdadır; bu da blok zincir teknolojisinin kullanımındaki erişilebilirlik avantajını somut bir şekilde örnekler. Ayrıca bu özellik, merkeziyetsiz sistemlerin şeffaflığını merkezi sistemlere göre öne çıkarır (Alshahrani, 2022).

2.3 Blok Zincir Teknolojisinin Altyapısı

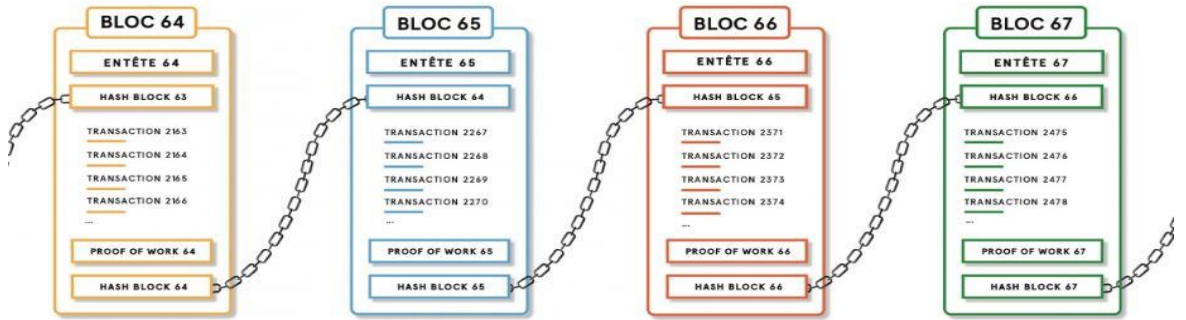
Blok zincir teknolojisi ve kripto para birimleri, başlangıçta sınırlı bir uzman çevresi tarafından bilinirken, günümüzde küresel ölçekte tanınırlık kazanmıştır. Özellikle sınır ötesi işlemlerin hız kazanması ve farklı sektörlerde uygulama alanı bulması, blok zincirinin etkisini her geçen gün artırmaktadır. Bu teknolojinin çalışma mantığını tam anlamıyla kavrayabilmek için, temel bazı kavramlara ve yapı taşlarına değinmek önemlidir.

Geleneksel bir blok zincir, doğası gereği bir düğüm ağından oluşur. Bir işlem talebi yapıldığında, bu talep ağdaki tüm düğümlere gönderilir. Düğümler, işlemi doğrulama yetkisine sahiptir ve doğrulanan işlemi, önceki bloğun şifrelenmiş bir hash'ini içeren bir blok oluşturup blok zincire ekler. Bu sayede işlem, kriptografik olarak güvenli hale gelir. Bir bloğu doğrulayan, blok zincire ekleyen ve bunu ağda paylaşan düğümlere madenci denir (Ayaz, 2022). Madenciler, nonce adı verilen rastgele bir sayı seçerek, belirli bir kriptografik algoritma kullanır. Bu algoritmada, birleştirilmiş bir veri dizisi oluşturulur. Bu dize, önceki bloğun hash'ini, işlemlerin kök değerini (işlem kökü), zaman damgasını ve seçilen nonce değerini içerir. Madenciler, oluşturulan hash'in belirlenen zorluk seviyesini karşılayıp karşılamadığını kontrol eder. Eğer hash zorluk seviyesini karşılamazsa, nonce değeri değiştirilerek işlem tekrar edilir. Bu süreç, doğru hash bulunana kadar devam eder. Zorluk seviyesini karşılayan hash değerini bulan madenci,

oluşturduğu bloğu ağdaki diğer düğümlere yayınlar. Diğer düğümler bu bloğun içindeki işlemleri ve hash değerini doğrular. Doğrulama başarılı olursa blok, blok zincire eklenir ve sonraki bloğun üretimi başlar. Bu süreçte, yeni bloğun oluşturulmasında bir önceki bloğun hash'i referans olarak kullanılır. Her blok, bir önceki bloğun hash'ini içerir ve önceki bloktaki işlemlerin çıktıları, yeni bloktaki işlemlerin girdileri haline gelir. Bu şekilde, ilk bloktan (genesis bloğu) başlayarak bir zincir oluşturulur. Genesis bloğu, blok zincirinin temel taşıdır ve genellikle numarası 0 olarak belirlenir. Bu yapı, blokların birbiriyle bağlantılı olduğu güvenli ve değiştirilemez bir veri zinciri meydana getirir (Nakatomo, 2008; Bhattacharya, 2021). PoW yapısıyla çalışan klasik bir blok zincir mimarisi, Şekil 2.2'de gösterilmektedir.

Şekil 2.2

Blok Zincir Yapısı

Kaynak: kaizen40.com (Erişim Tarihi: 05.04.2025)

2.4 Konsensus Mekanizmaları

Blok zincir teknolojileri, ağdaki işlemlerin doğruluğunu ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla, başta İş Kanıtı (Proof of Work - PoW) ve Hisse Kanıtı (Proof of Stake - PoS) olmak üzere temel iki konsensüs mekanizmasını kullanarak sistemin bütünlüğünü ve merkeziyetsiz yapısını güvence altına almaktadır. Bu teknolojinin en önemli uygulama alanlarından biri olan kripto para birimleri de söz konusu mekanizmaları esas alarak kendi sistematik işleyişlerini kurgulamaktadır.

Proof of Work (PoW): Blok zincir ağlarında blok üretim hızını düzenlemek üzere tasarlanmış, yoğun hesaplama gerektiren bir konsensüs mekanizmasıdır. Bu yapı, belirli bir düzeyde bilgi işlem gücü ve elektrik enerjisi kullanımının kriptografik olarak doğrulanması esasına dayanmakta; böylece, katılımcıların fiziksel kaynak yatırımı yaparak sisteme dâhil olmalarını zorunlu kılmaktadır. Bu yönüyle PoW, ağın güvenliğini

sağlamak amacıyla hem dürüst davranışı teşvik eden hem de kötü niyetli müdahalelere karşı direnç oluşturan bir sistem mimarisi sunmaktadır (Álvarez vd.; 2024). Bu mekanizmayı kullanan en bilinen blok zincir ağları arasında Bitcoin ve Litecoin yer almaktadır.

Proof of Stake (PoS): İlk olarak 2012 yılında Peercoin tarafından uygulanmış ve günümüzde en yaygın ikinci konsensüs algoritması olmuştur. PoS mekanizmasında, uzlaşma süreci düğümlerin sahip olduğu varlık miktarına (stake) dayanır. Peercoin’de bu birim “coin-day” olarak adlandırılır ve elde tutulan coin miktarı ile süresinin çarpımı olarak hesaplanır. Her düğüm, “doğrulayıcı” (validator) olarak adlandırılır ve yeni bir blok oluşturmak üzere seçilme olasılığı sahip olduğu coin-day oranı ile doğru orantılıdır. Seçilen doğrulayıcı, stake ve çekirdek girdileri aracılığıyla bir hash hedefi üretir; stake girdisi olarak harcanan coin-day miktarı arttıkça, hedefe ulaşmak daha hızlı olur. Bitcoin’deki PoW sistemine kıyasla PoS, çok daha düşük enerji gerektirir çünkü sınırlı bir arama alanında çalışır ve ağda aynı anda yalnızca bir doğrulayıcı blok üretir (Yu, 2023). Bu yaklaşım, ağ güvenliğini sağlamak için harcanan enerji miktarını minimize ederken, katılımcıların ekonomik çıkarlarını doğrudan sisteme entegre ederek daha sürdürülebilir bir konsensüs yapısı sunmayı hedeflemektedir (Worrasangasilpa, 2021).

PoW ve PoS konsensüs mekanizmalarına ilişkin avantajlar ve dezavantajlar, karşılaştırmalı bir biçimde Tablo 2.1’de ayrıntılı olarak sunulmaktadır.

Tablo 2.1

PoW ve PoS Avantajları ve Dezavantajları

	PoW	PoS
Artıları	Rekabet: Blok kazanma rekabeti, hızı ve verimliliği teşvik eder.	Verimlilik: PoS, bir blok zincir güvenceye almak için çok az enerji kullanır.
	Yenilenebilir kaynaklara geçiş: Madenciler maliyetlerini düşürmek için mümkün olan en ucuz enerji türlerini ararlar. Yenilenebilir enerji, hızla en uygun fiyatlı enerji biçimi olarak teşvik edilmiş olur.	Artan verim: Karmaşık Bilgisayar sorunları olmadan işlem hızları artırılabilir.
	Atıl enerjinin kullanılması: Uzak yerlerde, aksi takdirde kullanılmayacak olan enerji, internet bağlantısı ve donanım ile değere dönüştürülebilir.	Sansür direnci: Büyük enerji tüketimi olmadan, bir PoS Sisteminde katılımcı doğrulayıcıları belirlemek ve durdurmak neredeyse imkansızdır.
	Güvenlik: Donanımın peşin maliyeti ve devam eden enerji maliyetleri iki katmanlı güvenlik sağlar.	Daha düşük giriş engeli: PoS Sisteminde ödül kazanmak özel donanım gerektirmez. Tek maliyet kripto para satın almaktır.

Tablo 2.1 (Devam)

PoW	PoS
Enerji tüketimi: Proof-of-work muazzam miktarda enerji kullanır.	Büyük ölçekte kanıtlanmamıştır: Ethereum veya Bitcoin'in boyutuna ve güvenliğine ulaşmak için henüz bir PoS Sistemi yoktur.
E-atık: Elektronik atık, çip hızı ve verimliliğindeki yenilik eski çipleri hızla işe yaramaz hale getirdiği için kripto madenciliğinde öne çıkan bir sorundur.	Madeni Para Konsolidasyonu: PoS, merkezileşmeye yol açabilecek madeni paraların istiflenmesini teşvik eder.
Eksileri	Daha az sağlam güvenlik: PoS Sisteminde bir ağ katılımcısı olmak, çok az veya hiç devam eden maliyet olmadan tek bir peşin maliyet gerektirir. Proof-of-work sisteminde devam eden maliyetler.
Tekeller: Madencilik endüstrisinde hem ASIC yonga üreticileri hem de madencilik şirketleri arasında tekel oluşturabilir.	
İzlenebilirlik: Yüksek enerji kullanımı izlenebilir, bu da yetkililere madencilik tesislerini bulma ve kapatma olanağı verir.	

Kaynak: Akusta, 2023

2.5 Kripto Paralar

Kripto paralar, kullanıcı bilgilerini gizleyerek işlemleri güvenli şifrelerle koruyan ve kontrol eden, teknoloji tabanlı bir elektronik para birimidir (Çapar, 2020). Kripto paralar, geleneksel para birimlerine kıyasla daha hızlı ödeme, sınır ötesi işlem kolaylığı, dayanıklılık, üçüncü taraf aracılardan olmaması ve güvene dayalı olmayan işlemler gibi sayısız fayda sağlayarak finansal ekosistemi değiştirme potansiyeline sahip yeniliklerdir (Kumari vd., 2023). Kripto para birimi kavramının birçok türü olmasına rağmen, işlem hacmi ve tanınma açısından üç önemli kripto para birimi bulunmaktadır: Bitcoin, altcoinler ve tokenlar. Bu üç kripto para birimi türü arasında en popüler olanı ve ilki Bitcoin'dir ve bu para birimleri fiziksel olmasa da (Huang vd., 2023) gönderilebilir ve alınabilir (Çapar, 2021).

2.5.1 Kripto para türleri

Kripto paralar, kendi blok zincir altyapısına sahip olan coinler ile farklı blok zincirler üzerinde oluşturulan tokenlar olmak üzere iki temel kategoride sınıflandırılmaktadır ve Bitcoin haricindeki coinlere alternatif coin anlamına gelen altcoin denilmektedir. Tokenlar içerisinde özellikle sabit değerli olan stablecoinler (örneğin

USDT ve USDC), fiyat istikrarı avantajları sayesinde turistlerin günlük alışveriş işlemlerinde daha çok tercih ettikleri türler arasında öne çıkmaktadır. Bu bağlamda turistlerin kripto para kullanım tercihlerinin anlaşılması açısından coin ve token türlerinin özelliklerinin ayrıntılı olarak incelenmesi önem taşımaktadır.

Coinler; kendi bağımsız blok zincir ağı üzerinde çalışan bir kripto para birimi türüdür. Bu tür kripto paralar, transferlerinin ve işlemlerinin yürütüldüğü altyapıyı da kendi ağlarında barındırır. Örneğin, Bitcoin (BTC), Ethereum (ETH) ve Litecoin (LTC) bu gruba dahildir. Ethereum her ne kadar genel olarak bir akıllı sözleşme platformu olarak yapılandırılmış olsa da kendi ağı üzerinde çalışan yerel varlığı ETH, teknik olarak bir coin olarak sınıflandırılmaktadır (Wu vd., 2018).

Tokenlar; bağımsız bir blok zincir ağına sahip olmayan ve mevcut bir coin altyapısı üzerinde çalışan dijital varlıklardır. Genellikle Ethereum gibi platformlar üzerinde geliştirilirler ve kendi zincirlerini oluşturmak yerine ana ağın sunduğu altyapıyı kullanırlar. Örneğin, Basic Attention Token (BAT), Ethereum ağı üzerinde çalışan bir tokendir. Benzer şekilde, Tether (USDT) bazı versiyonları Ethereum ya da Tron ağları üzerinde işlem görmektedir (Wu vd., 2018).

Stablecoinler; değeri sabit tutulmaya çalışılan kripto para birimleridir. Genellikle bir itibari para birimine (örneğin ABD doları gibi) veya altın gibi bir emtiaya endekslenirler. Bu sayede, diğer kripto paraların aksine, aşırı fiyat dalgalanmalarına karşı daha dayanıklı hâle gelirler (Manahov ve Li, 2024). Günümüzde en yaygın kullanılan stablecoinler arasında Tether (USDT) ve USD Coin (USDC) öne çıkmaktadır. Her iki stablecoin de teknik olarak token kategorisindedir; çünkü kendi bağımsız blok zincir ağlarına sahip değildirler ve genellikle Ethereum, Tron veya Binance Smart Chain gibi mevcut blok zincir platformları üzerinde işlem görürler. Bu yapı, stablecoinlerin farklı ağlar arasında kolayca transfer edilmesine ve çeşitli uygulamalarda entegrasyonuna olanak tanımaktadır. Ayrıca bu tokenlar, blok zincir üzerinde doğrudan eşler arası (P2P) işlem görmeleri sayesinde, çok düşük maliyetlerle uluslararası para transferinin gerçekleşmesini mümkün kılmaktadır.

Kripto para piyasasının genel dinamiklerine bakıldığında, stablecoinlerin görece istikrarlı yapısına rağmen, coin ve token projelerinde ciddi oranda başarısızlık yaşandığı görülmektedir. Bu durum, son yıllarda yapılan ampirik çalışmalarla da açıkça ortaya konmuştur. Gandal vd. (2021) tarafından yürütülen kapsamlı bir çalışmada, 2017 ile 2021 yılları arasında toplam 1.082 coin ve 725 token incelenmiştir. Bu analizde, halka açık

coinlerin %44'ünün en azından geçici süreyle terk edildiği, %18'inin ise kalıcı olarak başarısızlığa uğradığı belirlenmiştir. Tokenlar açısından bakıldığında ise daha düşük oranlar dikkat çekmektedir; %7'sinin terk edildiği ve %5'inin kalıcı olarak başarısız olduğu rapor edilmiştir. Ancak bu tablo son yıllarda daha da dramatik bir hâl almıştır. Kripto para piyasasındaki kontrolsüz genişleme, nitelikten çok niceliğe dayalı bir büyümeye dönüşmüştür. CoinGecko tarafından 2025 yılında yayımlanan bir rapora göre, yalnızca 2025 yılının ilk çeyreğinde 1,8 milyon kripto para projesi başarısız olmuştur. Bu sayı, son beş yıldaki tüm proje çöküşlerinin %49,7'sine karşılık gelmektedir. Ayrıca, 2024 yılı boyunca yaklaşık 1,4 milyon kripto para projesinin başarısız olduğu bildirilmiştir (http-3). Bu hızlı artışın temel nedenlerinden biri, kullanıcıların teknik bilgiye ihtiyaç duymadan kolaylıkla token üretebilmesine imkân tanıyan platformların yaygınlaşmasıdır. Özellikle pump.fun gibi araçlar, düşük maliyetli ve çoğu zaman kısa ömürlü projelerin piyasaya hızla girmesine neden olmaktadır. Bu durum, piyasadaki güvenilirlik sorununu artırmış ve kullanıcı davranışlarını doğrudan etkilemiştir. Hem bireysel kullanıcılar ve turistler hem de hizmet sağlayıcılar, bu karmaşık ve istikrarsız ekosistem içerisinde daha istikrarlı ve güvenilir ödeme araçlarına yönelmeye başlamıştır. Bu bağlamda, stablecoinler (örneğin USDT, USDC gibi) ile birlikte Bitcoin (BTC) ve Ethereum (ETH) gibi likiditesi yüksek ve piyasa değeri güçlü coinler, alışveriş işlemlerinde en çok tercih edilen araçlar hâline gelmiştir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, bu büyük coinler dahi tamamen sabit değere sahip değildir. Dolayısıyla, istikrarlı görünen varlıkların dahi volatilité riski taşıdığı göz ardı edilmemelidir.

2.5.1.1 Kripto paralar ile ilgili istatistiksel bilgiler

Kripto para piyasası hızla büyümeye devam etmekte ve dijital varlıklara yönelik küresel ilgi her geçen gün artmaktadır. Bu büyüme, piyasa değerleri üzerinden açıkça gözlemlenebilir. Özellikle Bitcoin ve Ethereum gibi öncü kripto paraların piyasa üzerindeki etkisi belirgin bir şekilde sürmektedir. Bitcoin Mayıs 2025 itibarı ile, yaklaşık 2,16 trilyon dolarlık piyasa değeri ile en değerli kripto para birimi konumundadır ve toplam piyasanın %69.09'unu domine etmektedir. Onu takip eden Ethereum ise 308,09 milyar dolarlık piyasa değeri ile ikinci sırada yer almakta ve %9,84'lük bir piyasa hakimiyetine sahiptir.

Bu iki kripto para birimi birlikte, toplam piyasa değerinin yaklaşık %79'unu temsil ederek sektördeki merkezîyetin ne denli yoğun olduğunu ortaya koymaktadır. 2025

Mayıs ayı itibarıyla piyasa değerine göre sıralanan en büyük on kripto para şunlardır: Bitcoin, Ethereum, Tether, XRP, Binance Coin, Solana, USD Coin, Dogecoin, Cardano ve Tron. Küresel kripto para piyasasının toplam değeri 3,42 trilyon Amerikan dolarını aşmış durumdadır (http-4). Şekil 2.3'te görüldüğü üzere, kripto para piyasasının toplam değeri 2014 yılından itibaren istikrarlı bir artış göstermektedir. Ocak 2025 itibarıyla toplam piyasa değeri 3,5 trilyon Amerikan dolarını aşmış olup, bu durum kripto varlıklara yönelik yatırımcı ilgisinin sürdüğünü göstermektedir.

Şekil 2.3

Piyasa Değeri

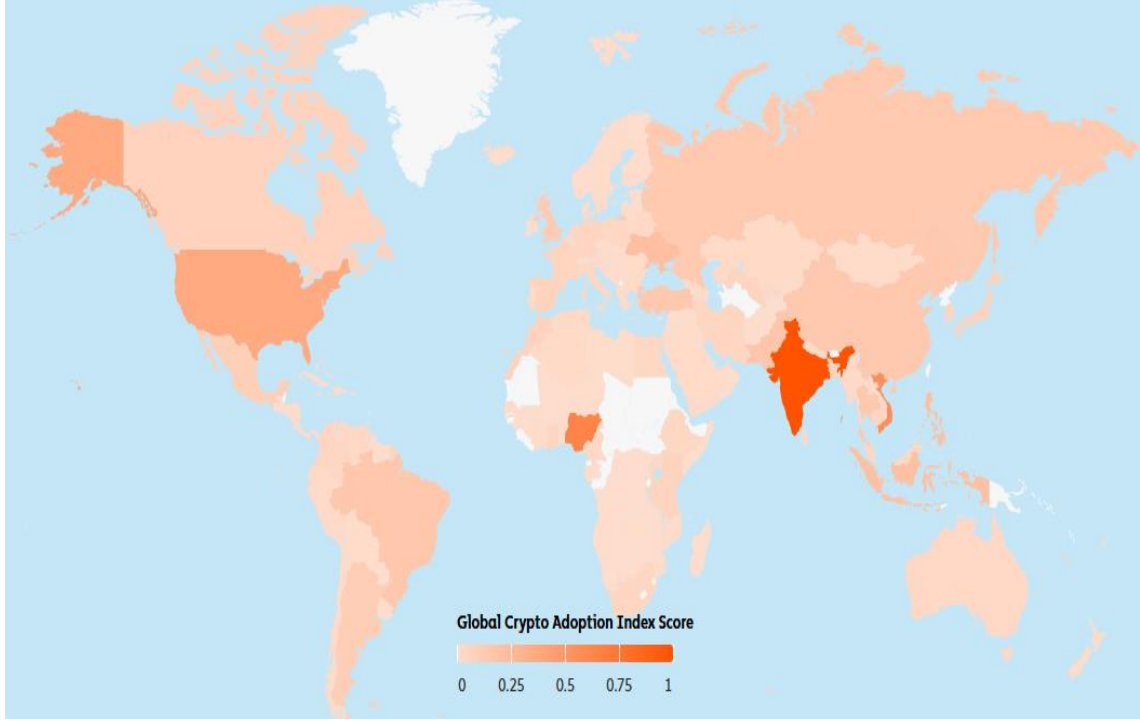

Kaynak: Coinmarketcap.com (Erişim Tarihi: 25.05.2025)

2023 yılında kripto para benimsemesi hem gelişmekte olan ülkelerde hem de gelişmiş ekonomilerde dikkat çekici bir artış göstermiştir. Chainalysis tarafından yayımlanan 2023 Küresel Kripto Benimseme Endeksi'ne göre, Hindistan, Nijerya, Vietnam, Amerika Birleşik Devletleri ve Ukrayna, kripto para kullanımında en yüksek sıralamaya sahip ilk beş ülke olmuştur. Türkiye ve Rusya ise sırasıyla 12. ve 13. sırada yer alarak önemli bir benimsenme oranına ulaşmıştır (http-5). Şekil 2.4'te, 2023 yılı itibarıyla küresel kripto benimseme endeksi puanlarının ülkelere göre dağılımı görsel olarak sunulmaktadır.

Şekil 2.4

Küresel Kripto Benimseme Endeksi

Kaynak: chainalysis.com (Erişim Tarihi: 05.05.2025)

2.5.1.2 Kripto cüzdanlar

Kripto cüzdan, blok zincir ve kripto para ekosisteminde kullanıcıya ait gizli anahtarları, adresleri ve tohum (seed) bilgilerini yöneten kriptografik uygulamalardır. Bu tür yazılımlar; çevrimiçi sunucularda, bilgisayarlarda, mobil cihazlarda ya da özel donanımlarda çalışabilmektedir. Kripto cüzdanlar, anahtarların güvenli bir biçimde üretilmesini ve depolanmasını sağlamakta; ayrıca yedekleme ve geri yükleme işlemleri için çeşitli mekanizmalar sunmaktadır (Rezaeighaleh, 2020). Genel olarak yazılım (software wallet) ve donanım (hardware wallet) olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. Yazılım cüzdanları, bilgisayar veya mobil cihazlara indirilebilen uygulamalar olup çoğunlukla sıcak cüzdan olarak nitelendirilmektedir. Donanım cüzdanları ise özel anahtarları çevrimdışı biçimde saklayan USB benzeri fiziksel cihazlardır ve genellikle soğuk cüzdan kapsamında değerlendirilmektedir (Gil-Cordero vd., 2024). Sıcak cüzdanlar, internete bağlı oldukları için kullanım açısından pratiklik sağlamakta; buna karşılık soğuk cüzdanlar daha yüksek güvenlik sunmasına rağmen erişim kolaylığı bakımından sınırlılıklar içermektedir.

Sıcak cüzdanlar, internet bağlantısı ile sürekli etkileşim hâlinde olan ya da bu bağlantıyı gerektiren dijital cüzdan türleridir. Genellikle bir program ya da uygulama biçiminde, kullanıcıların bilgisayarlarına veya akıllı mobil cihazlarına yüklenerek ya da çevrim içi erişim yoluyla kullanılmaktadır. Kullanım biçimlerine göre iki temel kategoriye ayrılmaktadırlar: Kurulum gerektirmeksizin doğrudan tarayıcı üzerinden erişilen çevrim içi (web) cüzdanlar ve masaüstü ya da mobil cihazlara indirilen yazılım tabanlı cüzdanlar. Masaüstü cüzdanlar, bilgisayara yüklenen uygulamalar aracılığıyla çalışmakta; mobil cüzdanlar ise taşınabilir cihazlarda uygulama biçiminde çalışan versiyonlar olarak tanımlanmaktadır. (Houy vd., 2023; Gil-Cordero vd., 2024) Web cüzdanları (MetaMask, MyEtherWallet), masaüstü yazılım cüzdanları (Exodus, Electrum), mobil cüzdanlar (Trust Wallet, Atomic Wallet) ve borsa cüzdanları (Binance, Coinbase gibi) sıcak cüzdan türleridir.

Soğuk cüzdanlar ya da çevrimdışı cüzdanlar, herhangi bir ağ veya internet bağlantısına sahip olmayan dijital cüzdan türleridir. Bu özellikleri nedeniyle, yalnızca bu amaçla kullanılan özel bir donanım cihazı aracılığıyla işlev görürler. Söz konusu cihazlar, literatürde genellikle donanım cüzdanı (hardware wallet) olarak adlandırılmaktadır. Soğuk cüzdanların bir diğer türü ise gerekli bilgilerin (örneğin özel anahtarın) fiziksel bir kâğıt üzerine yazılmasıyla oluşturulan kâğıt cüzdanlardır. Ancak, kâğıt cüzdanlar herhangi bir teknolojik altyapı içermemeleri ve yalnızca fiziksel bir belge niteliği taşımaları sebebiyle, kullanım açısından son derece sınırlı ve pratiklikten uzak görülmektedir (Houy vd., 2023). Piyasada yaygın olarak kullanılan başlıca donanım cüzdanlarına KeepKey, Ledger Nano X ve Trezor Model T örnek gösterilmektedir (Petrenec, 2022).

2.6 Turistlerin Kripto Paraları Kullanma Yöntemleri

Son yıllarda dijital teknolojilerin finansal işlemlere entegrasyonu, geleneksel ödeme araçlarının ötesinde yenilikçi yöntemlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle blok zincir tabanlı kripto para teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler, finansal ekosistemde köklü bir dönüşüm yaratmıştır. Bu gelişmeler, finansal hizmetlerin dijitalleşmesini hızlandırmış ve kullanıcıların farklı gereksinimlerine yanıt verebilen çeşitli ödeme çözümlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu çerçevede öncelikle kripto paraların küresel ödeme sistemlerindeki konumu değerlendirilmiş, ardından turistlerin kripto para kullanımında tercih edebilecekleri başlıca yöntemler ayrıntılı biçimde ele

alınmış ve son olarak bu yöntemlerin uygulanmasında karşılaşılan başlıca sorunlar ile bu sorunlara yönelik çözüm önerileri tartışılmıştır.

2.6.1 Kripto paraların ödeme sistemlerindeki yeri

Kripto para ekosistemindeki yaygınlaşmanın etkisiyle, küresel ölçekte kripto para yatırımcılarının sayısı hızla artmaktadır.

ABD gibi küresel finansal piyasalarda belirleyici role sahip büyük bir ekonomide spot Bitcoin ETF'lerinin onaylanması, kripto para piyasasında önemli bir yapısal kırılma olarak değerlendirilmiştir. Federal Reserve System'in (FED) ETF'leri 10 Ocak 2024'teki resmi olarak onaylamasından sonra, Bitcoin ve Ethereum fiyatlarında anlamlı artışlar gözlenmiş; ayrıca piyasa volatilitesinde ve varlıklar arası korelasyonlarda dikkate değer değişiklikler meydana gelmiştir (Li ve Patel, 2025). Bu durumun, kripto varlıklara yönelik bakış açısını olumlu yönde dönüştürebilecek önemli bir etken olduğu düşünülmektedir. Nitekim, 2024 yılı itibarıyla dünya genelinde 560 milyondan fazla kişi kripto para sahibi olduğu belirtilmiş olup bu sayı her geçen yıl istikrarlı bir şekilde yükselmektedir (http-6). Kripto paralara sahip birey sayısındaki bu hızlı artış, bir yandan işletmeler açısından yeni fırsat alanlarının ortaya çıkmasına olanak sağlarken, öte yandan kripto para kullanıcılarına çeşitli kolaylıklar ve alternatif finansal çözümler sunmaktadır. Günümüzde birçok şirket özellikle turizm acenteleri, havayolu firmaları, oteller ve çevrimiçi rezervasyon platformları kripto paraları alternatif bir ödeme yöntemi olarak kabul etmeye başlamıştır. Turistlerin de nakit para taşıma sırasında kayıp riskiyle karşı karşıya kalmaları, alternatif ödeme yöntemlerine yönelmelerine neden olmaktadır (Quan vd., 2023). Özellikle sınır ötesi işlemlerde döviz bozdurma maliyetlerinin azaltılması, kullanım kolaylığı ve düşük işlem ücretleri gibi avantajlar, turistlerin kripto paraların sunduğu fırsatlara ilgi göstermesini sağlamaktadır (Treiblmaier vd., 2021). Buna ek olarak, üçüncü taraf aracılardan ortadan kalkması ve işlemlerin daha güvenli bir şekilde gerçekleştirilebilmesi de kripto paraların tercih edilmesinde etkili olmaktadır (Moon vd., 2025). Ayrıca, Bitcoin ile yapılan işlemlerin sıklığı, çoğunlukla çatışma ortamı veya ekonomik yaptırımlar gibi jeopolitik gerginliklerin yaşandığı ülkelerde artmakta ve bu durum, bireylerin alternatif finansal sistemlere yönelmesine yol açmaktadır (Sergio ve Wedemeier, 2025).

2.6.2 Kripto paraların kullanılma yöntemleri

Turistler, kripto para ile ödeme işlemlerinde ağırlıklı olarak borsa cüzdanları, kendi anahtarlarına sahip oldukları yazılım cüzdanları ve kripto ödeme kartları gibi araçları tercih etmekte ve bu sayede kolaylıkla işlemlerini gerçekleştirebilmektedirler. Bu uygulama, kripto paraların uluslararası turistleri yerel ekonomilere doğrudan bağlamasını ve işletmelerin küresel turizm pazarına erişimine önemli ölçüde katkı sağlamasını mümkün kılmaktadır (Manahov ve Li, 2024).

Turistlerin kripto paralarla gerçekleştirdikleri ödeme işlemlerinde, borsa cüzdanları (örneğin Binance, Bybit, Coinbase) ile kullanıcının kendi anahtarına sahip olduğu yazılım cüzdanları (ör. MetaMask, Trust Wallet) öne çıkmaktadır. Bu tür ödemeler, alıcı işletmenin veya satıcının dijital cüzdan adresinin doğrudan girilmesi ya da genellikle pratiklik açısından QR kodunun okutulması yoluyla gerçekleştirilmektedir. Özellikle turizmde, kripto para piyasalarındaki yüksek volatilitenin yaratabileceği risklerden korunmak ve ödemelerin değerinin dalgalanmalardan etkilenmemesini sağlamak amacıyla stablecoinler (çoğunlukla USDT ve USDC) tercih edilmekle birlikte; bazı işlemlerde Bitcoin ve Ethereum gibi yüksek hacimli kripto paralar da transfer aracı olarak kullanılmaktadır. Bu sayede hem likidite hem de kullanıcı tercihlerine göre geniş bir ödeme yelpazesi sunulabilmektedir. Bunun sebebi olarak Bitcoin ve Ethereum'un sınır ötesi ödemeler için potansiyel çözümler olarak görülmesine rağmen fiyat oynaklıkları nedeniyle birer ödeme aracı olarak uygun bulunmadığı, buna karşılık stablecoinlerin değer istikrarı sağlamayı hedefleyerek sınır ötesi ödemelerde verimlilik sunabileceği belirtilmektedir (Bindseil ve Pantelopoulos, 2022).

Turistler tarafından kullanılan bir diğer ödeme yöntemi olan kripto kartlar (örneğin Binance Card ve Crypto.com Card gibi) kullanıcıların kripto para bakiyelerini Visa veya Mastercard altyapısı üzerinden itibari para birimlerine (örneğin USD, EUR) anında dönüştürerek, dünyanın her yerindeki POS cihazlarında veya online alışverişlerde kolaylıkla harcama yapabilmelerine olanak tanımaktadır. Kullanıcılar, bu kartlara kendi kripto cüzdanlarından transfer ettikleri bakiyeleri kullanarak, tıpkı geleneksel banka kartlarında olduğu gibi ödeme işlemlerini gerçekleştirebilmektedirler (http-7; http-8). Turistler tarafından en sık tercih edilen transfer yöntemleri ve bu yöntemlerin temel özellikleri aşağıda Tablo 2.2'de özetlenmektedir.

Tablo 2.2*Kripto Paraları Kullanma Yöntemleri*

Yöntem	İşlem Yöntemi	Gönderilen Para Türü
Borsa cüzdanı → Alıcı	Platform arayüzü üzerinden	BTC, ETH, USDT, USDC vb.
Sıcak cüzdan → Alıcı	Cüzdan adresi girme/QR kod	BTC, ETH, USDT, USDC vb.
Kripto kart → Alıcı	Şifre/Temassız ödeme	USD, EUR, TL (otomatik kripto dönüşümü)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.6.3 Kripto paraların kullanımında karşılaşılan sorunlar

Kripto paraların sunduğu çok sayıda avantajın yanı sıra, bu teknolojilerin çeşitli sorun ve zorluklarla da karşı karşıya olduğu gerçeği göz ardı edilemez. Söz konusu sorunlar, istenmeyen sonuçlara yol açabilmekte ve beraberinde önemli riskler doğurabilmektedir. Bu bağlamda, kripto paraların kullanımıyla ilişkili temel sorunlar aşağıdaki başlıklar altında özetlenebilir.

Yasal düzenleme eksikleri: Kripto paralar ilgili yasal düzenleme eksikliği ve hukuki belirsizlik, ortak bir yasal çerçevenin bulunmaması, ulusal düzenlemeler arasındaki uyumsuzluk ve uluslararası düzeyde ortak bir tanım eksikliği birçok önemli risk ve kavramsal karmaşaya yol açmaktadır. Bu durum; yatırımcı ve tüketici korumasının zayıflaması, dolandırıcılık ve yasa dışı faaliyetlerin artması gibi olumsuz sonuçlar doğurmaktadır (Ferreira ve Sandner, 2021).

Fiyat Oynaklığı (Volatilite): Bitcoin'in değeri, itibari para birimlerine kıyasla son derece dalgalıdır. Bu yüksek volatilite, Bitcoin'i istikrarlı bir ödeme aracı olarak kullanmayı güçleştirmekte; hatta kısa süreli ödemelerde bile değer kaybı veya artışı gibi riskler ortaya çıkarmaktadır. Aracı kurumlar kullanılsa dahi, kullanıcılar Bitcoin'in fiyat dalgalanmasından kaynaklanan piyasa risklerine maruz kalmaya devam etmektedir (Bindseil ve Pantelopoulos, 2022).

Verimsizlik ve Yüksek Maliyet: Bitcoin'in temelinde yer alan iş kanıtı mekanizması, enerji yoğun ve maliyetli bir süreçtir. Merkeziyetsiz güven yaratma mekanizmasının bu özelliği, geleneksel merkezi veya yarı merkezi sistemlerle kıyaslandığında daha pahalı ve daha az verimli olmasına yol açmaktadır (Bindseil ve Pantelopoulos, 2022).

Yasadışı kullanım: Kripto paraların ikili doğası; bu varlıkların bir yandan finansal yenilik ve fırsatlar sunarken, diğer yandan özellikle yasa dışı ateşli silah kaçakçılığı, kara para aklama (Blitsi vd., 2023) ve uluslararası yaptırımların delinmesi (Mahdavi, 2022) gibi dijital suç faaliyetlerinde kullanılmasının küresel ölçekte ciddi bir endişe kaynağı olduğu vurgulanmaktadır.

Tüm bu sorunlara rağmen, kripto paraların kullanımında karşılaşılan yasal, teknik ve etik zorlukların; düzenleyici çerçevelerin gelişmesi, teknolojik inovasyonlar ve uluslararası iş birliği yoluyla zamanla aşılabileceği öngörülmektedir.

3 ALANYAZIN

BTKKT, bireylerin bir teknolojiyi kullanma niyetlerini ve bu teknolojiyi fiilen kullanma davranışlarını açıklamaya yönelik geliştirilmiş kapsamlı bir modeldir. Performans beklentisi, çaba beklentisi, sosyal etki ve kolaylaştırıcı koşullar gibi değişkenlere dayanan bu model, kripto paralar gibi yeni teknolojilerin kullanıcılar tarafından benimsenmesini anlamada da kullanılmaktadır. Özellikle turistlerin kripto para kullanım davranışlarını inceleyen çalışmalarda BTKKT'ye sıklıkla başvurulduğu görülmekte, model alanyazında kendine yer bulmaktadır.

3.1 Birleştirilmiş Teknoloji Kabul ve Kullanım Teorisi

Venkatesh vd. 2003 yılında yayımlanan “User Acceptance of Information Technology: Toward a Unified View” başlıklı makale, teknoloji kabulü alanında en önemli modellerden biri olan Birleşik Teknoloji Kabul ve Kullanım Teorisi’ni (Unified Theory of Acceptance and Use of Technology – UTAUT) ortaya koymuştur. Bu çalışma, daha önce geliştirilmiş sekiz farklı kabul modelini sistematik biçimde birleştirerek kullanıcıların bilgi teknolojilerini benimseme ve kullanma davranışlarını açıklamada kapsamlı ve bütüncül bir çerçeve sunmaktadır.

3.1.1 Gerekçeli davranış teorisi (Theory of reasoned action, TRA)

TRA, bireyin bir davranışı gerçekleştirme niyetinin; tutumları ve sosyal norm algıları tarafından belirlendiğini savunmaktadır. Fishbein ve Ajzen’e göre bu yapı, davranışların rasyonel ve planlı süreçlerle şekillendiğini öne sürer. Teknoloji bağlamında, tutum ve öznel normlar kullanım niyetini etkilemektedir (Fishbein ve Ajzen, 1975; Venkatesh vd., 2003). Bu teoriye göre bir davranışın gerçekleşmesinde en belirleyici

unsur, bireyin söz konusu davranışı gerçekleştirme yönündeki niyetidir (Dwivedi vd., 2017). TRA çerçevesinde, bireyin belirli bir davranışı gerçekleştirme yönündeki niyeti, iki temel bileşenin etkileşimi sonucunda oluşmaktadır.

Davranışa Yönelik Tutum: Bireyin, hedef davranışı gerçekleştirmeye ilişkin olumlu ya da olumsuz inançlarının toplamını ifade eder. Birey, bir davranışa karşı olumlu bir tutuma sahipse o davranışı gerçekleştirme niyeti artar; olumsuz bir tutuma sahip ise bu niyeti azaltır (Fishbein ve Ajzen, 1975).

Öznel Normlar: Bireyin, kendisi için önemli olan kişilerin belirli bir davranışı gerçekleştirmesi gerektiğine dair beklentilerini nasıl algıladığıdır. Birey, çevresindekilerin söz konusu davranışı onayladığını düşündükçe, o davranışı gerçekleştirme yönündeki niyeti de güçlenir (Fishbein ve Ajzen, 1975).

3.1.2 Planlanmış davranış teorisi (Theory of planned behavior, TPB)

TRA, TBP'ye ek olarak algılanan davranışsal kontrol unsurunu eklemektedir. Algılanan davranışsal kontrol, bireyin söz konusu davranışı gerçekleştirebilmek için gerekli kaynakların ve fırsatların varlığına (ya da yokluğuna) ilişkin öznel algısını ifade etmektedir (Ajzen, 1991; Venkatesh vd., 2003). TBP'ye göre, bireyin belirli bir davranışı gerçekleştirme niyeti; tutum, öznel norm ve algılanan davranışsal kontrol olmak üzere üç temel değişkenin etkileşimiyle şekillenmektedir. Bu üç unsur, bireyin davranışlarını açıklamada belirleyici rol oynamaktadır. TBP'nin ayırt edici yönlerinden biri algılanan davranışsal kontrolün yalnızca niyet üzerinde değil, aynı zamanda davranışın doğrudan belirleyicisi olarak da ele alınmasıdır. Bireyin belirli bir davranışı gerçekleştirmeye ilişkin öznel kontrol algısı, söz konusu davranışı gerçekleştirme kapasitesinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir; bu algının bireyin karşılaştığı gerçek çevresel ya da yapısal kısıtlarla örtüşmesi durumunda, davranışsal niyetin oluşumunda daha güçlü bir rol oynaması beklenmektedir (Chong, 2019).

3.1.3 Teknoloji kabul modeli (Technology acceptance model, TAM)

TAM, bireylerin yeni teknolojilere yönelik benimseme davranışlarını açıklamak amacıyla geliştirilmiş teorik bir çerçevedir. Modelin temel varsayımı, bireylerin bir teknolojiyi kullanma konusundaki tutumlarının, “algılanan fayda” ve “algılanan kullanım kolaylığı” olmak üzere iki ana unsur tarafından belirlendiğidir. Bu iki unsur, bireyin teknolojiyi kullanma yönündeki davranışsal niyetini etkilerken; söz konusu niyet

de doğrudan kullanıcı davranışını şekillendirmektedir (Davis, 1989; Venkatesh vd., 2003). Zamanla, modelin yalnızca başlangıçtaki teknoloji algısını değil, aynı zamanda son kullanıcıların teknolojik yenilikleri benimseme süreçlerindeki tutumlarını da anlamada önemli bir araç olduğu görülmüştür. Bu bağlamda model çeşitli açılardan yenilenmiş ve geliştirilmiştir. Güncellenmiş haliyle TAM, dışsal değişkenlerin bireylerin içsel inanç yapıları, niyetleri ve tutumları üzerindeki etkisini kapsamlı biçimde açıklamayı amaçlamaktadır (Güreş ve Arslan, 2021). Davis'in ilk olarak geliştirdiği TAM, zamanla genişletilerek daha kapsamlı yapılar haline getirilmiştir. Orijinal modelde yer alan değişkenler arasındaki ilişkiler korunurken, bu değişkenlere nedensel olarak etki edebilecek yeni faktörler eklenmiş ve böylece TAM2 ve TAM3 adlı iki yeni versiyon ortaya çıkmıştır. TAM2 modeli, özellikle algılanan fayda üzerinde etkili olan bilişsel etkenlere odaklanarak, bireylerin teknoloji kullanımına ilişkin psikolojik süreçlerini daha ayrıntılı biçimde açıklamayı amaçlamaktadır. TAM3 modeli ise bu çerçeveyi daha da derinleştirerek, "algılanan çıktı kalitesi" (perceived output quality) ve "algılanan haz" (perceived enjoyment) gibi içsel motivasyon kaynaklarını temsil eden iki yeni değişkeni modele dahil etmiştir. TAM3'ün TAM2'den temel farkı, algılanan kullanım kolaylığı ve algılanan çıktı kalitesi gibi değişkenlerin görev bağlamında değerlendirilmesidir; yani kullanıcılar bir sistemi ne kadar kolay ya da etkili bulduklarını, o sistemle gerçekleştirmeleri gereken görevin türüne göre farklı biçimlerde algılamaktadır. Bu yaklaşım, teknolojik araçların benimsenmesinde yalnızca teknik özelliklerin değil, aynı zamanda bireysel amaçlar ve kullanım bağlamının da belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır (Davis, 1989)

3.1.4 Sosyal bilişsel teori (Social cognitive theory, SCT)

Bandura tarafından geliştirilen SCT, bireyin davranışlarını öz-yeterlik inancı, sonuç beklentileri ve duygusal tepkileriyle açıklamaktadır. Özellikle teknoloji kullanımında, bireyin bir görevi başarıyla yerine getirebileceğine dair inancı (öz-yeterlik) önemli bir rol oynamaktadır (Bandura, 1986; Compeau ve Higgins, 1995; Venkatesh vd., 2003). SCT, bireyin yalnızca çevresel etkilerle şekillenen pasif bir varlık olmadığını, aksine çevresiyle sürekli etkileşim içinde olan aktif bir özne olduğunu öne sürmektedir. Kuram, bireyin davranışlarını belirleyen temel etkenler arasında öz-yeterlik inancı ve sonuç beklentisini vurgular. Kişi, belirli bir davranışı gerçekleştirme konusunda kendine güven duyduğunda ve bu davranışın olumlu sonuçlar doğuracağına inandığında, söz

konusu davranışı gerçekleştirme olasılığı önemli ölçüde artmaktadır (Güreş ve Arslan, 2021).

3.1.5 Yenilik yayılım teorisi (Innovation diffusion theory, IDT)

IDT, bir yeniliğin benimsenmesini göreceli üstünlük, uyumluluk, karmaşıklık, denenebilirlik ve gözlemlenebilirlik gibi algılanan özellikler üzerinden açıklamaktadır. Teknolojinin birey değerlerine ve ihtiyaçlarına ne kadar uyumlu olduğu, benimsenme hızını etkilemektedir (Rogers, 1995; Moore ve Benbasat, 1991; Venkatesh vd., 2003). Bir yeniliği kabul ya da reddetme sürecinde, belirsizlikleri azaltmaya yönelik bilgi arayışıyla belirli aşamalardan geçer. İlk olarak, yenilik hakkında temel bilgiler edinir; ardından ikna aşamasında avantaj ve dezavantajları değerlendirerek bir tutum geliştirir. Son aşamada ise çevresinden edindiği ek bilgiler doğrultusunda yeniliği kabul etme ya da reddetme kararını verir (Güreş ve Arslan, 2021). Yeniliklerin toplumsal kabul sürecinde bireyler, yeniliği benimseme hızlarına göre beş ana kategoriye ayrılmaktadır. Bu kategoriler; yenilikçiler, erken benimseyenler, erken çoğunluk, geç çoğunluk ve gecikenlerdir. Yenilikçiler, yüksek risk toleransına sahip, meraklı ve deneyime açık bireylerden oluşurken; erken benimseyenler, toplumsal etkisi güçlü ve çevresindekileri yönlendirme potansiyeli taşıyan bireyleri kapsar. Erken çoğunluk, yenilikleri benimseme konusunda daha temkinli olup, ancak yeterli sosyal kanıt oluştuğunda yeni teknolojilere yönelir. Geç çoğunluk grubu ise çoğunlukla sosyal normların ve çevresel baskıların etkisiyle yeniliğe yönelirken, gecikenler değişime dirençli, geleneksel değerlere sıkı sıkıya bağlı ve çoğu zaman ekonomik ya da bilişsel engeller nedeniyle en son benimseyen grubu temsil eder. Bu sınıflandırma, yeniliğin toplumdaki yayılım sürecini analiz etmek açısından kuramsal bir temel sunmaktadır (Rogers, 1995; Güreş ve Arslan, 2021).

3.1.6 Bilgisayar kullanım modeli (Model of PC utilization, MPCU)

Thompson vd. (1991) tarafından bu model bilgisayar kullanımındaki zorlukları açıklamak ve kullanıcı davranışlarını öngörebilmek amacıyla geliştirilmiştir. MPCU, bireylerin kişisel bilgisayar kullanımını alışkanlık, sosyal faktörler, işe uygunluk, karmaşıklık gibi çoklu belirleyiciler üzerinden analiz etmektedir. Bu model, davranışsal niyetin ötesine geçerek kullanım davranışını doğrudan açıklamaya çalışmaktadır (Thompson vd., 1991; Venkatesh vd., 2003).

3.1.7 Motivasyonel model (Motivational model, MM)

MM, bireyin teknolojiyi kullanma niyetini içsel ve dışsal motivasyonlarıyla açıklamaktadır. İçsel motivasyon, teknolojiyi zevk ya da merakla kullanmayı; dışsal ise performans artışı veya ödül beklentisi gibi sonuçları hedeflemektedir (Davis vd., 1992; Venkatesh vd., 2003). MM, birey davranışlarını açıklamak amacıyla birçok psikolojik çalışmada uygulanmış ve zamanla farklı bağlamlara uyarlanarak çeşitli araştırmalarda kullanılmıştır (Venkatesh vd., 2003).

3.1.8 Birleşik TKM ve TPB (Combined TAM-TPB, C-TAM-TPB)

Bu model, TKM'in algılanan kullanışlılık bileşeni ile PDT'nin tutum, öznel norm ve davranışsal kontrol değişkenlerini birleştirmektedir. Böylece hem bireysel bilişsel faktörleri hem de sosyal etkiyi açıklayıcı bir hibrit yapı oluşturmaktadır (Taylor ve Todd, 1995; Venkatesh vd., 2003). Bu sayede C-TAM-TPB modeli, teknoloji kabulünü yalnızca bireyin rasyonel değerlendirmelerine indirgemekle kalmayıp, aynı zamanda sosyal çevre ve algılanan davranışsal yetkinlik gibi dışsal etkenlerin de bireyin niyet ve davranışları üzerindeki belirleyici rolünü bütüncül bir yaklaşımla ele alarak açıklama gücünü artırmaktadır (Taylor ve Todd, 1995).

Teknoloji kabulüne ilişkin sekiz temel modeli karşılaştırmalı olarak inceleyip entegre ederek, bireylerin teknoloji kullanımına yönelik davranışsal niyetlerini ve kullanım davranışlarını açıklamaya yönelik BTKKT ortaya konmuştur. BTKKT'ye göre, bireylerin bir teknolojiyi kullanma davranışı iki temel doğrudan belirleyiciyle şekillenmektedir: davranışsal niyet ve kolaylaştırıcı şartlar. Modelde davranışsal niyetin belirlenmesinde ise üç ana unsur öne çıkar: performans beklentisi çaba beklentisi ve sosyal etki. Bu beş yapı, modelin kurucu öğeleri olarak kabul edilir ve her biri farklı demografik veya bağlamsal moderatörler tarafından şekillendirilmektedir (Venkatesh vd., 2003).

Davranışsal Niyet: Bireyin belirli bir teknolojiyi kullanma yönündeki niyeti, kullanım davranışının en güçlü belirleyicisi olarak konumlandırılmıştır. Bu yapı, teknolojinin birey tarafından fiilen kullanılıp kullanılmayacağını öngörmede temel alınmaktadır.

Kolaylaştırıcı Şartlar: Bireyin çevresinde yer alan teknik ve örgütsel altyapıya ilişkin algısı, doğrudan kullanım davranışını etkiler. Sistem kullanımına dair engellerin

ortadan kaldırılmasına olanak tanıyan bu faktör, özellikle yaş ve deneyim düzeyi yüksek bireyler için daha belirleyici bir role sahiptir.

Performans Beklentisi: Bir teknolojiyi kullanmanın bireyin görev performansına olumlu katkı sağlayacağına dair inancı ifade eder. Kullanım niyeti üzerindeki etkisi, özellikle erkek bireyler ve genç yaş gruplarında daha güçlü biçimde gözlemlenmektedir. Bu yapı, TAM modelindeki “algılanan fayda” ile örtüşmektedir.

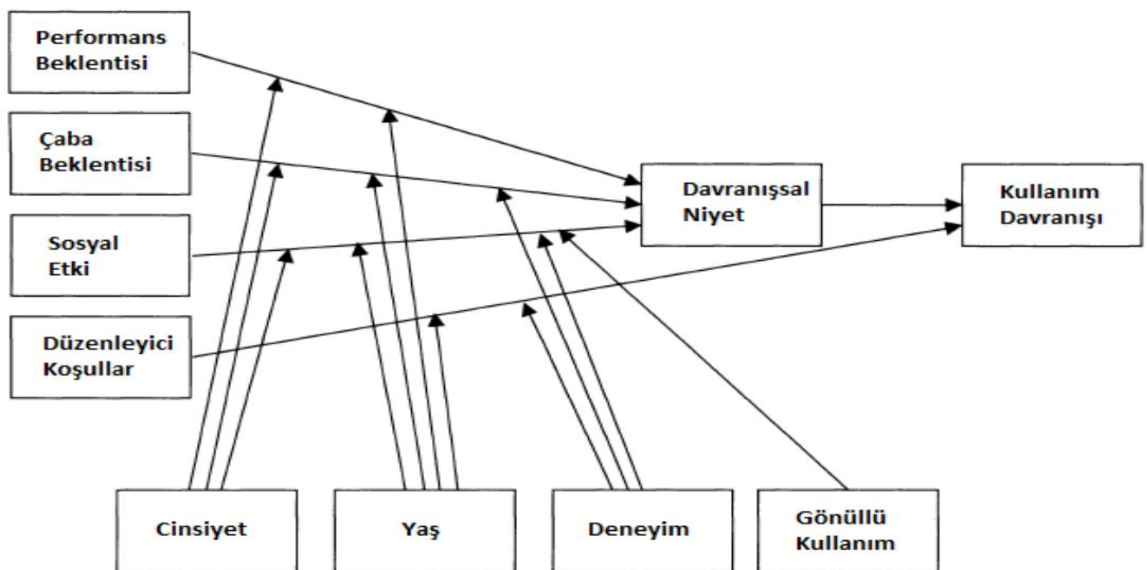
Çaba Beklentisi: Teknolojinin kullanımının birey açısından ne denli kolay veya zahmetsiz olacağına ilişkin algıyı ifade etmektedir. Kadın kullanıcılar, yaşça daha büyük bireyler ve teknolojiyle sınırlı deneyimi olanlar üzerinde bu değişkenin etkisi daha belirgindir. Deneyim arttıkça çaba beklentisinin etkisi azalmaktadır.

Sosyal Etki: Bireyin çevresindeki önemli kişilerin, ilgili teknolojiyi kullanma konusundaki tutum ve yönlendirmelerinin kişi üzerindeki etkisini ifade etmektedir. Özellikle zorunlu kullanım bağlamlarında ve deneyim düzeyi düşük kullanıcılar arasında daha etkili olduğu görülmektedir. Gönüllü ortamlarda ise bu etkinin anlamlı olmadığı vurgulanmıştır.

Modelde yer alan bu yapıların etkilerinin, cinsiyet, yaş, gönüllülük ve teknoloji deneyimi gibi değişkenler tarafından moderasyona uğradığı belirtilmiştir. BTKKT modeli Şekil 3.1’de gösterilmektedir.

Şekil 3.1

BTKKT Modeli

Kaynak: Venkatesh vd., 2003.

BTKKT modelinde yer alan bağımsız değişkenlerin kuramsal temelleri ve işlevsel tanımlamaları Tablo 3.1’de sunulmaktadır.

Tablo 3.1

BTKKT’ye Ait Bağımsız Değişkenlerin Temel Dayanağı

Değişken	Teorik Temeller	Açıklama
Performans Beklentisi	Algılanan yarar (perceived usefulness) (TAM ve C-TAM-TPB) Dışsal motivasyon (extrinsic motivation) (MM) İşe uygunluk (job-fit) (MPCU) Görelî avantaj (relative advantage) (DOI) Çıktı beklentisi (outcome expectation) (SCT)	Bu değişken, gönüllü ya da zorunlu ortamlarda, teknolojik yeniliğin kullanım niyetinin en güçlü belirleyicisidir.
Çaba Beklentisi	Algılanan kullanım kolaylığı (perceived ease of use) (TAM ve TAM2) Karmaşıklık (complexity) (MPCU) Kullanım kolaylığı (ease of use) (DOI)	Bu değişken hem zorunlu hem de gönüllü ortamlarda, teknolojik yeniliklerin benimsenmesinin araştırıldığı çalışmalarda önemli bir faktör olarak tespit edilmiştir.
Sosyal Etki	Subjektif normlar (subjective norm) (TRA, TAM2, TPB/DTPB ve C-TAM-TPB) Sosyal faktörler (social factors) (MPCU) İmaj (image) (DOI)	Bu değişken, gönüllü olarak teknolojik bir yeniliğin kullanılması durumunda etkili değişken, yenilik kullanımının zorunlu olduğu durumlarda önemlidir.
Kolaylaştırıcı Şartlar	Davranışsal kontrol (perceived behavioral control) (TPB ve C-TAM-TPB) Kolaylaştırıcı şartlar (facilitating conditions) (MPCU) Uyum/Uyumluluk (compatibility) (DOI)	Bu değişken hem zorunlu hem de gönüllü ortamlarda, teknolojik yeniliklerin benimsenmesinin araştırıldığı çalışmalarda, anlamlı bir faktör olarak tespit edilmiştir.

Kaynak: Güreş ve Arslan 2021

3.2 Kripto Paraların Kullanımına İlişkin Ampirik Araştırmalar

Bu bölümde, kripto para birimlerinin özellikle turizm, e-ticaret ve hizmet sektörleri bağlamında kullanımına ilişkin ampirik araştırmalar incelenmektedir. Bu çalışmalar, bireylerin kripto para kullanımıyla ilgili tutumlarını, niyetlerini ve

davranışlarını etkileyen faktörleri çeşitli kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde ele almaktadır.

Ter Ji-Xi vd. (2021) Malezya'daki tüketicilerin kripto para birimlerini kullanma niyetini etkileyen faktörleri detaylı bir şekilde incelemiştir. Araştırma kapsamında, BTKKT modeline algılanan risk değişkeni eklenmiş ve davranışsal niyet tahmin edilmeye çalışılmıştır. Veriler, Malezya'da yaşayan 290 katılımcıdan bir çevrimiçi anket kullanılarak toplanmıştır. Anket, katılımcıların beşli likert ölçeği üzerinden yanıtlarını vermelerini sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Bulgulara göre performans beklentisi, çaba beklentisi ve kolaylaştırıcı koşulların davranışsal niyeti önemli ölçüde etkilemektedir. Performans beklentisi kullanıcıların kripto para birimlerinin kullanımından bekledikleri faydaları temsil ederken, çaba beklentisi kullanımın kolaylığını ve kolaylaştırıcı koşullar ise teknik altyapı ve organizasyonel destek gibi faktörleri ifade etmektedir. Araştırma bulgularına göre algılanan riskin beklenmedik bir şekilde davranışsal niyet üzerinde bir etkisinin olmadığı bulunmuştur. Bu durum önceki çalışmaların aksine, katılımcıların kripto para birimleriyle ilişkili riskleri zaten kabul ettiklerini veya bu risklerin kullanım niyetlerini etkilemediğini göstermektedir. Araştırma ayrıca yaş ve cinsiyet gibi demografik faktörlerin davranışsal niyet üzerinde moderatör etkileri olduğu göstermiştir. Yaş, sosyal etkinin davranışsal niyet üzerindeki etkisini artıran bir faktör olarak bulunurken, cinsiyetin performans beklentisi ve çaba beklentisi üzerindeki etkileri farklılık göstermiştir. Özellikle, performans beklentisinin kadınlar üzerinde daha güçlü bir etkisi olduğu, çaba beklentisinin ise erkekler üzerinde daha belirgin olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak, kripto para birimlerinin kullanımını teşvik etmek için cinsiyete özgü stratejilerin geliştirilmesi gerektiğini belirtilmiştir.

Quan vd., tarafından 2023 yılında yapılan çalışmada, otel ve turizm sektörlerinde farklı ödeme yöntemlerinin (mobil, geleneksel ve kripto para) tüketicilerin güven, tutum ve destinasyon seçimleri üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bu çalışmada veriler Çinli ve Güney Koreli katılımcılardan bir anket yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Veri analizi için, Çin'den 407 ve Kore'den 378 olmak üzere toplam 785 geçerli anket kullanılmıştır. Çalışma, teknoloji kabul modeli temel alınarak yapısal eşitlik modellemesi kullanılarak analiz edilmiştir. Modern toplumda tüketicilerin artık sadece nakit ve kredi kartı gibi geleneksel ödeme yöntemlerine bağlı kalmadığı, mobil ödeme ve kripto para birimleri gibi çeşitli yöntemlere başvurduğu belirtilmiştir. Günümüzde kripto paraların dünya genelinde 15,000 şirket tarafından kabul edildiğini ve 77 ülkede 32,330 ATM'nin olduğu

belirtilmiştir. Sonuçlar hem Çinli hem de Koreli tüketiciler için mobil ödemelerin güvenlik ve kullanım kolaylığı gibi özelliklerinin, bu ödeme yöntemlerine olan güvenlerini ve tutumlarını önemli ölçüde etkilediğini göstermiştir. Geleneksel ödeme yöntemlerinin, her iki tüketici grubu da güvenlik ve kullanım kolaylığının güven duygularını olumlu yönde etkilediği ortaya konmuştur. Kripto para ödeme yöntemleri söz konusu olduğunda ise her iki grup için de algılanan güvenlik, faydalılık ve tutum gibi faktörlerin, destinasyon ziyaret niyetleri üzerinde pozitif etkileri olduğu tespit edilmiştir. Çinli ve Koreli tüketicilerin farklı ödeme yöntemlerine yönelik algılanan faydalılık, kullanım kolaylığı ve güvenlik algılarının farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, ödeme yöntemi tercihlerine bağlı olarak Çinli ve Koreli tüketicilerin destinasyon ziyaret niyetlerini belirleyen farklı alt mekanizmaların olduğu bulunmuştur.

Jonker 2019 yılındaki “Online Perakendeciler Tarafından Kripto-Ödemelerin Benimsenmesini Neler Yönlendirir?” başlıklı çalışması, e-ticaret alanında faaliyet gösteren perakendecilerin kripto para birimlerini ödeme yöntemi olarak kabul etme eğilimlerini ve bu kararı etkileyen faktörleri incelemektedir. Çalışmada veriler anket yoluyla, 2016 yılında Hollanda’da çevrimiçi ürün satan 768 perakendeci arasında yürütülmüştür. Perakendecilerin işleri, ödeme yöntemlerinin kabulü, kripto ödemeler ve temel çevrimiçi ödeme yöntemleri hakkındaki algıları, kriptolara karşı tutumları ve bunları ödeme aracı olarak benimseme niyetleri hakkında bilgi toplanmıştır. Çalışma kripto-ödemelerin kabul oranının şu anda düşük %2 seviyesinde olduğunu, ancak online perakendeciler arasında bu ödeme yöntemlerini benimseme konusunda önemli bir ilgi olduğunu saptanmıştır. Araştırma, tüketici talebi, net işlemsel faydalar ve algılanan erişilebilirlik gibi faktörlerin perakendecilerin kripto ödemeleri benimseme niyetini ve gerçek kabulünü etkilediğini belirtmiştir. Ayrıca aracı hizmet sağlayıcıların kripto-ödemelerin benimsenmesinde önemli bir rol oynadığı ve tüketici talebinin eksikliğinin kripto ödemelerin kabulünde ana engel olduğu vurgulanmıştır. Bu durum, kripto-ödemelerin yakın gelecekte yaygınlaşmasını engelleyebilecek en önemli faktör olduğu işaret etmektedir.

Cristofaro vd. tarafından 2023 yılında yapılan “Davranış mı Kültür mü? ABD ve Çin’de Elektronik Ticarete Kripto Para Kullanımının İncelenmesi” başlıklı çalışma, elektronik ticarete kripto para birimlerinin kullanımını etkileyen davranışsal ve kültürel faktörleri detaylı bir şekilde incelemeyi amaçlamıştır. Bu çalışma kripto para kullanımının artmasına rağmen, bazı kullanıcıların bu teknolojiyi desteklerken bazılarının

karşı çıktığını ve bu iki farklı görüş arasındaki nedenleri anlamının, kripto para kullanım niyetlerini çözümlemek için önemli olduğunu vurgulamaktadır. Araştırmanın verileri, ABD ve Çin’de 2.532 kripto para kullanıcısıyla gerçekleştirilen anket aracılığıyla toplanmış; katılımcıların davranışsal eğilimleri ve kültürel özelliklerine ilişkin bilgiler elde edilmiştir. Elde edilen veriler, yapısal eşitlik modellemesi yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırmada kültürel boyutların kullanım niyeti üzerinde nasıl farklı etkiler yarattığını belirlemek için Hofstede’nin kültürel boyutlar modeli kullanılmıştır. Bulgular; tutum, öznel normlar, algılanan davranışsal kontrol ve sürü davranışının elektronik ticarete kripto para kullanma niyeti üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu gösterirken, finansal okuryazarlığın bir etkisi olmadığını ortaya koymuştur. Kolektivist kültür olan Çin’de, bireylerin kripto para kullanım niyeti, grup normları ve toplumsal beklentilerle daha güçlü bir şekilde ilişkili bulunmuştur. Buna karşılık, bireyselci kültür olan ABD’de bireylerin kararları daha çok kişisel tutum ve değerlere dayanmaktadır. Bu durum, kolektivist kültürlerde bireylerin kripto para kullanımını daha fazla sosyal etkiye açık hale getirdiğini göstermektedir. Makalede, yüksek güç mesafesi olan toplumlarda illegal tutum ile elektronik ticaret için kripto paraları benimseme niyeti arasındaki pozitif ilişkinin daha zayıf olduğunu öne sürülmüş ve doğrulanmıştır. Yani yüksek güç mesafesi olan Çin’de, illegal tutum ve kripto paraları benimseme niyeti arasındaki ilişkiyi zayıflatma eğilimindedir. Ayrıca makalede uzun dönem odaklılık kültürel boyutunun, bireylerin kripto paraları benimseme niyetleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu ve bu ilişkinin hem algılanan davranışsal kontrol hem de algılanan risk yoluyla davranışsal niyet üzerinde moderatör etki ettiği belirtilmiştir.

Mendoza-Tello vd. 2018 yılında ‘‘Kripto Para Birimlerinin E-Ticarete Kullanımı: Sosyal Medyanın Güven ve Kullanım Niyeti Üzerindeki Rolü’’ başlıklı çalışma, kripto para birimlerinin e-ticarete kullanımının artmasına rağmen karşılaştırılan iki ana engeli incelemektedir. Bu engeller teknolojik faydanın farkında olmama ve tüketiciler arasında güven eksikliği olarak belirtilmiştir. Çalışma, sosyal ticaretin ve sosyal medyanın, kripto para birimlerini elektronik ödemelerde kullanma niyeti ve güveni artırmadaki rolünü analiz etmektedir. Bu amaçla, sosyal destek teorisi, sosyal ticaret ve teknoloji kabul modeline dayalı bütünlük bir kuramsal model geliştirilmiş ve bu model PLS-YEM yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışma kapsamında veriler İspanya’nın Alicante şehrinde anket yoluyla 125 kişiden toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, sosyal ticaretin kripto para birimlerini kullanma niyeti ve güveni artırma konusunda etkili olduğu belirlenmiştir.

Kullanıcılar, sosyal ağlar aracılığıyla birbirlerinin deneyimlerinden faydalanarak ve bilgi alışverişinde bulunarak yeni teknolojilere olan güvenlerini artırabilmektedirler. Ancak, katılımcılar arasında sağlanan karşılıklı destek, kripto para birimlerinin algılanan faydasını yeterince artırmak için gerekli olan güveni sağlamada tek başına yeterli olmamaktadır. Bu durum, sosyal destek mekanizmalarının, kripto para birimlerinin algılanan faydasını ve kullanım niyetini artırmada yalnızca bir parçası olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, araştırma sosyal medyanın, işbirlikçi ilişkiler aracılığıyla kripto para birimlerinin benimsenmesini etkileyebileceğini ve bu süreçte sosyal ticaret ile sosyal destek teorilerinin önemli faktörler olduğunu ortaya koymaktadır.

Hidegföldi vd. (2025) tarafından yapılan çalışmada, Macaristan’da bireylerin kripto paraları benimseme niyetlerini etkileyen faktörler incelenmiştir. Çalışma, TAM, BTKKT ve IDT temel alınarak oluşturulan yeni bir modelle yürütülmüştür. Araştırma kapsamında, Mayıs-Haziran 2024 tarihlerinde Macaristan’daki Facebook ve Discord toplulukları aracılığıyla 50 kişiden geçerli anket verisi toplanmıştır. Anket, demografik sorulara ek olarak yedi yapının ölçüm maddelerini içermektedir. Veriler, yapısal eşitlik modellemesi ile analiz edilmiştir. Araştırmada sosyal etki, güven, algılanan risk, kolaylaştırıcı koşullar ve farkındalık gibi dışsal değişkenlerin, algılanan fayda ve algılanan kullanım kolaylığı yoluyla bireylerin kripto para kullanma niyetlerini etkilediği görülmüştür. Özellikle algılanan fayda, kullanım niyetinin en güçlü belirleyicisi olarak öne çıkmıştır. Farkındalık düzeyi arttıkça, risk algısı azalmakta ve güven artmaktadır. Sonuçlar, bireylerin kripto paraları yararlı bulmasında çevresel faktörlerin (sosyal etki), kullanım kolaylığı algısında ise altyapı olanaklarının (kolaylaştırıcı koşullar) belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma, özellikle farkındalık artırıcı stratejilerin benimsemeyi teşvik etmekte kritik rol oynadığını vurgulamaktadır.

Huang vd. 2023 yaptıkları çalışmada kripto para birimlerinin kullanımının yaygınlaşmasına rağmen, kullanıcıların bu teknolojiyi bırakma eğilimlerini ve bu eğilimin nedenlerini incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışma, kripto para birimlerinin kullanımının kesintiye uğramasına neden olan faktörleri keşfetmeye odaklanmıştır. Araştırma verileri, anket yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Toplam 343 geçerli yanıt alınmış ve bu veriler, hipotezleri test etmek için kullanılmıştır. Katılımcılar, kripto para kullanıcılarından oluşmaktadır. Araştırmada, ölçüm doğrulama ve hipotez testi için PLS-YEM kullanılmıştır. SmartPLS yazılımı kullanılarak yapılan analizde, dokuz hipotezden yedi tanesi ampirik olarak desteklenmiştir. Araştırmacılar neden-sonuç ilişkilerini

anlamak için akılcı eylem teorisinden yola çıkarak, algılanan risk ve algılanan fayda üzerinden kripto para kullanıcılarının kesintili kullanım niyetini anlamayı hedefleyen ikilemli bir ikili faktör modeli önermiştir. Araştırmacılar, algılanan risk ve faydayı etkileyen dört potansiyel risk ve üç potansiyel faydayı tanımlamış ve bu faktörler üzerinden dokuz hipotez geliştirmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, finansal, hukuki ve operasyonel risklerin kullanıcıların algıladığı riski artırdığını ve algılanan faydalılık ile sorunsuz işlemlerin kullanıcıların algıladığı faydayı artırdığını göstermiştir. Ayrıca, algılanan riskin kullanıcıların kripto para kullanımını bırakma niyetini artırdığı, ancak algılanan faydanın bu niyeti azalttığı bulunmuştur.

Quan vd. tarafından 2023 yılında “Seyahat Edenlerin Kripto Para Ödemesini (Mobil Ödeme ile Karşılaştırıldığında) Benimseme Konusunda Hazırlıklarını İnceleme” başlıklı çalışma, mobil ödeme ve kripto para ödeme yöntemlerinin benimsenmesi konusunda tüketicilerin niyetlerini ve araştırma çıkarımlarını Koreli ve Çinliler açısından karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında, Koreli ve Çinli tüketicilerin davranışsal niyetlerini etkileyen teknolojik boyutlar, algılanan güvenlik, algılanan risk ve algılanan kolaylık gibi faktörlerin dahil edildiği teknoloji kabul modelini kullanmaktadır. Araştırma verileri çevrimiçi bir anket kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Toplamda, eksik ve tamamlanmamış yanıtlar hariç tutulduktan sonra Kore’den 328 ve Çin’den 355 örnek elde edilmiştir. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi, ölçüm modellerinin hem mobil ödeme hem de kripto para ödeme için uygun model uyum istatistikleri sağladığını göstermiş ve verilerin analizi için yapısal eşitlik modellemesi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre inovasyon ve uyumluluğun, mobil ve kripto para ödemelerine yönelik tüketici algılarına olumlu katkıda bulunduğu belirlenmiştir. Güvenlik, her iki ödeme yöntemi için de kritik bir etken olarak öne çıkmıştır. Koreli ve Çinli tüketiciler arasında ödeme yöntemlerine yönelik tutum ve niyetlerde farklılıklar gözlenmiştir. Araştırma, ödeme sistemlerinin güvenli ve kullanışlı olmasının önemini vurgulayarak turizm ve misafirperverlik sektörüne yönelik öneriler sunmuştur.

Hasan vd. tarafından 2022 yılında yapılan çalışmada üniversite öğrencileri arasında kripto para benimseme niyetini etkileyen faktörlerin, kripto para birimlerine yönelik bireysel niyetlerin ve algıların incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, 350 üniversite öğrencisi üzerinde yürütülmüş ve anket yöntemiyle veriler elde edilmiştir. Katılımcıların farkındalık düzeyleri, ön test ve son test kantitatif analizi ile belirlenmiştir. Daha sonra, anket yöntemiyle kavramsal çerçeve hakkında bilgiler toplanmıştır.

Algılanan faydalar, algılanan riskler, algılanan değer ve yapısal düzenlemelerin kripto para birimlerini benimseme niyeti üzerinde önemli etkileri olduğu tespit edilmiştir. Ancak; sosyal etkiler, öz yeterlilik ve kişisel yenilikçilik gibi moderatör etkiler ile kripto para kullanımına yönelik tutumlar gibi aracı değişkenlerin etkileri istatistiksel olarak kanıtlanamamıştır. Araştırma, kripto para birimlerinin benimsenmesi için algılanan faydaların ve değerlerin kullanıcılara etkili bir şekilde iletilmesi gerektiğini, algılanan risklerin kullanıcıların davranışsal niyetlerini olumsuz etkileyebileceğini ve bu risklerin yönetilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca, kripto para birimlerinin benimsenmesi için gerekli yapısal düzenlemelerin ve altyapının sağlanmasının önemine işaret edilmiştir.

Manahov ve Li (2024) çalışmasında, kripto para birimleri ve turizm tokenlarının (Travala, Kemacoin, Guider) seyahat ve turizm sektörüne etkileri, özellikle tarihin en büyük beş siber hırsızlığı bağlamında incelenmiştir. Bitcoin, Ethereum ve üç turizm tokenına ait günlük veriler kullanılarak, DCC-GARCH, CSAD ve çeşitli likidite ölçütleri yardımıyla volatilité yayılma etkileri, sürü psikolojisi ve piyasa kalitesi analiz edilmiştir. Bulgular, büyük kripto hırsızlıklarının ardından ana akım kripto paralar ile turizm tokenları arasında istatistiksel olarak anlamlı yayılma etkileri olduğunu göstermiş; özellikle Bitmart saldırısı sonrası Ethereumun Guider üzerindeki etkisi yüksek bulunmuştur. Token fiyatları düştüğünde yatırımcıların sürü psikolojisi sergilediği, bu durumun bilgi eksikliği ve piyasa hassasiyetiyle ilişkili olduğu saptanmıştır. Hırsızlıkların ardından piyasa likiditesinde düşüş ve işlem maliyetlerinde artış yaşanmış, küçük tokenlar daha kırılgan bir yapı sergilemiştir. Geleneksel turizm şirketleri bu olaylardan doğrudan etkilenmemiş olsa da Travala.com gibi turizm tokenlarını kullanan dijital platformlar ciddi gelir kayıpları yaşamıştır. Çalışma, yapay zekâ destekli izleme araçlarının geliştirilmesi ve daha güçlü suç raporlama sistemlerinin kurulmasını önermekte, ancak aşırı düzenlemenin merkeziyetsizliğe zarar verebileceğini de vurgulamaktadır. Gelecek araştırmalarda, makine öğrenimi gibi ileri veri analiz yöntemlerinin kullanılması gerektiği ifade edilmiştir.

Garcia-Monleon vd. tarafından 2023 yılında gerçekleştirilen ‘‘Kripto Para Birimlerinin Benimsenmesine Değer Tabanlı Yaklaşım’’ başlıklı çalışma, kripto para birimlerinin finansal hizmetler, akıllı sözleşmeler ve token tabanlı iş modelleri gibi alanlarda sunduğu artan iş fırsatlarını vurgulamaktadır. Araştırmanın amacı, kripto para birimlerinin değer alışverişi için kullanılma niyetini etkileyen motivasyonları anlamaktır. Bu kapsamda, teknolojiyi kullanma niyetinde algılanan finansal ve duygusal değerlerin

rolleri incelenmiştir. Araştırma, teknoloji benimseme teorilerini sürdürülebilirliği göz önünde bulundurularak genişletmiş ve kripto para birimlerinin uygulanabilirliği hakkında kullanıcıların bilgisinin kapsamını ve derinliğini yakalayan “kripto bilgi yolu” kavramını önermiştir. Bu kavram, kullanıcıların kripto para birimlerini aktif olarak kullanma kararındaki değer kavramları üzerindeki potansiyel etkisini ele almaktadır. Araştırma kapsamında veriler anket yöntemi ile toplanmış ve PLS-YEM kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuçları, finansal ve duygusal değer kavramlarının her ikisinin de kripto para birimlerini kullanma niyeti üzerinde pozitif bir etkisi olduğunu göstermiştir. Ancak ilginç bir şekilde, duygusal değer değerlendirmesinin tamamen bilgi yolu aracılığıyla etkilendiği bulunmuştur. Araştırma ayrıca, çevresel sürdürülebilirlik düşüncelerinin, algılanan finansal veya duygusal değerler aracılığıyla kripto para birimlerini kullanma niyetine tamamen aracılık ettiğini ortaya koymuştur.

Treiblmaier vd. 2021 “Seyahat ve turizmde kripto para biriminin benimsenmesi-Asya Pasifik gezginlerinin keşif çalışması” adlı çalışmayı gerçekleştirmişlerdir. Yazarlar, turizm endüstrisinde birçok turizmcinin kripto para birimlerini kabul ettiğini ve kripto paraların yoğun olarak kullanıldığını belirtmişlerdir. Ancak, gezginlerin kripto para birimlerini ödeme amacıyla kullanma niyetleri bilgilerin sınırlı olduğunu belirtmişlerdir. Bu sınırlı bilgiyi genişletmek için daha önce seyahatle ilgili hizmetleri kripto para birimlerini kullanarak gerçekleştiren Asya-Pasifik bölgesinden 161 gezginle keşif çalışması yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre kripto para kullanımının olumlu özellikleri evrensel kullanılabilirlik, ilgi çekici teknoloji, tasarruf, aracısızlaştırma, mahremiyet ve kolay doğrulama olarak saptanmıştır. Olumsuz özellikleri ise yavaş, güvensiz, rahatsız edici, sorunlu ve sıkıcı olması olarak tespit edilmiştir. Araştırma bulgularına göre gezginlerin yarısı konaklama ve uçak biletlerini almak için kripto para kullanmıştır. Tur paketleri için üçte birinden biraz fazlası kullanmıştır. Gezginlerin %10’undan fazlasının kripto paraları giriş biletleri, hediyelik eşyalar, tren biletleri, araba kiralama, restoran ve kafeler ve toplu taşıma ücretleri için kullandığı tespit edilmiştir.

Çapar 2021 Medikal turizmde kripto para birimlerinin kullanımı ve işlemler üzerine bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu çalışmanın temel amacı, İstanbul’a gelen medikal turistlerin medikal turizmde kripto para birimlerinin kullanımı ve işlemleri hakkındaki düşüncelerini araştırmak ve kripto para birimlerinin ve işlemlerin faydalarını belirlemektir. Bu araştırma ayrıca, medikal turizm endüstrisinde kripto para birimlerinin kullanımını ve işlemlerini tartışan ilk ampirik çalışmadır. Araştırma kapsamında veriler

potansiyel 555 medikal turistten toplanmıştır. 555 medikal turistin %34,69'sı Avrupalı, %34,4'ü Asyalı, %13,3'ü Orta doğulu, %11,5'i Amerikalıdır. Araştırma sonuçlarına göre medikal turizmde kripto para birimlerinin kullanımı ve işlemleri ile medikal turistin niyeti arasında anlamlı ve pozitif bir korelasyon tespit edilmiştir. Medikal turistin niyetine etki eden değişkenler sırasıyla; parasal risk minimizasyonu, erişim güvenliği ve görevi kötüye kullanma-sivil yargılama olarak tespit edilmiştir. Buna göre, parasal risk minimizasyonu, medikal turistin niyetine en fazla etki eden değişken olmuştur.

Nuryyev vd. 2020 yılında ‘‘Turizm ve Konaklama KOBİ’lerinde blok zincir Teknolojisini Benimseme Davranışı ve İşletmenin Sürdürülebilirliği’’ adında ampirik bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışmada teknoloji kabul modeli kullanılmış, turizm ve konaklama sektöründeki küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ) arasında kripto para birimi ödemelerini benimseme niyetini etkileyen faktörler araştırılmıştır. Tayvan’da toplam 15.831 kişiyi istihdam eden 101 KOBİ’den elde edilmiştir. Yapısal eşitlik modellemesi, kripto para birimi ödemelerini kullanma niyetini etkileyen hem iç hem de dış faktörlerin ortak etkisini incelemek için kullanılmıştır. Araştırmada KOBİ sahiplerinin/yöneticilerin kişisel özelliklerinin (öz yeterlik ve yenilikçilik) ve sosyal etkinin yeni teknolojiyi benimseme niyeti üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Ayrıca algılanan fayda değişkeni, stratejik yönelim ve sosyal etkinin etkilerine aracılık ettiği ve algılanan kullanım kolaylığı değişkeninin, öz yeterliliğin kripto para birimi ödemelerini benimseme niyeti üzerindeki etkisine aracılık ettiği saptanmıştır.

Radic vd. 2022 yılında Güney Kore ve Çin’de kripto para birimi ödemeleri ve turizm ile çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmanın amacı, gezginlerin Güney Kore ve Çin bağlamında turizmde kripto para birimi ödemelerini kullanma niyetini etkileyen davranışsal belirleyicileri değerlendirmektir. Çalışmada kullanılan değişkenler algılanan fayda, algılanan kullanım kolaylığı, güvenlik, risk, tutum, performans beklentisi, çaba beklentisi, sosyal etki, kolaylaştırıcı koşullar, yaş ve cinsiyettir. Çalışmada teknoloji kabul modeline risk, güvenlik ve tutum değişkenleri dahil edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre kripto para birimi ödemeleri sağlayan işletmeler likidite ve ölçeklenebilirlik ile ilgili sorunları çözmektedir. Bu yüzden gezginlerin kripto para birimlerini kullanması üzerinde performans beklentisinin olumlu bir etkisi vardır. Çalışmada, kolaylaştırıcı koşullar, çaba beklentisi ve sosyal etkinin kripto para birimi ödemelerine yönelik niyeti olumlu

etkilediğini bulunmuştur. Ayrıca yaş ve cinsiyetin kripto para birimlerini kullanmada moderatör bir etkiye sahip olduğu belirtilmiştir.

4. YÖNTEM

4.1 Araştırma Yöntemi

Araştırma yöntemi olarak karma tasarım benimsenmiştir; bu kapsamda çalışmada hem nitel hem de nicel yöntemler birlikte kullanılmıştır. İlk adımda, kripto paraların kullanımı üzerine literatür sistematik olarak taranmış, bu doğrultuda 66 makale belirlenmiştir. Bu makaleler, R programı kullanılarak tematik analiz yöntemine tabi tutulmuş ve analiz sonucunda beş ana tema belirlenmiştir. Tematik analiz sonucunda elde edilen beş tema, BTKKT modelinin yapısına eklenerek kuramsal çerçeve güçlendirilmiştir. Ardından veri analizinde PLS-YEM yöntemi benimsenmiş ve model test süreci bu yöntemle gerçekleştirilmiştir.

4.1.1 Tematik analiz

Bu çalışmada, literatür taraması sonucunda elde edilen makalelerin içeriklerinin sistematik bir şekilde incelenmesi amacıyla tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Tematik analiz, veri setinde tekrar eden kalıpları sistematik bir şekilde tanımlamayı, analiz etmeyi ve raporlamayı amaçlayan nitel bir araştırma yöntemidir (Braun ve Clarke, 2006). Analiz süreci, R programlama dili kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, literatür taramasından elde edilen verilerin R ortamına aktarımında ve analiz edilmesinde, açık kaynak kodlu bir bibliyometrik analiz aracı olan Bibliometrix paketi tercih edilmiştir. Bibliometrix, literatür verilerini işleyerek tematik yapıları ortaya koymak ve bu yapılar üzerinden anlamlı örüntüler geliştirmek için kapsamlı analiz olanakları sunmaktadır (Aria ve Cuccurullo, 2017).

R programı ile yapılan analiz süreci sistematik bir dizi adımdan oluşur. İlk olarak, araştırma sorusu ve analiz kapsamı belirlenir. Ardından, tanımlanan kapsam doğrultusunda güvenilir veri tabanlarından ilgili yayınlar toplanır. Toplanan veriler analiz için uygun hâle getirilmek üzere temizlenir ve hazırlanır. Bu aşamada tekrar eden kayıtlar, yazım hataları ve eksik meta-veriler düzeltilir. Daha sonra, temizlenmiş veriler üzerinde çeşitli bibliyometrik teknikler uygulanır; yayın sayıları, atıf ağları, yazar iş birlikleri ve anahtar kelime eş-oluşumları gibi ölçütlerle alandaki eğilimler ortaya konur. Elde edilen

bulgular grafik ve haritalar aracılığıyla görselleştirilir. Son olarak, analiz sonuçları yorumlanır ve literatürün mevcut durumu ile gelecekteki araştırma yönelimleri raporlanır (Aria ve Cuccurullo, 2017).

4.1.2 PLS tabanlı yapısal eşitlik modellemesi (PLS- YEM)

Kısmi En Küçük Kareler Yapısal Eşitlik Modellemesi (Partial Least Squares-Structural Equation Modeling, PLS-SEM), özellikle son yıllarda sosyal bilimler araştırmalarında yaygınlık kazanmış bir yapısal modelleme yöntemidir (Hair ve Alamer, 2022; Doğan, 2019). SmartPLS, özellikle PLS-YEM gerçekleştirmek amacıyla geliştirilen, grafiksel arayüze sahip ve kullanıcı dostu istatistiksel bir analiz programıdır; ilk kez 2005 yılında Ringle vd. tarafından geliştirilmiştir (Ringle vd., 2015). Yöntem, Hair vd. (2011) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarla yöntemin teorik çerçevesi daha sistematik hale getirilmiştir (Hair ve Alamer, 2022); Ringle vd. (2015) tarafından geliştirilen SmartPLS yazılımı sayesinde ise PLS-YEM, daha erişilebilir ve uygulanabilir bir analiz yöntemi olarak sosyal bilimlerde yaygınlık kazanmıştır. Her iki çalışma yöntemin uygulama boyutunu genişleterek, özellikle ampirik araştırmalarda PLS-YEM'in tercih edilirliliğini önemli ölçüde artırmıştır.

YEM, çok değişkenli istatistiksel tekniklerin bir araya getirildiği, özellikle sosyal bilimlerde karmaşık nedensel ilişkilerin analizine olanak tanıyan ikinci nesil istatistiksel bir yaklaşımdır. Gizil değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkilerini test etmeye yönelik geliştirilen bu yöntem, ölçüm modelleri ile yapısal modellerin birlikte analiz edilmesini mümkün kılar (Hair vd., 2017). YEM teknikleri, değişkenler arası doğrudan ve dolaylı etkilerin değerlendirilmesinin yanı sıra, modelin genel geçerliliğini de test etmeyi amaçlamaktadır. YEM yöntemleri, temel olarak iki ana yaklaşım altında sınıflandırılmaktadır (Doğan, 2019).

Kovaryans Temelli Yapısal Eşitlik Modellemesi (KT-YEM): KT-YEM yaklaşımı, modeldeki teorik yapı ile gözlemlenen veriler arasındaki uyumu test eder. Temel amacı, gözlemlenen kovaryans matrisinin model tarafından tahmin edilen kovaryans matrisiyle ne ölçüde örtüştüğünü değerlendirmektir. Bu yöntemde, ki-kare testi başta olmak üzere birçok uyum iyiliği indeksinden yararlanılır. KT-YEM yöntemi, özellikle doğrulayıcı faktör analizi ve teorik model sınamaları için uygundur (Hair vd., 2017). Amos, LISREL, Mplus gibi çeşitli yazılımlar bu yöntemi desteklemektedir (Doğan, 2019).

Varyans Temelli Yapısal Eşitlik Modellemesi (PLS-YEM): PLS-YEM, tahmine dayalı bir yaklaşım olup, küçük örneklerde ve teorik gelişimin erken aşamalarında tercih edilen bir yöntemdir. PLS-YEM analizinde temel amaç, bağımlı değişkenin açıklanan varyansını (R^2) maksimize etmektir. Bunun için regresyon temelli En Küçük Kareler (Ordinary Least Squares / OLS) yöntemi kullanılmakta; ilişkisel yapılar varyanslar üzerinden tahmin edilmektedir. PLS-YEM, hata varyanslarını minimize etmekten çok açıklayıcı gücü artırmaya odaklanır. Literatürde “variance-based SEM”, “composite-based SEM” veya “component-based SEM” olarak da adlandırılmaktadır. SmartPLS, ADANCO, WarpPLS gibi yazılımlar bu yaklaşımı desteklemektedir (Hair vd., 2017; Doğan, 2019; Abarbanel vd. 2021).

PLS-YEM ile KT-YEM’in kullanılacağı durumlar farklılık göstermektedir. Araştırma amacı önemli bir kriterdir: Eğer amaç güçlü bir tahmin modeli kurmak veya keşifsel bir şekilde teori geliştirmek ise PLS-YEM tercih edilebilir; buna karşın oturmuş bir teoriyi doğrulamak ve uyum indeksleriyle modeli değerlendirmek için KT-YEM daha uygundur (Hair vd., 2019; Hair ve Sarstedt, 2020; Hair ve Alamer 2022). PLS-YEM özellikle karmaşık modellerde, çok sayıda yapının ve göstergenin olduğu durumlarda veya küçük örneklerle çalışırken avantaj sağlamaktadır (Hair ve Alamer, 2022). Ayrıca PLS-YEM, veri dağılımının normal olmasını gerektirmemesi, düşük örneklem büyüklükleriyle çalışabilmesi ve hem yansıtıcı hem de biçimleyici ölçüm modellerine olan uyumu sayesinde KT-YEM’e kıyasla daha esnek bir yaklaşım sunmaktadır (Hair vd., 2017; Abarbanel vd. 2021). Literatürde, özellikle küçük örneklem ve normallik varsayımının karşılanmadığı durumlarda PLS-YEM’in daha kararlı sonuçlar ürettiği ve bu koşullarda KT-YEM yerine tercih edilmesi gerektiği belirtilmektedir (Abarbanel vd. 2021). PLS-YEM ile KT-YEM’in farklı algoritmalarla parametre tahmin etmesi nedeniyle, bu iki yöntemin doğrudan karşılaştırılmaması gerektiği ve araştırmacıların yöntem seçimini çalışmanın amacı ile veri yapısına göre belirlemesi gerektiği vurgulanmaktadır (Hair ve Sarstedt, 2020; Hair ve Sarstedt, 2021; Hair ve Alamer, 2022). Bu bağlamda, PLS-YEM’in esnek yapısına rağmen, modelin yapısal geçerliliğini sağlamak adına belirli sınırlamalara dikkat edilmelidir. Diğer bir ifadeyle, PLS-YEM ile analiz edilecek araştırma modelinde herhangi bir değişkenin doğrudan ya da dolaylı yoldan kendisini etkileyecek şekilde yapılandırılmaması gerekir; zira bu tür döngüsel ilişkiler modelin tahmin gücünü ve istatistiksel anlamlılığını olumsuz etkileyebilir (Hair vd., 2014; Doğan, 2019).

Bu çalışmada PLS-YEM tercih edilmiştir; çünkü araştırma modeli keşifsel niteliktedir, örneklem büyüklüğü sınırlıdır ve kripto paraların turistler tarafından alışverişlerde kullanım niyetini etkileyen faktörleri açıklamaya yönelik olarak yapılandırılmıştır. Ayrıca yöntemin normallik varsayımına ihtiyaç duymaması ve yüksek tahmin gücü sunması, PLS-YEM'i bu araştırmanın amacı ve veri yapısı açısından uygun bir analiz yöntemi hâline getirmektedir.

4.1.2.1 PLS-YEM analiz aşamaları

PLS-YEM yaklaşımı, iki temel analiz aşamasından oluşmaktadır: ölçüm modelinin değerlendirilmesi ve yapısal modelin test edilmesi şekil 4.1'de gösterilmektedir (Çolak; 2024). Ölçüm modelinin değerlendirilmesi aşamasında, öncelikle değişkenlerin güvenirlik ve geçerlik düzeyleri incelenmektedir. Güvenirliğin değerlendirilmesinde kompozit güvenirlik ve Cronbach's Alpha katsayıları dikkate alınmakta olup, her iki değerin de 0.70'in üzerinde olması beklenmektedir. Geçerlik analizinde ise yakınsak geçerlik kapsamında, yapılar için hesaplanan AVE değerleri ve faktör yükleri temel alınır. AVE, bir yapının açıklanan ortalama varyansını temsil eder ve bu değerin her yapı için 0.50'yi aşması, geçerlik açısından kabul edilebilir bir düzeyi ifade etmektedir. Faktör yüklerinin değerlendirilmesinde genellikle 0.708 ve üzeri değerler kabul edilebilir eşik olarak kabul edilmektedir; zira bu değer, maddelerin yapıya yeterli düzeyde yüklendiğini ve ortak varyansın %50'yi aştığını göstermektedir. Ancak, 0.40 ile 0.70 arasında kalan faktör yüklerine sahip maddelerin modelden çıkarılıp çıkarılmayacağına, yalnızca istatistiksel değil, aynı zamanda teorik ve içeriksel önemlerine göre araştırmacıların karar vermesi gerektiğini belirtmektedir (Hair vd., 2014; Doğan, 2019; Hair ve Alamer, 2022; Çolak, 2024).

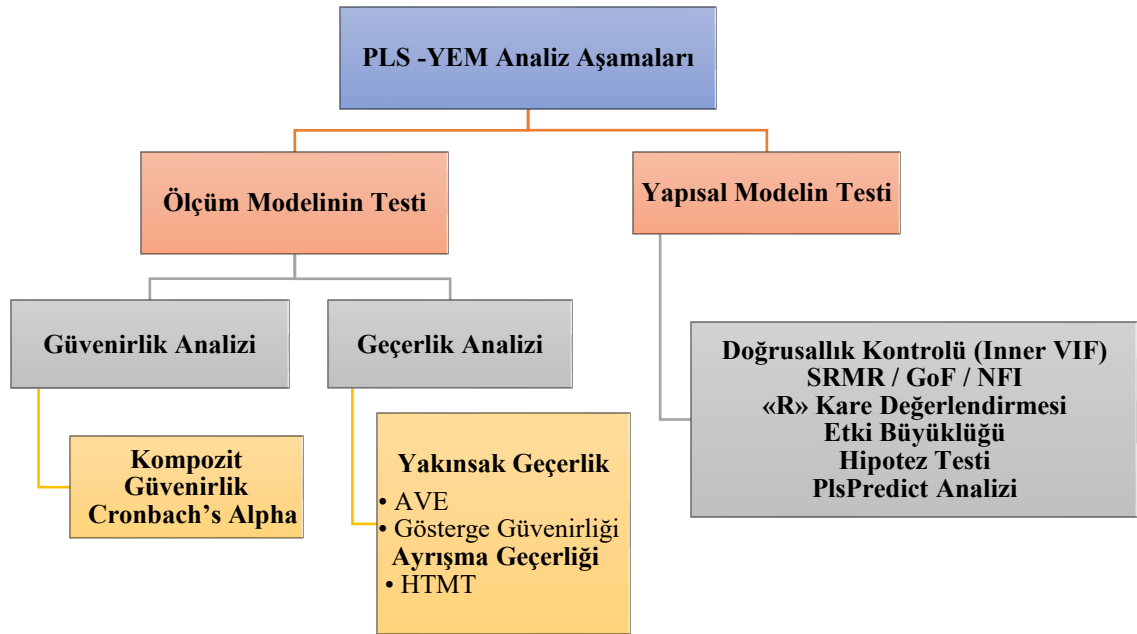
Ayrışma geçerliliği bir yapının, modeldeki diğer yapılardan ne kadar farklı ve ayrı bir kavram olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle, her bir gizil yapının kendi göstergelerini açıklama gücü, diğer yapılara kıyasla yüksek olmalıdır (Hair vd., 2010; Doğan, 2019; Hair ve Alamer, 2022).

Ayrışma geçerliliğinin sağlandığını gösterebilmek amacıyla üç temel yöntem kullanılmaktadır. İlk olarak, çapraz yükleme (cross-loadings) yönteminde, her bir göstergenin ait olduğu kuramsal yapıya olan yükünün, diğer yapılara olan yüklerinden daha yüksek olması beklenmektedir (Hair vd., 2014; Doğan, 2019). İkinci yöntem olan Fornell-Larcker kriteri ise her bir yapının ortalama varyans açıklama (AVE) değerinin

karekökünün, o yapının diğer yapılarla olan korelasyon değerlerinden büyük olması gerektiğini savunur (Fornell ve Larcker, 1981). Üçüncü yöntem olarak, Henseler vd. (2015) tarafından geliştirilen HTMT (Heterotrait-Monotrait Ratio) yaklaşımı, önceki iki yöntemin ayrışma geçerliliğini test etmede yetersiz kalabileceğini ileri sürer. HTMT, birbirinden farklı yapılara ait göstergeler arasındaki korelasyonların ortalaması ile aynı yapıya ait göstergelerin korelasyonlarının ortalaması arasındaki oran alınarak hesaplanır. Bu oran genellikle 0.90'ın altında tutulmalıdır; ancak kavramsal olarak birbirine daha yakın yapılar içeren modellerde eşik değer olarak 0.85 önerilmektedir (Henseler vd., 2015; Franke ve Sarstedt, 2018; Doğan, 2019; Çolak, 2024). Güncel literatürde, PLS-YEM bağlamında ayrışma geçerliliğinin en güvenilir biçimde test edilmesi açısından HTMT yöntemi öne çıkmaktadır ve bu araştırma kapsamında 0.85 değeri esas alınacaktır.

Şekil 4.1

PLS-YEM Analiz Aşamaları

Kaynak: Çolak, 2024.

İkinci aşama olan yapısal modelin testinde, modelin sonuç değişkenlerini yordama yeteneği değerlendirilir; bu kapsamda öncelikle modeldeki çoklu doğrusal ilişkilere dair Inner VIF değerleri incelenerek doğrusallık kontrolü sağlanır. Ardından, yapısal yol katsayılarının boyutu ve istatistiksel anlamlılığı test edilir, modelin açıklayıcılık düzeyi ise belirleme katsayısı (R^2) üzerinden değerlendirilir. Buna ek olarak, modelin genel uyumu SRMR/GoF/NLFI gibi uyum endeksleri aracılığıyla incelenir ve yordayıcı değişkenlerin etkisinin büyüklüğü f^2 katsayısı ile ölçülür. Son olarak, modelin örnek dışı yordama performansını test etmek amacıyla PLSpredict analizi uygulanır ve bu sayede modelin genellenebilirliği değerlendirilmiş olur (Hair ve Alamer, 2022; Çolak, 2024). Değişkenler arasındaki korelasyon katsayısının çok yüksek olması (≥ 0.90), bu değişkenler arasında çok güçlü bir doğrusal ilişki bulunduğunu, yani doğrusallık sorununu işaret etmektedir. Bu durum genellikle, değişkenlerin birbirine yapısal olarak çok benzemesinden kaynaklanır; örneğin, neredeyse aynı anlama gelen ifadelerle ölçülmeleri ya da bir değişkenin diğerinin doğrudan lineer bir türevi olması (örneğin, birim fiyat ile demet fiyatı gibi) doğrusal ilişkiyi artırarak çoklu doğrusallık sorununa yol açabilmektedir (Hair vd., 2014; Doğan, 2019).

PLS-YEM yaklaşımında açıklayıcılık (explanatory power) ve tahmin edicilik (predictive power) kavramları birbirinden ayrıştırılarak değerlendirilmelidir. R^2 değeri, modelin bağımlı değişken üzerindeki varyansı ne ölçüde açıkladığını gösteren bir örnek içi açıklayıcılık (in-sample explanatory power) ölçütüdür. Buna karşılık, örnek dışı tahmin gücü (out-of-sample predictive power), modelin daha önce gözlemlenmemiş veriler üzerinde tahmin başarısını ifade eder ve bu doğrultuda PLSpredict yöntemi kullanılmaktadır. PLS-YEM'in tahmin odaklı doğası gereği, klasik model uyum indeksleri ikincil önemde değerlendirilmekte; açıklama ve tahmin yeteneklerinin birlikte analiz edilmesi önerilmektedir (Shmueli vd., 2016; Sarstedt vd., 2019; Hair ve Alamer, 2022; Çolak, 2024).

PLS-YEM'de yapılar arası nedensel ilişkileri temsil eden yol katsayıları (β), modelin içsel yapısını değerlendirmede temel göstergedir. Bu katsayılar, bağımsız yapıdaki bir birimlik standart sapma değişiminin, bağımlı yapıda kaç birim standart sapmalı bir değişime yol açtığını gösterir (Hair vd., 2021; Hair ve Alamer, 2022). Katsayının pozitif ya da negatif oluşu ilişkinin yönünü, büyüklüğü ise ilişkinin etkisini yansıtır. İstatistiksel anlamlılık bootstrapping yöntemiyle test edilir ve genellikle $p < .05$ düzeyi anlamlılık sınırı olarak kabul edilir (Sarstedt vd., 2017). Ayrıca güven aralıklarının

sıfırı içermemesi de anlamlılık için bir kriterdir. Sosyal bilimlerde $\beta = 0.10$ küçük, 0.30 orta ve 0.50 üzeri büyük etki büyüklüğü olarak yorumlanmaktadır (Doğan, 2019; Hair ve Alamer, 2022).

R^2 katsayısı, her bir bağımlı (endojen) yapının varyansının modeldeki bağımsız (ekzojen) yapılar tarafından ne oranda açıklandığını gösteren bir açıklayıcılık ölçütüdür. 0 ile 1 arasında değişen bu değer, modele dahil edilen açıklayıcı yapılar ne kadar güçlü ise o ölçüde yüksek çıkar (Hair vd., 2017). Örneğin $R^2 = 0.50$ olması, bağımlı yapının varyansının %50'sinin modeldeki diğer yapılar tarafından açıklandığı anlamına gelir. Ancak R^2 tek başına yeterli değildir; yapının doğası ve araştırma alanı bağlamında değerlendirilmelidir. Sosyal bilimlerde genellikle R^2 değerleri için 0.25 zayıf, 0.50 orta ve 0.75 yüksek açıklama gücü eşikleri önerilmektedir (Hair vd., 2011). Bu nedenle R^2 , modelin açıklayıcı başarısını değerlendirmede temel bir gösterge olarak yer alır.

f^2 katsayısı, bir bağımsız yapının modeldeki bağımlı yapıyı açıklamaya ne ölçüde katkıda bulunduğunu ölçer. Bu katsayı, bağımsız yapı modelden çıkarıldığında R^2 'de meydana gelen değişime göre hesaplanır (Hair vd., 2021). Hesaplamada kullanılan formül şudur: $f^2 = (R^2_{\text{tam}} - R^2_{\text{çıkarılmış}}) / (1 - R^2_{\text{tam}})$. Cohen (1988) tarafından geliştirilen eşik değerlere göre 0.02 küçük, 0.15 orta ve 0.35 büyük etki büyüklüğüne karşılık gelir. f^2 , aynı bağımlı yapı üzerinde birden fazla etkileyen yapı varsa, bunların göreceli önemini belirlemek için önemlidir. Bu nedenle f^2 , yol katsayısından farklı olarak katkının niceliksel etkisini ortaya koyar.

Q^2 , modelin örnek dışı tahmin gücünü ifade eden ve blindfolding yöntemiyle hesaplanan bir geçerlik ölçütüdür. $Q^2 > 0$ çıktığında modelin, ilgili bağımlı yapıyı rasgele bir tahminin ötesinde anlamlı şekilde öngörebildiği kabul edilir (Hair vd., 2017). Sosyal bilimlerde Q^2 değerleri için 0.02 küçük, 0.15 orta, 0.35 büyük prediktif etki büyüklüğü olarak yorumlanır. Q^2 , özellikle aşırı uyum (overfitting) riskine karşı R^2 'yi tamamlayıcı bir şekilde değerlendirilir. Modelin iç geçerliliği kadar dışsal geçerliliğine de ışık tutar. Bu nedenle yapısal model analizlerinde Q^2 , modelin gelecekteki veya yeni veriler üzerindeki tahmin gücünü ölçen kritik bir göstergedir (Sarstedt vd., 2022; Hair ve Alamer, 2022).

4.2 Örneklem Özellikleri ve Veri Toplama Süreci

Bu araştırmada, kripto para birimlerinin kullanımıyla ilgili bireysel davranışsal eğilimleri değerlendirmek amacıyla, bilgiye dayalı ve anlamlı geri bildirim verebilecek

katılımcıların seçilmesi hedeflenmiştir. Bu nedenle örnekleme yöntemi olarak, amaçlı örnekleme (purposive sampling) benimsenmiştir. Amaçlı örnekleme, olasılıksız örnekleme türlerinden biridir ve araştırmacının belirli niteliklere sahip bilgi kaynaklarını bilinçli olarak seçmesine dayanmaktadır (Patton, 2002; Etikan, vd., 2016). Veri toplama süreci, 15 Eylül 2024 ile 20 Nisan 2025 tarihleri arasında araştırmacı ve yardımcısı tarafından Antalya Havalimanı dış hatlar giden yolcu terminali, kentin turistik alışveriş merkezleri ve turizm merkezlerinde yüz yüze yürütülmüştür. Veri toplama aracı olarak, yapılandırılmış ve bireylerin kendi başlarına yanıtlayabileceği biçimde tasarlanmış anket formu kullanılmıştır. Anket maddeleri, katılımcıların yanıtlarını daha duyarlı bir şekilde ifade edebilmelerini sağlamak üzere 7’li Likert ölçeği formatında tasarlanmıştır. Katılımcılar, araştırmanın amacına uygun olarak, Antalya’da kripto paralar aracılığıyla en az bir defa alışveriş yapmış kişiler arasından seçilmiştir. Bu doğrultuda, ön filtreleme amacıyla anket formunun ilk bölümüne şu soru dahil edilmiştir: “Daha önce kripto paralar kullanarak alışveriş yaptınız mı?” Bu soruya “hayır” cevabı veren bireylerin, araştırmanın hedeflediği deneyim düzeyine ulaşmadıkları değerlendirilmiş ve bu kişiler ankete dahil edilmemiştir. Ayrıca, verilerin güvenilirliğini artırmak amacıyla anket formunu eksik, hatalı veya çelişkili biçimde doldurduğu tespit edilen katılımcılar da analiz dışında bırakılmıştır. Bu işlemler sonucunda toplam 25 katılımcıya ait veri elenmiş ve analizlerde kullanılan nihai örneklem büyüklüğü 268 kişi olarak belirlenmiştir. Araştırma örnekleminin demografik dağılımı, çalışmanın iç geçerliliğini destekleyici niteliktedir. Katılımcıların %68,66’sı erkek (n = 184) ve %31,34’ü kadındır (n = 84). Yaş dağılımına göre katılımcıların %39,93’ü 18–27 yaş aralığında (n = 107), %27,99’u 28–37 yaş aralığında (n = 75), %16,79’u 38–47 yaş aralığında (n = 45), %15,30’u 48 yaş ve üzerindedir (n = 41). Eğitim düzeyi açısından değerlendirildiğinde, katılımcıların %50,75’i lisans mezunu (n = 136), %26,12’si yüksek lisans (n = 70), %20,15’i lise ve altı (n = 54) ve %2,99’u doktora veya üzeri düzeyde eğitime sahiptir (n = 8). Gelir düzeyine ilişkin dağılımda, katılımcıların %29,85’i (n = 80) 600.000–1.200.000 ₺ (yaklaşık 6.000–12.000 USD), %25,75’i (n = 69) 1.200.000–1.900.000 ₺ (yaklaşık 12.000–19.000 USD), %19,03’ü (n = 51) 600.000 ₺ ve altı (yaklaşık 6.000 USD ve altı), %16,79’u (n = 45) 1.900.000–3.000.000 ₺ (yaklaşık 19.000–30.000 USD) ve %8,58’i (n = 23) 3.000.000 ₺ ve üzeri (yaklaşık 30.000 USD ve üzeri) gelir beyan etmiştir. Bu dağılım, örneklemin yaş, cinsiyet, eğitim ve gelir düzeyleri bakımından çeşitlilik gösterdiğini ve araştırmanın hedef

kitlesini temsil etme açısından yeterli kapsayıcılığa sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Örneklem ait demografik özellikler Tablo 4.1’de gösterilmektedir.

Tablo 4.1

Katılımcıların Demografik Özellikleri

Cinsiyet	Kişi	Yüzde	Yaş	Kişi	Yüzde	Gelir	Kişi	Yüzde
Erkek	184	68,66%	18–27	107	39,93%	≤ 600 000 ₺ (≤ 6 000 \$)	51	19,03%
Kadın	84	31,34%	28–37	75	27,99%	600 000–1 200 000 ₺ (6 000–12 000 \$)	80	29,85%
Eğitim	Kişi	Yüzde	38–47	45	16,79%	1 200 000–1 900 000 ₺ (12 000–19 000 \$)	69	25,75%
Lise veya altı	54	20,15%	≥48	41	15,30%	1 900 000–3 000 000 ₺ (19 000–30 000 \$)	45	16,79%
Lisans	136	50,75%				≥ 3 000 000 ₺ (≥ 30 000 \$)	23	8,58%
Yüksek lisans	70	26,12%						
Doktora ve üzeri	8	2,99%						
Toplam Katılımcı Sayısı: 268								

Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde, günümüzde giderek daha yaygın biçimde tercih edilen GPower 3.1 yazılımından yararlanılmıştır. Araştırma modelinde yer alan bağımsız değişkenler, moderatör değişkenler ve bu değişkenlerin etkileşim terimleri ayrı ayrı tahminleyici (predictor) olarak dikkate alınmış ve bu kapsamda modele toplam 14 tahminleyici dahil edilmiştir (Çolak, 2024). GPower analizinde, etki büyüklüğü orta düzeyde ($f^2 = 0.15$), anlamlılık düzeyi %5 ($\alpha = 0.05$) ve istatistiksel güç düzeyi %95 ($1 - \beta = 0.95$) olarak belirlenmiştir. Yapılan hesaplamalar sonucunda önerilen minimum örneklem büyüklüğü 194 kişi olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, araştırma kapsamında ulaşılan 268 kişilik örneklem büyüklüğü, öngörülen minimum değer üzerinde olup modelin istatistiksel açıdan yeterli güvenilirlik ve geçerliliğe sahip sonuçlar üretmesini sağlayacak niteliktedir.

4.3 Veri Toplama ve Ölçekler

Ölçek maddeleri, daha önce literatürde yer alan çalışmalardan derlenmiş; gerek görülen durumlarda ise araştırmanın bağlamına uygun biçimde uyarlanmıştır. Bu uyarlamalar, alanda uzman 10 akademisyenin görüşleri doğrultusunda değerlendirilmiş ve kapsam geçerliliğini belirlemek amacıyla Lawshe'nin (1975) geliştirdiği Kapsam Geçerlilik Oranı (CVR) yöntemi kullanılmıştır. Uzmanlardan her bir maddeyi “uygun” veya “uygun değil” şeklinde değerlendirmeleri istenmiş, her madde için CVR değeri hesaplanmıştır. Ayre ve Scally'nin (2014) önerdiği güncel eşik değer doğrultusunda, 10 uzman ile yapılan değerlendirmede CVR kritik değeri 0.800 olarak alınmıştır. Bu değer altında kalan 92 madde elenmiş, kalan 40 madde ölçme aracına dahil edilmiştir. Anket formunun hazırlanmasında çeviri-geri çeviri yöntemi kullanılmış; öncelikle Türkçe form, alanında uzman bir kişi tarafından Rusçaya çevrilmiş, ardından başka bir uzman tarafından Rusça metin tekrar Türkçeye çevrilerek dilsel eşdeğerliliği sağlanmıştır ve kullanılan anket formunun Türkçe hali EK-1’de, Rusçaya çevrilmiş versiyonu ise Ek-2’de yer almaktadır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin kaynakları Tablo 4.2’de sunulmaktadır.

Tablo 4.2

Kullanılan Ölçeklerin Kaynakları

Değişkenler	Kaynaklar
Performans beklentisi	Radic vd. (2022); Gil-cordero vd. (2020)
Çaba Beklentisi	Venkatesh vd. (2012); Radic vd. (2022)
Güven	Gil-cordero vd. (2020); Ajouz vd. (2019); Mendoza ve Tello (2018)
Güvenlik ve Gizlilik	Çolak (2019); Radic vd. (2022); Al Karim vd. (2023)
Risk	Li vd. (2023); Jegerson vd. (2022); Mendoza ve Tello (2018)
Tutum	Radic vd. (2022); Fenkli vd. (2023)
Yenilikçilik	Kumari vd. (2023); Güreş ve Arslan (2021); Çolak (2019)
Davranışsal Niyet	Güreş ve Arslan (2021)
Finansal Okuryazarlık	Cristofaro vd. (2023); Alshebami ve Aldhyani (2022)
Farkındalık	Kumari vd. (2023); Alomari ve Abdullah (2023)
Sürü Davranışı	Rejikumar vd. (2021); Su vd. (2023)

5 BULGULAR

Bu araştırmada elde edilen bulgular, nitel ve nicel veri analiz tekniklerinin birbirini tamamlayıcı şekilde kullanılmasına dayanmaktadır. Bu bölümde ilk olarak, gerçekleştirilen tematik analiz sonucunda ortaya çıkan temel kavramsal temalar, kuramsal bağlamda gerekçelendirilerek araştırma modeline entegre edilmiştir. Ardından, elde edilen nicel veriler PLS-YEM yöntemiyle analiz edilerek modelde öne sürülen ilişkilerin yönü, gücü ve istatistiksel anlamlılığı ortaya konmuştur.

5.1 Ana Temalar ve Alt Temalar

Araştırma için makaleler Web of Science veritabanı seçilmiş ve arama “kripto para kullanım niyeti”, “kripto para ve ödemeler”, kripto para ve turizm” ve “kripto para ve pazarlama” olarak yapılmıştır. Arama sonuçlarına göre 390 makale elde edilmiştir. Elde edilen makalelerden kitap bölümleri, konferans makaleleri ve derleme makaleler çıkartılmıştır. Araştırma konusu ile doğrudan ilişkili olmayan alanlar çalışma dışı bırakılmış, kalan yayınlar tek tek incelenerek sonuçta 66 makaleye ulaşılmıştır. R programı ile 66 makale analiz edilmiş ve analiz sonuçlarına göre güven, risk, güvenlik ve gizlilik, yenilikçilik ve tutum temaları belirlenmiştir. Bu kapsamda, analiz sonucunda ortaya çıkan ana temalar ve bu temalara bağlı alt temalar aşağıdaki tablo 5.1’de bütüncül biçimde sunulmuştur.

Tablo 5.1

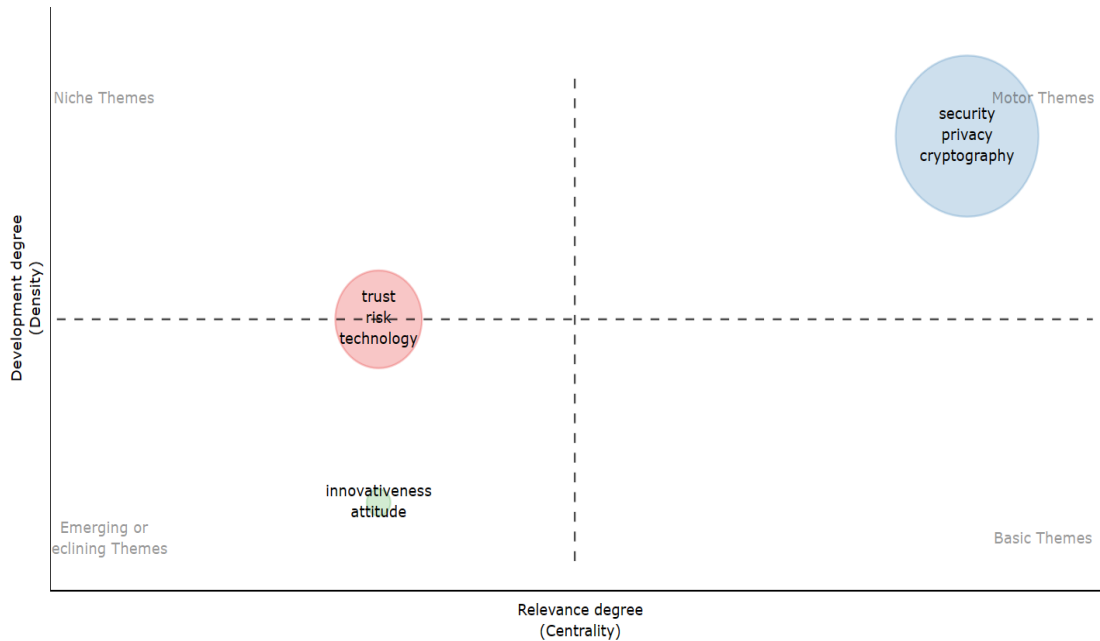
Ana Temalar ve Alt Temalar

Ana Temalar	Alt Temalar
Güven	Şeffaflık
	Merkeziyetsizlik
Güvenlik ve Gizlilik	Şifreleme
	Anonimlik
Risk	Finansal Risk
	Yasal Risk
	Teknik Risk
	Finansal Okuryazarlık
Tutum	Fayda
	Kolaylık
Yenilikçilik	X

Tematik analizden elde edilen bulgular doğrultusunda her bir temanın analiz içerisindeki konumu daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Güven ve risk teması niş temalar içinde yer almış ve gelişim yoğunluğu olarak orta seviyede yer alırken, merkezilik açısından düşük merkezilik göstermektedirler. Bu durum, bu temaların belirli konularda önemli olduğunu göstermektedir. Yenilikçilik ve tutum temaları yükselen veya azalan temalar içinde yer almıştır. Bu temalar hem gelişim yoğunluğu hem de merkezilik açısından düşük değerlere sahiptir, bu nedenle bu temaların yeni yeni ortaya çıktığı düşünülmektedir. Güvenlik ve gizlilik teması, ana tema olarak ortaya çıkmıştır. Bu tema merkezilik ve gelişim yoğunluğu açısından oldukça yüksek olan ana temadır. Bu analiz sonucu, güvenlik ve gizlilik temasının en önemli ve en çok üzerinde durulan konu olduğunu göstermektedir. Aşağıda yer alan Şekil 5.1’de tematik harita, temaların yoğunluk ve merkeziyet düzeylerine göre analiz içindeki konumları gösterilmektedir.

Şekil 5.1

Temaların Merkezilik ve Yoğunluk Düzeylerine Göre Dağılımı

Tematik analiz sonucunda belirlenen her bir ana tema, ilgili alt temalarıyla birlikte aşağıda ayrı başlıklar altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Her tema, 66 makaleden elde edilen bulgulara dayanarak açıklanmış ve kripto paraların kullanımına etki eden faktörler doğrultusunda bütüncül bir değerlendirme yapılmıştır.

Güven: Kripto paraların benimsenmesi ve kullanımında en kritik değişkenlerden biri olarak güven öne çıkmaktadır. R programı aracılığıyla gerçekleştirilen tematik

analizde, güven teması, şeffaflık ve merkeziyetsizlik alt temalarıyla birlikte ana tema olarak belirlenmiştir. Güven, kripto para ödeme sistemlerine yönelik olumlu duyguları yönlendiren (Treiblmaier vd., 2021), son kullanıcılar arasında olumlu bir tutum oluşturan (Shahzad vd., 2018) ve gelecekteki beklentiler ile kripto paraları kullanma niyeti üzerinde pozitif bir etkisi olduğu saptanan bir faktördür (Almarashdeh vd., 2021; Radic vd., 2022). Güven kripto paraların ödeme işlemlerinde etkin bir biçimde kullanılabilmesi açısından elzem bir öneme sahip olup, dijital işlem süreçleri için kritik bir ön koşul olarak değerlendirilmektedir (Kumari vd., 2023). Bu doğrultuda, şeffaflık ve merkeziyetsizlik, kullanıcı güvenliğini inşa eden ve kripto paraların kullanımını ve kabulünü etkileyen belirleyici faktörler arasında yer almakta; bu yönleriyle güven olgusunu destekleyen alt temalar olarak ortaya çıkmaktadır. Blok zincir teknolojisi, dağıtık ve şeffaf yapısıyla hem merkezi otoriteye bağımlılığı ortadan kaldırmakta hem de işlemlerin izlenebilirliğini sağlayarak güven inşa etmektedir (Mendoza-Tello vd. 2018). Merkeziyetsizlik sayesinde işlemler üçüncü taraflara ihtiyaç duymadan gerçekleştirilebilmekte, bu da taraflar arasında doğrudan etkileşimi mümkün kılarak güven düzeyini artırmaktadır (Nam vd., 2019). Ayrıca küçük ve büyük aktörler arasındaki yapısal eşitsizliği ortadan kaldırarak güvene dayalı bir sistem inşa etmekte ve sistemin riskini önemli ölçüde azaltmaktadır (Rana vd. 2022). Kullanıcılar ve turistler, işlemlerin hacklenmeye karşı dirençli merkeziyetsiz bir blok zincir ağı üzerinde gerçekleşmesi nedeniyle kripto paralara daha fazla güven duymaktadır (Mishra vd. 2023; Nadeem vd., 2020). Şeffaflık alt teması ise izlenebilirlik yoluyla kripto para kullanıcılarının güven duygusunu pekiştirmektedir (Cristofaro vd., 2023). Mashatan vd. (2022), işlemlerin izlenebilir olmasının, kripto paralarla gerçekleştirilen ödemelere duyulan güvenin oluşumunda belirleyici bir unsur olduğunu ortaya koymuştur. İşlemlerin şeffaf ve izlenebilir olması, kripto para ödemelerinde hem alıcıya hem de göndericiye işlemleri güvenli ve özgür bir biçimde gerçekleştirme imkânı sunmaktadır (Quan vd. 2023). Sonuç olarak, bu analizde güven ana tema olarak belirlenmiştir. Merkeziyetsizlik ve şeffaflık ise kullanıcıların kripto paralara güven duymasını açıklayan ve bu güveni güçlendiren alt temalar olarak öne çıkmaktadır.

Güvenlik ve Gizlilik: Kripto paraların kullanımında güvenliğin, özellikle bireyler ve turistler için öncelikli bir tercih nedeni olduğu yapılan çalışmalar tarafından ortaya konmaktadır (Kim vd. 2022, Quan vd., 2023; Radic vd., 2022; Çapar, 2021). Bu ana temaya, R programı ile yürütülen tematik analiz sürecinde kriptografi ve anonimlik alt

temalarının sistematik olarak tekrar eden ve anlamlı biçimde öne çıkan unsurlar olarak belirlenmesiyle ulaşılmıştır. Ağ tabanlı dijital sistemlere yönelik yapılan araştırmalar, kullanıcıların en yoğun kaygı duyduğu unsurların başında güvenlik ve gizliliğin geldiğini ortaya koymaktadır (Huang vd., 2023; Kim vd. 2022). Bu bağlamda, güvenlik ve gizliliğe ilişkin duyulan kaygılar, kripto paralara yönelik olumsuz kullanıcı tutumlarının temel belirleyicileri arasında yer almakta; dolayısıyla bu teknolojilerin benimsenme sürecini önemli ölçüde sınırlandırmaktadır (Sangari ve Mashatan, 2023; Huang vd., 2023). Buna karşın, gelişmiş kriptografik altyapı ve anonimlik, söz konusu endişelere rağmen güvenli işlem ortamı sunarak kullanıcıların kripto para kullanımına yönelik niyetlerini olumlu yönde etkileyebilmektedir.

Kriptografi, kripto paraların şifrelenmesinin temelini oluşturmaktadır ve oluşturulan kuralların güvenli biçimde kodlanmasını sağlamaktadır (Arli vd., 2021). Kriptografi karmaşık kriptografik doğrulama mekanizması sayesinde veri bütünlüğünü garanti altına alarak, girilen orijinal içeriğin değiştirilemezliğini ve geri döndürülemezliğini sağlar; bu da herhangi bir işlemin sahtecilikle değiştirilmesini neredeyse imkânsız hale getirir (Irannezhad ve Mahadevan, 2020). Kriptografi, turistler ve bireyler için yüksek düzeyde güvenlik ve emniyet sağlamaktadır ve herhangi bir noktada yaşanacak aksaklığın tüm sistemi etkilemesini engelleyerek daha sağlam ve kesintisiz bir yapı meydana getirmektedir (Nam vd., 2019).

Bir diğer alt tema olan anonimlik ise belirli bir bağlamda bireye ait özelliklerin başkalarıyla ilişkilendirilememesi durumu olarak tanımlanmakta ve genellikle kimliğin tespit edilememesi anlamına gelmektedir (Mashatan vd., 2022). Blok zincir yapısında, kullanıcıya ait kimlik bilgilerinin görünürlüğü tam anonimlikten başlayarak kimliğin tamamen açık olduğu durumlara kadar değişiklik gösterebilmektedir (Dhiraj vd., 2023). Bu esneklik sayesinde turistler ve bireyler, kimliklerini ne ölçüde ifşa edeceklerine kendileri karar verebilir ve tercih ettikleri gizlilik düzeyine uygun şekilde blok zincir tabanlı kripto paraları güvenli biçimde kullanabilirler. Kriptografi ve anonimlik alt temaları, güvenlik ve gizliliğin bileşenlerini oluşturmaktadır. Güçlü şifreleme teknikleri ve kişiselleştirilebilir gizlilik seçenekleri sayesinde kullanıcıların kripto para kullanımına dair niyetlerini olumlu yönde etkilemektedir.

Risk: Analiz bulgularına göre, bir diğer önemli ana tema risk olarak belirlenmiştir ve bu temanın ortaya çıkmasında finansal risk, yasal risk ve teknik risk gibi alt temalar belirleyici rol oynamaktadır. Kripto paralar bağlamında risk, kripto para kullanılarak

yapılan elektronik ödemelere ilişkin kayıp beklentisi olarak tanımlanabilir (Mendoza-Tello vd., 2018). Kişisel finans ve çevrimiçi işlemler bağlamında risk oldukça önemlidir. Özellikle bireyler arasında gerçekleşen özel işlemlerde mahremiyetin yeterince sağlanamaması ve karşı tarafın güvenilirliğini gösteren toplumsal işaretlerin eksikliği, belirsizlik hissini artırmakta ve bu durum bireylerin risk algısını olumsuz yönde etkilemektedir (Jegerson vd., 2022). Pek çok araştırma, bir kullanıcının teknoloji kullanma niyetinin risk tarafından etkilendiğini ve kripto paraların kullanılmasını ve benimsenmesini etkileyen en önemli unsurdan biri olduğunu saptamıştır (Namahoot ve Rattanawiboonsom, 2022).

Kripto paralara dair yüksek risk algısına neden olan alt temalardan biri olan finansal risk, yüksek oynaklık nedeniyle bireylerin bu paraları kullanma eğilimini azaltmaktadır (Kala vd., 2023; Huang vd., 2023; Kala ve Chaubey, 2023; Hasan vd., 2022). Risk ana temasına bizi götüren diğer alt tema ise yasal risktir. Kripto paraların en temel sorunlarından biri, birçok ülkede hâlâ net bir yasal çerçevenin bulunmamasından dolayı yasal güvence ve koruma eksikliği olmasıdır (Huang vd., 2023). Birçok çalışmada yasal riskin önemi vurgulanmıştır (Dadkhah vd., 2022; Kala ve Chaubey, 2023, Hasan vd., 2022). Teknik risk alt teması ise; teknik altyapının kesintiye uğraması, özel anahtarların kaybı veya yanlışlıkla ifşa edilmesi gibi ek tehditlerden oluşmaktadır. Turistler ve kullanıcılar kendi özel anahtarlarını korumaya çalışsalar da işletmeci hatası, güvenlik açıkları veya kötü amaçlı yazılımlar gibi başka sorunlar ortaya çıkabilir ve riski arttırabilir (Dadkhah vd., 2022; Huang vd., 2023). Kripto paraların ödeme aracı olarak kullanımı üzerine yapılan araştırmalar, bu alt temaların birbirini besleyerek risk algısını artırdığını ve kullanıcıların bu yeni teknolojiyi kullanma ve kabullenme sürecinde belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çok boyutlu riskler turistlerin kripto paraları kullanma niyetlerini negatif yönde önemli ölçüde etkilemektedir.

Tutum: Kripto paraların kullanımına yönelik araştırmalar incelendiğinde, bu para birimlerine karşı olumlu tutum belirleyici bir tema olarak öne çıkmaktadır (Cristofaro vd., 2023; Jonker, 2019). Tutum temasının dayandığı üç alt tema ise finansal okuryazarlık, fayda ve kolaylık olarak saptanmaktadır. İncelenen makalelerde, finansal okuryazarlık; bazı çalışmalarda bağımsız değişken bazı çalışmalarda ise moderatör değişken olarak ele alınmaktadır. Bu durum, turistlerin ve bireylerin kripto paraları kullanımına ve kabulüne yönelik tutumlarını biçimlendirmedeki belirleyici rolünü ortaya koymaktadır (Sharma vd., 2022; Alomari ve Abdullah, 2023; Kumari vd., 2023). Finansal okuryazarlık

turistlerin ve bireylerin kripto paralara yönelik tutumunu güçlendiren ve teknolojiyi bilinçli biçimde değerlendirmesini sağlayan destekleyici bir alt temadır. Diğer iki alt tema olan algılanan fayda ve kullanım kolaylığı, TAM'a göre bireylerin bir teknolojiye yönelik tutumlarını belirleyen temel öncüller arasında yer almaktadır. Bu söz konusu öncüller teknolojiyi kabul etme ve kullanma isteklerini belirlemektedir (Davis, 1989). Kripto paraların kullanılmasında ve kabulünde algılanan fayda ve kolaylığın tutum ile ilişkisi birçok çalışmada ortaya konmuştur. Algılanan fayda, kullanıcıların teknolojiyi verimli, güvenli ve işlevsel bulmalarıyla tutumlarını olumlu yönde etkilemektedir. Algılanan kullanım kolaylığı ise özellikle pratiklik ve zaman tasarrufu üzerinden bireylerin bu teknolojilere karşı olumlu bir yaklaşım geliştirmesine katkı sağlamaktadır (Davis, 1989; Lee vd., 2019; Radic vd., 2022, Quan vd.,2023).

Yenilikçilik: Bu çalışmada yapılan analizler, yenilikçilik kavramının tek başına bir ana tema olarak belirlediğini ve alt temalarının oluşmadığını göstermektedir. Bireysel farklılıklar ve kişilik özellikleri; bireylerin yenilikçi fikirleri, nesneleri veya uygulamaları benimseme eğilimlerini etkileyebilmektedir (Abbasi vd., 2021). Yenilikçilik, turistlerin ve bireylerin yeni fikir ve teknolojilere açık olma eğilimini yansıtan temel bir kişilik özelliği olarak ortaya çıkmıştır. Bu özellik, özellikle risk almaya istekli ve teknolojiye yatkın olanların kripto paraları alışverişlerinde kullanma davranışlarını açıklamada önemli bir rol oynamaktadır (Namahoot ve Rattanawiboonsom, 2022). Yenilikçilik, turistlerin ve bireylerin yeni teknolojilere yönelik yaklaşımlarını ve davranış biçimlerini anlamada sıklıkla başvurulan önemli bir kavramdır. Çok sayıda çalışmada yenilikçilik, kilit bir değişken olarak ele alınmış ve genellikle anlamlı ve olumlu etkiler ortaya koyduğu belirlenmiştir (Shahzad vd., 2018; Hasan vd., 2022; Kumari vd., 2023; Abbasi vd., 2021; Nuryyev vd., 2020). Tematik analiz sonucuna göre; yenilikçilik önemli bir yere sahip olsa da yeterince gelişmemiştir. Bu durum, kripto paraların benimsenmesinde yenilikçiliğin etkisinin önemli olduğunu, ancak daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

5.2 Araştırma Modeli ve Hipotezlerin Oluşturulması

Bu araştırma, Rus turistlerin kripto paraların kullanımına yönelik niyetlerini, bireysel özellikleri ekseninde inceleyerek BTKKT üzerinden bir teorik çerçeve sunmaktadır. BTKKT, kullanıcıların teknoloji kullanım niyetlerini ve davranışlarını açıklamakta kullanılan güçlü ve kapsamlı bir teorik çerçevedir (Venkatesh vd., 2012). Rus

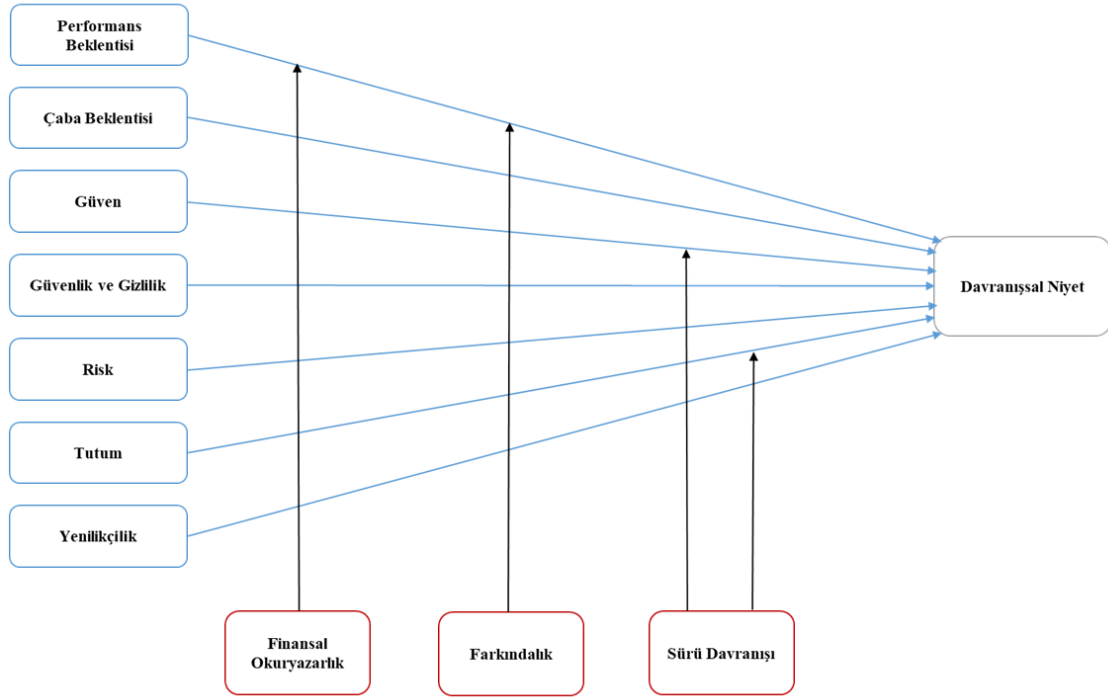
turistlerin kripto paraları kullanımı; sürekli ve alışkanlığa dayalı bir tüketici davranışından çok bağlama özgü, geçici ve işlevsel bir tercih olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle, BTKKT-2 modelinde yer alan alışkanlık ve hedonik motivasyon gibi sürekli kullanım odaklı değişkenlerin, bu araştırmanın bağlamsal yapısıyla tam anlamıyla örtüşmediği düşünülmüştür. Bu nedenle analitik sadelik ve bağlamsal uyum dikkate alınarak BTKKT-1 esas alınmıştır. Bu modelin temel değişkenleri performans beklentisi, çaba beklentisi kolaylaştırıcı şartlar ve sosyal etkidir. Ancak tematik analiz yoluyla elde edilen bulgular doğrultusunda, kolaylaştırıcı şartlar ve sosyal etki faktörleri modelden çıkarılmış; yerine güven, güvenlik ve gizlilik, risk, tutum ve yenilikçilik gibi yeni kavramsal boyutlar eklenerek modelin özgün yapısı yeniden yapılandırılmıştır. BTKKT'nin özgün yapılarından olan kolaylaştırıcı şartlar, kullanıcıların teknoloji kullanımını destekleyen teknik altyapı, kaynaklar ve yardım sistemleri gibi dışsal unsurları içermektedir (Venkatesh vd., 2012). Ancak bu araştırmanın odağı, bireysel kullanıcıların kişisel özellikleri ve algıları olduğundan, kurumlar tarafından sağlanan ekipman ve destek gibi dışsal faktörlerin incelenmesi araştırma kapsamının dışında tutulmuştur. Bu nedenle kolaylaştırıcı şartlar değişkeni modele dahil edilmemiştir.

Benzer biçimde BTKKT'nin bağımsız değişkenlerinden sosyal etki modelden çıkarılmış; yerine bireylerin başkalarının davranışlarını doğrudan taklit etme eğilimini ifade eden "sürü davranış" moderatör değişken olarak eklenmiştir. Sosyal etki, sosyal normlara dayalı yönlendirmeleri esas alırken (Venkatesh vd., 2012), kripto para gibi belirsiz ve yenilikçi konularda bireyler genellikle rasyonel kararlar yerine çevrelerinde gözlemledikleri davranışları takip etmektedir (Banerjee, 1992). Bu nedenle, sürü davranışının turistlerin kullanım niyetlerini daha iyi açıklayabileceği öngörülerek modele dahil edilmiştir. Modele eklenen diğer iki moderatör değişken olan finansal okuryazarlık ve farkındalık, bireylerin teknolojiyi benimseme süreçlerini etkileyebileceği varsayımına dayanmaktadır. Finansal okuryazarlık, bireylerin finansal bilgileri etkin biçimde kullanma ve bilinçli karar alma yeteneği olarak tanımlanmakta (Huston, 2010); farkındalık ise bireylerin teknolojik yeniliklerin risk ve avantajlarına ilişkin bilgi düzeyini ifade etmektedir (Rogers, 2003). Her iki değişken de literatürde hem bağımsız hem de moderatör değişken olarak sıklıkla incelenmiş olup, bu durum söz konusu değişkenlerin bireylerin teknolojiye yönelik tutum ve davranışları üzerindeki belirleyici rolünü ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, literatür bulguları ve tematik analiz sonuçları doğrultusunda

özgün bir kavramsal model geliştirilmiştir. Araştırmaya ait bu model Şekil 5.2’de sunulmaktadır.

Şekil 5.2

Kavramsal Model

Performans beklentisi (PB), bireyin teknolojiyi kullanarak iş performansında fayda elde etmesine yardımcı olacağına inanma derecesi olarak kavramsallaştırılmıştır (Venkatesh vd., 2003). PB, bir teknolojiyi kullanmanın belirli faaliyetleri gerçekleştirirken olumlu sonuçların elde edilmesi durumunu ifade eder (Venkatesh vd., 2012). Müşteriler bir teknolojinin günlük yaşamlarında daha avantajlı ve yararlı olduğunu düşünürse, yeni teknolojiyi kullanmak ve kabul etmek için daha fazla motive olacaktırlar (Alalwan vd., 2017; Davis vd., 1989; Venkatesh vd., 2003). PB’nin, davranışsal niyeti belirleyen en güçlü değişken olduğu belirtilmiştir (Venkatesh vd., 2003; Güreş ve Arslan, 2021). Radic vd. (2022), Güney Kore ve Çin’de yapılan bir çalışmada, gezginlerin kripto para kullanımını basit ve sezgisel bulmalarının, PB’nin bu ödemeleri kullanma niyetlerini olumlu yönde etkilediğini göstermiştir. Çalışma, hızlı işlem ve düşük işlem ücretleri gibi faktörlerin kripto para ödemelerinin benimsenmesinde etkili olduğunu ve bu bulguların önceki araştırmalarla uyumlu olduğunu ortaya koymaktadır.

H1: Performans beklentisinin, alışveriş için kripto paraları kullanma niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Çaba beklentisi (ÇB), bir sistemin kullanımıyla ilgili kolaylığı olarak tanımlanmıştır. ÇB, belirli bir teknoloji hakkında bilgi ve beceri seviyesine sahip olan bireylerin o teknolojiyi kullanma niyetini belirlemede önemli bir rol oynamaktadır (Alalwan vd., 2017). Tüketicilerin bir teknolojinin kullanımının kolay olduğunu düşünmesi, o teknolojiyi benimseme olasılığını da artırmaktadır (Farah vd., 2018). Puriwat ve Tripopsakul (2021), COVID-19 salgınından dolayı insanların yaşam tarzlarını değiştirmesi ile Tayland'daki gıda dağıtım mobil uygulama teknolojisinin benimsenmesini etkileyen faktörleri araştırmışlardır. Araştırma sonuçları, gıda dağıtım uygulamalarını kullanma niyetinin sosyal etki, PB, ÇB ve algılanan korkudan önemli ölçüde etkilendiğini göstermiştir. Ter Ji-Xi vd. (2021) tarafından yapılan çalışma, Malezyalıların kripto para birimlerini benimsemesinde, ÇB ile davranışsal niyet arasındaki etkili ilişkiyi ampirik olarak desteklemektedir. Kripto para birimlerini ödeme yöntemi olarak kullanmak, müşterilerin belirli bir bilgi ve beceri düzeyine sahip olmasını gerektirir ve Malezyalı tüketiciler, bu ödeme yöntemlerinin kullanım kolaylığına özellikle önem vermektedirler.

H2: Çaba beklentisinin, alışveriş için kripto paraları kullanma niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Güven (GVN), psikoloji ve sosyoloji çalışmalarına göre, karşı tarafın kendisinden beklenen taahhütleri yerine getireceğine dair bir dizi inançtır (Kumari vd., 2023). GVN, toplumda olumlu bir tutum yaratarak çeşitli teknolojilerin geliştirilmesine ve benimsenmesine önemli derece katkı sağlamaktadır (Shahzad vd., 2018). Aynı zamanda, yeni teknolojilerin benimsenmesi ve kabul edilmesinde önemli bir faktördür (Gil-Cordero vd., 2020; Mishra vd., 2023). Blok zincir teknolojisi ve kripto paralar nispeten yeni bir teknolojidir. Kripto para birimlerinin kullanımında GVN esastır ve güvenilecek araçların olmaması kullanıcıların bir bütün olarak bu teknolojiye güvenmesini sağlayabilmektedir (Treiblmaier vd., 2021). Li vd. (2023) GVN düzeyi yüksek bir müşterinin yeni teknolojileri kullanma olasılığının da daha yüksek olduğunu ve bu durumun müşteri beklentilerini artırabileceğini, yeni teknolojileri kullanmaya teşvik edeceğini belirtmişlerdir.

GVN, elektronik işlemler ve kripto para birimleriyle yapılan ödemelerdeki risk alma isteğini etkileyen önemli bir faktördür. Dolayısıyla GVN; bu ödemelerin inancına,

beklentisine, yeterliliğine ve bütünlüğüne dayanmaktadır ve güvene dayalı davranışsal niyetleri tetiklemektedir (Mendoza-Tello vd., 2018). Bitcoin ve diğer kripto para birimleri, Nakamoto (2008) tarafından, üçüncü taraf güven sağlayıcılarına olan ihtiyacı ortadan kaldırmak amacıyla tasarlanmıştır; bu da onların güvenilirliğini arttırmaktadır (Jegerson vd., 2022). Kripto paraların kullanımı, adaptasyonu ve kullanma niyeti üzerine yapılan birçok araştırmada GVN'in etkisi kanıtlanmıştır (Shahzad vd., 2018; Gil-Cordero vd., 2020; Mendoza-Tello vd., 2018; Kumari vd., 2023; Radic vd., 2022). Bu nedenle, turistlerin yapacakları alışverişlerde kripto paraları kullanma niyeti GVN değişkeni tarafından etkilenmesi beklenmektedir.

H3: Güvenin, alışveriş için kripto paraları kullanma niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Güvenlik ve Gizlilik (GG), bireylerin güvenlik tehditlerine karşı korunma düzeyine ilişkin algılarını ve bir ürün ya da hizmeti kullanmanın güvenli olup olmayacağına dair inançlarını kapsayan bir kavramdır. Güvenlik, yeni bir teknolojinin benimsenmesi ve kullanılması için güçlü bir öncül olarak kabul edilmektedir (Nuryev vd., 2021). Kullanıcıların teknolojiyi kullanırken kişisel ve hassas bilgilerinin korunduğunu hissetmeleri gerektiğinden, güvenlik teknolojinin benimsenmesinde kritik bir faktördür. Kullanıcılar bir teknolojiyi güvensiz olarak algılasa onu benimsemek ve kullanmakta tereddüt edebilmektedirler (Mishra vd., 2023). Kripto paraların güvenlik özellikleri genellikle dağıtılmış defter mimarisine dayanan güvenli teknolojiler olarak algılanmaktadır; ancak bazı son kullanıcılar potansiyel risklerin henüz öngörülemeyen güvenlik açıklarına zemin hazırlayabileceğini düşünmektedir (Treiblmaier vd., 2021). Buna ek olarak kripto paralarla ilgili olarak güvenlik tehditleri arasında dijital cüzdanın kaybı ya da ele geçirilmesi ve volatilité nedeniyle para kaybı gibi durumlar örnek gösterilebilir (Roussou ve Stiakakis, 2016; Nuryev vd., 2021). Almorı ve Abdullah'a göre kripto para biriminin güvenliği, bireylerin teknolojiyi kullanma konusundaki güvenini arttıracak ve kripto para biriminin fiziksel para biriminin yerine geçme potansiyeline ulaşmasını sağlayacaktır.

Gizlilik, bireylerin kurumların kişisel ve hassas bilgilerinin korunması ve bu bilgilerin yetkisiz erişimden, kullanımdan veya ifşadan korunmasını ifade etmektedir (Preethi vd., 2020). Rashideh'in 2020 yılında turizm sektöründe blok zinciri teknolojisinin kullanımı üzerine yaptığı çalışmada, katılımcıların çoğunluğu, araçların genellikle kâr amacıyla kullanıcı verilerini sattığına inandıklarını ifade etmişlerdir.

Sangari ve Mashatan'ın 2023 yılında yaptıkları çalışmada, bir yeniliğin doğasında var olan bilgi güvenliği ve gizlilikle ilgili belirsizliklerin, bu yeniliğin kullanımına yönelik olumsuz sonuçlara yol açtığı belirtilmiştir (Sangari ve Mashatan, 2023). Blok zincir, kullanıcıların kimliklerini anonim veya yarı anonim tutma yeteneğine dayanmaktadır. Bu durum işlemlerin izlenebilirliğini sağlarken kişisel verilerin korunmasını da mümkün kılmaktadır.

Kripto para biriminin güvenliği ve gizliliği kullanıcıların bu teknolojiye olan güvenini artırarak, kripto paranın fiziksel para yerine geçme potansiyelini ortaya çıkarmaktadır. Kullanıcılar kripto paraları güvenli ve gizli bir sistem olarak algıladıklarında, bu para birimini kullanma niyetleri de olumlu yönde etkilenecektir (Alomari ve Abdullah, 2023). Araştırmalar, güvenliğin dijital para kullanım niyetinde önemli bir etken olduğunu göstermektedir (Al Karim vd., 2023; Radic vd., 2022; Alomari ve Abdullah, 2023; Nuryev vd., 2021, Mishra vd., 2023). Turistlerin destinasyon noktalarında kripto para kullanımı GG hakkındaki algısına bağlı olabilmektedir. GG açısından üstün bir kripto para sistemi, turistlerin bu ödeme yöntemine yönelmelerini teşvik edebilir. Bu bağlamda, GG faktörlerinin turistlerin kripto paraları kullanma niyeti üzerinde önemli bir etkiye sahip olması beklenmektedir.

H4: Güvenlik ve gizliliğin, alışveriş için kripto paraları kullanma niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Risk (RSK), bireylerin belirli bir davranışı gerçekleştirmeyi düşündükleri zaman oluşan olumsuz bir inançtır (Huang vd., 2023). Nuryev vd. (2021) Yeni teknolojinin kullanımının güvenli olmama olasılığı olarak da tanımlanmıştır. Kripto paraların potansiyel uygulama riski, finansal riski ve sosyal riski tüketicilerin bu yeni teknolojiyi kullanma niyetleriyle güçlü bir şekilde ilişkilidir (Radic vd., 2022). Aynı zamanda kripto paralar pratik tasarım ve uygulama alanına sahip olduğu için teknolojik riskle, volatilité nedeniyle finansal riskle karşı karşıya kalmaktadırlar. Kripto paraların değerindeki belirgin dalgalanmalar, özellikle yasal koruma ve düzenlemelerin yetersizliği nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu durum kripto paraların diğer ulusal para birimlerine göre daha riskli bir seçenek haline getirmektedir (Mendoza-Tello vd. 2018). RSK seviyesinin azalmasıyla müşterilerin ilgi düzeylerinin arttığı gözlemlenmiştir; dolayısıyla, riskin azaltılması kullanımı olumlu yönde etkileme potansiyeline sahiptir (Nuryev vd., 2021). Huang, vd., 2023'teki çalışmalarında kripto para kullanımını bırakma niyetine yol açan ana faktörler olarak finansal, hukuki ve operasyonel riskler belirlemiştir. Bu riskler,

kullanıcıların kripto paralara yönelik algılarını ve kripto paraları kullanmayı bırakma niyetlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Kripto paraların yüksek volatilitesi, kullanıcıların varlıklarının değerinde ani ve büyük dalgalanmalara maruz kalmasına yol açmaktadır. Bu durum, riskin kripto paraları kullanma niyeti üzerinde negatif yönde bir etkisinin olabileceğini düşündürmektedir.

H5: Riskin, alışveriş için kripto paraları kullanma niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Tutum (TTM), bireylerin belirli bir davranış veya nesne hakkındaki olumlu ve olumsuz duygularını içeren inançlara dayalı değerlendirmeleridir (Hasan vd., 2022). Bir teknolojiye yönelik olumlu bir tutum, bireyin bu teknolojiyi denemesi ve benimsemesi için güçlü bir motivasyon kaynağı olabilmektedir. Tersine, olumsuz tutumlar bireylerin yeni fikirleri veya teknolojileri denemelerini sınırlayabilmektedir (Ajzen ve Fishbein, 1980). Mazambani ve Mutambara'nın 2019'daki araştırmasında, Güney Afrika'da kripto para biriminin benimsenmesi analiz edilmiş ve bireylerin tutumlarının bu süreçte en belirleyici faktör olduğu ortaya konmuştur. Quan vd. tarafından 2023 yılında gerçekleştirilen çalışmada, tüketicilerin mobil ödeme yöntemlerine karşı gösterdikleri olumlu tutumların, bu yöntemleri kullanma konusundaki istekliliklerini artırdığı tespit edilmiştir. Bu bulgular ışığında, kripto para ödemeleri için de benzer bir etkinin olabileceği düşünülmektedir. Başka bir deyişle, turistlerin kripto paraları kullanma niyetlerini etkileyebilir. Bu çalışma kapsamında, alışverişte kripto paraları kullanma niyetine karşı bireylerin tutumlarının önemli olduğu düşünülmektedir.

H6: Tutumun, alışveriş için kripto paraları kullanma niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Yenilikçilik (YNL), bireylerin yeniliklere ve yeni teknolojilere karşı olumlu bir eğilim göstermeleri ve bu tür yenilikleri kullanmaya istekli olmaları olarak tanımlanmaktadır. YNL, teknolojinin kullanılması ve benimsenmesinde olumlu bir motivasyon kaynağıdır (Sohaib vd., 2020; Hasan vd., 2022). Teknoloji kullanımına yönelik daha olumlu tutumları olan ve yüksek risk toleransına sahip kişiler, yeni teknolojileri denemeye daha meyilli olabilmektedirler (Hasan vd., 2022). Bitcoin ve diğer kripto paralar, küresel finansal sistemde bir yenilik olarak kabul edilebilmektedir ve dünya çapında dijital para birimi olarak kullanılmaktadır (Shahzad vd., 2018). Yenilikçi kişilik özelliklerine sahip bireylerin kripto para kullanımının getirdiği potansiyel risklere

ve belirsizliklere rağmen, bu yeni teknolojiyi keşfetmeye ve kullanmaya daha yatkın olması beklenebilir.

Yenilikçi bireylerin yeni deneyimlere daha açık oldukları ve kripto para birimi gibi yeni teknolojilerin benimsenmesine ve kullanımına yönelik daha olumlu bir tutum sergiledikleri gözlemlenmiştir (Sohaib vd. 2020). Yenilikçilik düzeyinin yüksek olması, kripto para kullanımını artırıcı bir etken olarak görülmekte ve bu konuda yapılan çalışmalar yenilikçi bireylerin kripto paraları kullanma eğilimlerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir (Hasan vd., 2022; Kumari vd., 2023; Abbasi vd., 2021; Nuryyev vd., 2020). Bazı çalışmalar, yenilikçiliğin kripto para birimini kullanma niyetini doğrudan ve dolaylı olarak etkilediğini ortaya koymaktadır (Kumari vd., 2023; Abbasi vd., 2021). Bu doğrultuda, yenilikçi turistlerin kripto paraları kullanmaya daha açık olmaları beklenebilir.

H7: Yenilikçiliğin, alışveriş için kripto paraları kullanma niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Moderatör Değişkenler

Finansal okuryazarlık (FO), para kullanımı ve yönetimi konusunda bilinçli yargılarda bulunma ve etkili kararlar alma yeteneğidir. Bu kavram yalnızca bilgiyle sınırlı değildir; aynı zamanda bireyin özgüvenini anlamak açısından da önem taşımaktadır (Sharma vd., 2022). Bireylerin en yüksek faydayı elde etme fırsatlarını kavramalarını sağlayarak talep tarafını harekete geçirmektedir (Sajid vd., 2024). Kripto paralar finansal amaçlarla kullanılan bir teknoloji ve değişim aracıdır; bu nedenle finansal okuryazarlık ile yakından ilişkidir (Kumari vd., 2023). FO, bireylerin performans beklentilerini güçlendirerek teknolojinin sağladığı faydaları daha iyi anlamalarını sağlar ve aynı zamanda çaba beklentisini olumlu etkileyerek öğrenme sürecini kolaylaştırır, böylece teknoloji kabulünü artırabilir. Alomari ve Abdullah 2023, kamu üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin kripto para birimlerini benimseme niyetlerini etkileyen faktörleri incelemek amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmada, performans beklentisinin finansal okuryazarlığı yüksek bireylerde kullanım niyeti üzerinde daha güçlü bir etkisi olduğu bulunmuştur. Çaba beklentisi ise kullanım niyeti üzerinde anlamlı bir etkiye sahipken, FO'nun bu ilişki üzerinde bir etkisi gözlemlenmemiştir. Bu bulgular, performans beklentisinin finansal bilgi düzeyine bağlı olarak kullanım niyetini daha fazla etkilediğini göstermektedir. Chan vd. (2022), açık bankacılık teknolojisinin benimsenmesini etkileyen faktörleri incelemiş ve performans beklentisinin kullanım

niyeti üzerindeki kritik rolünü vurgulamıştır. Araştırmada, performans beklentisinin kullanım niyetini pozitif etkilediği ve bu etkinin finansal okuryazarlık düzeyi yüksek bireylerde daha güçlü olduğunu bulunmuştur. Sonuç olarak FO, performans beklentisi ile kullanım niyeti arasındaki ilişkiyi güçlendiren bir değişken olarak öne çıkmakta; bu doğrultuda, FO'nun söz konusu ilişki üzerindeki moderatör etkisine ilişkin bir hipotez ileri sürülmektedir.

H8: Performans beklentisinin kripto paraları kullanma niyeti üzerindeki pozitif etkisi, finansal okuryazarlık seviyesi yüksek olan bireyler için daha fazladır.

Farkındalık (FRK), insanların ihtiyaç duydukları bilgi, ürün veya hizmetlerin kaynaklarını tanıması ve bu kaynakların yerinin farkında olmasıdır (Bukowitz ve Williams; 1999). FRK, bireylerin bir teknolojiyi benimseme sürecinde anahtar bir rol oynamaktadır ve farkındalık eksikliği, teknolojinin etkin bir şekilde benimsenmesi önündeki engellerden biri olarak tanımlanmıştır (Shahzad vd., 2018). Teknoloji farkındalığı, bireylerin teknolojiyi anlamalarına ve güven geliştirmelerine olanak tanır, bu da performans beklentisini güçlendirebilir. Ayrıca, teknolojiye aşinalık seviyesini artırarak, kullanıcıların çaba gereksinimlerini daha düşük algılamasına neden olabilir ve bu şekilde kabul oranlarını destekleyebilir.

Kumari vd. 2023 yılında gerçekleştirdikleri araştırmada blok zincir tabanlı kripto para birimlerinin kullanıcılar tarafından benimsenmesini etkileyen faktörleri araştırmak amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırma, teknoloji farkındalığının, performans beklentisi ile kripto para kullanım niyeti arasındaki ilişkiyi anlamlı şekilde güçlendiren bir moderatör olduğunu ortaya koymuştur. Yüksek teknoloji farkındalığına sahip bireylerin, kripto paraların faydalarını ve performans kazançlarını daha net bir şekilde algıladığı ve bu algının kullanım niyetini artırdığı tespit edilmiştir. Buna karşılık, düşük teknoloji farkındalığına sahip bireylerde bu ilişki daha zayıf kalmıştır. Bu çerçevede, FRK söz konusu ilişkiyi anlamlı düzeyde etkileyen moderatör değişken olduğu varsayımıyla bir hipotez önerilmektedir.

H9: Performans beklentisinin kripto paraları kullanma niyeti üzerindeki pozitif etkisi, farkındalık seviyesi yüksek olan bireyler için daha fazladır.

Sürü davranışı (SD), bireylerin yalnızca kendi özel bilgilerine dayanarak hareket etmek yerine başkalarının davranışlarını taklit etmeleri olgusudur (Cai vd., 2024). Bu durumda bireyler, çoğunluğun kararlarının kendi kişisel yargılarından daha isabetli olacağı düşüncesiyle grup tercihlerine uyum sağlamayı tercih ederler (Aydın vd., 2020).

Bireylerin kripto paralarla ilk etkileşimleri çoğunlukla yatırım amaçlı olmakta; literatürde yer alan çok sayıda çalışma, bu yatırım kararlarında SD'nin belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Başlangıçta yatırım odaklı olan bu etkileşim, zamanla kripto paraların değişim aracı olarak kullanılmasını da mümkün kılmaktadır. Cristfaro vd. tarafından gerçekleştirilen 2023 yılındaki çalışmada; SD'nin elektronik ticaret için kripto para kullanma niyetini pozitif yönde etkilediği ileri sürülmüştür ve çalışma bulguları bu hipotezi desteklemiştir. Aynı zamanda kripto paralar, yaptırımlara maruz kalan ülkelerin vatandaşları için alternatif bir değişim aracı olarak da ortaya çıkmaktadır. Hang 2025 yılında küresel verilerle yürüttüğü çalışmada, yaptırım sayısı ile kripto paraların kullanılması ve benimsenmesi arasında nedensel bir ilişki olduğunu istatistiksel olarak ortaya koymuştur. De Keere ve Novokreshchenov (2025), Rusya'da kripto para sahipleriyle yapılan nitel bir çalışmanın bulgularına göre, katılımcılar kripto paraları özellikle uluslararası ödeme kısıtlarını aşmanın bir yolu olarak değerlendirmektedirler. Bu kuramsal çerçeveye göre, SD'nin Rus turistlerin kripto parayı alışverişte kullanma eğilimi üzerinde moderatör bir etki göstereceği öngörülmektedir.

Kripto paralar görece yeni bir teknoloji ve ödeme sistemidir. Belirsizliğin bu denli yüksek olduğu yenilikçi teknolojilerde, önceki kullanıcıların deneyimleri ve benimseme durumları, sonraki kullanıcılar için bir rehber işlevi görmektedir (Darban ve Amirkhiz, 2015). Birey, kendi güven düzeyi başlangıçta düşük olsa bile, çevresindeki yaygın benimsemeyi bir tür dolaylı güven göstergesi olarak algılayabilir. Bu durumda, başkalarının davranışları, bireyin eksik olan güvenini kısmen telafi ederek, güvenin davranışsal niyet üzerindeki etkisini koşullayan bir etmen haline gelebilmektedir. Nguyen ve Pham'ın 2025 çalışmasında, çevresindeki birçok kişinin dijital ödeme sistemlerini kullandığını gören çiftçilerin, bu teknolojilere duyduğu güvenin arttığı ve sonunda bu sistemleri benimsemeye başladığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla SD'nin, bireylerin kripto paralara yönelik güvenleri ile bu paraları kullanma niyetleri arasındaki ilişkiyi anlamlı biçimde modere etmesi beklenmektedir. SD, bireyin yalnızca kendi tutumlarına değil, aynı zamanda sosyal çevresinin davranışlarına da tepki verdiği bir etkileşim biçimidir. Bu durum, sosyal psikolojide başkalarının davranışlarını rehber alma etkileriyle açıklanmaktadır (Deutsch ve Gerard, 1955; Cialdini ve Goldstein, 2004). Dolayısıyla, Rus turistlerin kripto para kullanım niyeti üzerinde tutumun etkisini, SD'nin anlamlı biçimde modere etmesi öngörülmektedir.

H10a: Güvenin kripto paraları kullanma niyeti üzerindeki pozitif etkisi, sürü davranışı düzeyi yüksek olan bireyler için daha fazladır.

H10b: Tutumun kripto paraları kullanma niyeti üzerindeki pozitif etkisi, sürü davranışı düzeyi yüksek olan bireyler için daha fazladır.

Davranışsal niyet (DN), yeni sistemlerin gerçek kullanımını ve benimsenmesini şekillendirmede güçlü bir rol oynadığı bildirilmiştir (Ajzen, 1991; Venkatesh vd., 2003; Venkatesh vd., 2012). Bireyin belirli bir davranışı gerçekleştirmeye, benimsemeye veya bir yeniliği kullanmaya yönelik niyetinin ölçüsü olarak tanımlanmıştır (Davis vd., 1989; Fishbein ve Ajzen, 1975; Venkatesh vd., 2003). Teknolojinin kabul ve kullanımını olumlu yönde etkileyen davranışsal niyet; performans beklentisi, çaba beklentisi, kolaylaştırıcı koşullar ve sosyal etki faktörlerinden etkilenmektedir (Venkatesh vd., 2003).

5.3 Kripto Paralar ile Yapılan Harcamaların Kategorik Dağılımı

Katılımcılara, kripto para kullanımı sonrası gerçekleştirdikleri harcamaların türü sorulmuş ve elde edilen sonuçlar Tablo 5.2’de gösterilmiştir. Buna göre, Rus turistlerin en çok tercih ettiği harcama alanı %21.1 ile “Giyim ve Aksesuarlar” olmuştur. Bunu sırasıyla %18.8 ile “Gıda ve Restoranlar/Kafeler”, %16.8 ile “Turistik Aktiviteler ve Ulaşım” ve %14.8 ile “Hediyelik Eşyalar ve Oyuncaklar” kategorileri takip etmektedir. Daha az tercih edilen kategoriler ise %12.6 ile “Kişisel Bakım Ürünleri”, %8.9 ile “Diğer” ve %7.0 ile “Teknolojik ve Elektronik Ürünler” olarak sıralanmıştır.

Tablo 5.2

Ürün Tercihleri Dağılımı

Seçenek	Seçilme Sayısı	Yüzde (%)
Giyim ve Aksesuarlar	121	21.1%
Gıda ve Restoranlar/Kafeler	108	18.8%
Turistik Aktiviteler ve Ulaşım	96	16.8%
Hediyelik Eşyalar ve Oyuncaklar	85	14.8%
Kişisel Bakım Ürünleri	72	12.6%
Diğer	51	8.9%
Teknolojik ve Elektronik Ürünler	40	7.0%

5.4 PLS- YEM Bulguları

Bu bölümde, PLS-YEM yöntemi kullanılarak elde edilen ampirik bulgular sistematik biçimde sunulmaktadır. Analiz süreci, literatürde yaygın olarak benimsendiği üzere iki temel aşamada ele alınmıştır. İlk olarak ölçüm modelinin testi gerçekleştirilmiş; bu kapsamda modelin içsel tutarlılığı ve geçerliği, güvenirlik ve geçerlik analizleri aracılığıyla değerlendirilmiştir. İkinci aşamada yapısal modelin testi yapılmıştır. Bu aşamada hipotezlerin desteklenip desteklenmediği yol katsayıları, açıklanan varyans oranları (R^2), etki büyüklükleri (f^2) ve modelin genel uyumu çerçevesinde tartışılmıştır.

5.4.1 Ölçüm modelinin testi

PLS-YEM yöntemiyle oluşturulan ölçüm modelinin geçerlilik ve güvenirliği değerlendirilmiştir. Analiz kapsamında her bir yapıya ilişkin dış yükler, Ortalama Varyans Çıkarımı (AVE), Kompozit Güvenirlik (CR) ve Cronbach Alfa değerleri incelenmiştir. Kompozit güvenirlik ve Cronbach Alfa değerlerinin 0.70'in üzerinde olması, ilgili yapıların iç tutarlılığı açısından yeterli kabul edilmektedir.

Cronbach's Alpha değerleri on bir yapı için sırasıyla: PB = 0.875; ÇB = 0.830; GVN = 0.853; GG = 0.810; RSK = 0.863; TTM = 0.863; YNL = 0.859; DN = 0.897; FO = 0.782; FRK = 0.864; SD = 0.644 olarak hesaplanmıştır. Hair vd. (2017), Cronbach's Alpha değerinin 0.60–0.70 aralığında kalmasının özellikle keşifsel araştırmalar için hâlâ kabul edilebilir iç tutarlılığa işaret ettiğini belirtmektedir. Bu çerçevede SD yapısına ait 0.644'lük Cronbach's Alpha değeri, modelin bütünlüğünü zedeleyecek düzeyde görülmemektedir. Kompozit güvenirlik değerleri 0.805 ile 0.936 arasında değişmekte olup, bu durum yapıların yüksek düzeyde içsel tutarlılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Fornell ve Larcker'ın (1981) önerdiği AVE kriterine göre tüm yapılar için AVE değerleri 0.588 ile 0.829 arasında olup 0.50'nin üzerindedir. Bu bulgu, her yapının açıklanan varyansının yarısından fazlasının ilgili göstergeler tarafından temsil edildiğini göstermektedir. Bununla birlikte, YNL1 (0.646), FO2 (0.672) ve SD2 (0.557) maddelerinin yükleri önerilen eşik değerin altında kalmıştır. Ancak Hair vd. (2022), teorik katkı potansiyeli yüksek maddelerin yalnızca düşük yük değerleri gerekçesiyle modelden çıkarılmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu nedenle söz konusu maddeler modelin kavramsal bütünlüğünü korumak amacıyla analizde tutulmuştur. Analiz sonuçları Tablo 5.3'te gösterilmektedir.

Tablo 5.3*Güvenilirlik ve Geçerlilik Analiz Sonuçları*

Değişkenler	İfadeler	Yakınsak Geçerlik		İçsel Tutarlılık Güvenirliği		
		Yükler	Gösterge Güvenirliği	AVE	Kompozit Güvenirlik	Cronbach's Alpha
		>0.708	>0.5	>0.5	0.6-0.9	0.6-0.9
PB	PB1	0.803	0.644809	0.728	0.915	0.875
	PB2	0.873	0.762129			
	PB3	0.830	0.688900			
	PB4	0.904	0.817216			
ÇB	ÇB1	0.914	0.835396	0.738	0.894	0.830
	ÇB2	0.865	0.748225			
	ÇB3	0.794	0.630436			
GVN	GVN1	0.821	0.674241	0.630	0.894	0.853
	GVN2	0.750	0.562500			
	GVN3	0.878	0.770884			
	GVN4	0.800	0.640000			
	GVN5	0.708	0.501264			
GG	GG1	0.740	0.547600	0.635	0.874	0.810
	GG2	0.853	0.727609			
	GG3	0.829	0.687241			
	GG4	0.761	0.579121			
RSK	RSK1	0.861	0.741321	0.637	0.897	0.863
	RSK2	0.817	0.667489			
	RSK3	0.805	0.648025			
	RSK4	0.774	0.599076			
	RSK5	0.727	0.528529			
TTM	TTM1	0.797	0.635209	0.733	0.891	0.863
	TTM2	0.964	0.929296			
	TTM3	0.796	0.633616			
YNL	YNL1	0.646	0.417316	0.641	0.876	0.859
	YNL2	0.787	0.619369			
	YNL3	0.843	0.710649			
	YNL4	0.903	0.815409			
DN	DN1	0.926	0.857476	0.829	0.936	0.897
	DN2	0.898	0.806404			
	DN3	0.907	0.822649			
FO	FO1	0.926	0.857476	0.639	0.839	0.782
	FO2	0.672	0.451584			
	FO3	0.780	0.608400			
FRK	FRK1	0.901	0.811801	0.786	0.917	0.864
	FRK2	0.871	0.758641			
	FRK3	0.888	0.788544			
SD	SD1	0.784	0.614656	0.588	0.805	0.644
	SD2	0.557	0.310249			
	SD3	0.915	0.837225			

Yapılar arası ayrışma geçerliliğinin değerlendirilmesinde, Henseler vd. (2015) tarafından önerilen HTMT (Heterotrait-Monotrait Ratio) oranı dikkate alınmıştır. HTMT, yapılar arasında kavramsal farklılıkların ampirik olarak test edilmesine olanak sağlayan, Fornell-Larcker kriterine kıyasla daha duyarlı ve güvenilir bir yöntemdir (Çolak, 2024). Bu çalışmada, HTMT oranlarının 0.90 eşiğinin altında kalması, modeldeki yapılar arasında yeterli düzeyde ayrışma geçerliliği olduğunu göstermektedir. Tablo 5.4'te bu oranlar gösterilmektedir.

Tablo 5.4

Ayrışma Geçerliliği

	ÇB	DN	F0	FRK	GG	GVN	PB	RSK	SD	TTM	YNL
ÇB											
DN	0.298										
F0	0.441	0.047									
FRK	0.342	0.481	0.229								
GG	0.224	0.481	0.093	0.295							
GVN	0.087	0.338	0.517	0.773	0.329						
PB	0.324	0.601	0.361	0.425	0.317	0.260					
RSK	0.405	0.133	0.143	0.377	0.354	0.235	0.110				
SD	0.230	0.155	0.263	0.444	0.166	0.474	0.059	0.142			
TTM	0.417	0.068	0.390	0.502	0.175	0.481	0.262	0.333	0.326		
YNL	0.105	0.092	0.137	0.415	0.078	0.105	0.091	0.513	0.204	0.181	

HTMT oranlarının raporlanmasına ek olarak, bu oranların belirli bir eşik değerden (örneğin 0.90 ya da 0.85) anlamlı biçimde düşük olup olmadığını test etmek amacıyla bootstrap güven aralıklarının (confidence intervals) kullanılması önerilmektedir.

Bu uygulamanın temel gerekçesi, yalnızca HTMT değerini sunmanın tek başına yeterli olmamasıdır. Bunun yerine, bu değer in istatistiksel olarak belirlenen bir sınırdan anlamlı düzeyde küçük olup olmadığı da değerlendirilmelidir. Bu amaçla, %95 güven düzeyine sahip tek yönlü bootstrap güven aralığı hesaplanır. Elde edilen bu aralığın üst sınırı, belirlenen eşik değerden (örneğin 0.90 ya da 0.85) daha düşükse, HTMT oranının bu sınırın altında olduğu istatistiksel olarak kabul edilir (Hair et al., 2021).

Tablo 5.5'te, HTMT oranlarına ilişkin %95 güven düzeyindeki bootstrap aralıklarını göstermektedir. Tüm değişken çiftleri için üst sınır değerlerinin 0.85'in altında kalması, yapılar arasında yeterli düzeyde ayrışma geçerliliğinin sağlandığını ve her bir yapının kuramsal olarak birbirinden anlamlı şekilde ayrıştığını göstermektedir.

Tablo 5.5*Confidence Interval*

	Original sample (O)	Sample mean (M)	2.5%	97.5%
DN <=> ÇB	0.298	0.300	0.167	0.428
FO <=> ÇB	0.441	0.440	0.313	0.559
FO <=> DN	0.047	0.096	0.041	0.197
FRK <=> ÇB	0.342	0.342	0.218	0.468
FRK <=> DN	0.481	0.484	0.316	0.626
FRK <=> FO	0.229	0.232	0.098	0.373
GG <=> ÇB	0.224	0.230	0.107	0.371
GG <=> DN	0.481	0.482	0.373	0.586
GG <=> FO	0.093	0.131	0.079	0.200
GG <=> FRK	0.295	0.298	0.185	0.418
GVN <=> ÇB	0.087	0.119	0.065	0.198
GVN <=> DN	0.338	0.339	0.199	0.470
GVN <=> FO	0.517	0.517	0.393	0.630
GVN <=> FRK	0.773	0.773	0.697	0.841
GVN <=> GG	0.329	0.331	0.215	0.450
PB <=> ÇB	0.324	0.324	0.187	0.453
PB <=> DN	0.601	0.602	0.505	0.692
PB <=> FO	0.361	0.360	0.228	0.487
PB <=> FRK	0.425	0.425	0.302	0.539
PB <=> GG	0.317	0.317	0.198	0.437
PB <=> GVN	0.260	0.263	0.140	0.391
RSK <=> ÇB	0.405	0.405	0.291	0.511
RSK <=> DN	0.133	0.152	0.066	0.298
RSK <=> FO	0.143	0.168	0.094	0.284
RSK <=> FRK	0.377	0.375	0.243	0.495
RSK <=> GG	0.354	0.355	0.231	0.477
RSK <=> GVN	0.235	0.240	0.152	0.339
RSK <=> PB	0.110	0.133	0.067	0.240
SD <=> ÇB	0.230	0.238	0.105	0.389
SD <=> DN	0.155	0.177	0.071	0.322
SD <=> FO	0.263	0.272	0.147	0.408
SD <=> FRK	0.444	0.445	0.300	0.587
SD <=> GG	0.166	0.200	0.111	0.310
SD <=> GVN	0.474	0.475	0.340	0.609
SD <=> PB	0.059	0.121	0.057	0.220
SD <=> RSK	0.142	0.177	0.096	0.289
TTM <=> ÇB	0.417	0.417	0.296	0.528
TTM <=> DN	0.068	0.099	0.041	0.207
TTM <=> FO	0.390	0.390	0.269	0.506
TTM <=> FRK	0.502	0.501	0.384	0.608
TTM <=> GG	0.175	0.183	0.078	0.309
TTM <=> GVN	0.481	0.481	0.366	0.587
TTM <=> PB	0.262	0.262	0.134	0.388
TTM <=> RSK	0.333	0.334	0.187	0.473

Tablo 5.5 (Devam)

	Original sample (O)	Sample mean (M)	2.5%	97.5%
TTM <-> SD	0.326	0.327	0.185	0.463
YNL <-> ÇB	0.105	0.129	0.060	0.240
YNL <-> DN	0.092	0.113	0.055	0.210
YNL <-> FO	0.137	0.155	0.070	0.285
YNL <-> FRK	0.415	0.414	0.293	0.528
YNL <-> GG	0.078	0.118	0.072	0.185
YNL <-> GVN	0.105	0.130	0.061	0.242
YNL <-> PB	0.091	0.120	0.066	0.206
YNL <-> RSK	0.513	0.513	0.392	0.624
YNL <-> SD	0.204	0.223	0.112	0.365
YNL <-> TTM	0.181	0.183	0.072	0.305

Bu çalışmada yapısal modeldeki öngörücü değişkenlerin içsel yapılar üzerindeki etkileri yalnızca istatistiksel anlamlılıkla değil, aynı zamanda f^2 etki büyüklüğü üzerinden de değerlendirilmiştir. f^2 , bir öngörücü yapının modelden çıkarılması durumunda içsel yapının açıklayıcılığında (R^2) meydana gelen değişimi ölçer (Hair vd., 2017). f^2 etki büyüklüğü genellikle 0.02 küçük, 0.15 orta ve 0.35 büyük etki olarak değerlendirilmektedir (Hair vd. 2021). Çalışma bulgularına göre, DN üzerindeki RSK ve YNL yapılarının f^2 değerleri sırasıyla 0.000 ve 0.002 olup, ihmal edilebilir düzeydedir. Bu durum, söz konusu değişkenlerin modelde hem istatistiksel hem de pratik olarak zayıf bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, f^2 analizi modeldeki etkilerin açıklayıcı gücünü bütünsel olarak değerlendirmek açısından anlamlı bir katkı sağlamaktadır ve Tablo 5.6’da sunulmaktadır.

Tablo 5.6 *f^2 Değerleri*

	ÇB	GG	GVN	PB	RSK	TTM	YNL
DN	0.049	0.098	0.026	0.227	0.000	0.226	0.002

5.4.2 Yapısal modelin testi

YEM yöntemi ile oluşturulan kuramsal modelin geçerliliği ve araştırma hipotezlerinin sınanması gerçekleştirilmiştir. Tablo 5.7’de yer alan yol katsayıları (β değerleri), örneklem ortalamaları, standart sapmalar, T-istatistikleri ve anlamlılık değerleri (p-değerleri) aracılığıyla araştırma hipotezlerinin doğrulanma durumu ortaya konmuştur.

Araştırma sonuçlarına göre; H1: $PB \rightarrow DN$ ($\beta = 0.377$, $t = 7.358$, $p = 0.000$) desteklenmiştir. H2: $\text{ÇB} \rightarrow DN$ ($\beta = 0.213$, $t = 3.052$, $p = 0.002$) desteklenmiştir. H3: $GVN \rightarrow DN$ ($\beta = 0.170$, $t = 2.310$, $p = 0.021$) desteklenmiştir. H4: $GG \rightarrow DN$ ($\beta = 0.244$, $t = 4.525$, $p = 0.000$) desteklenmiştir. H5: $RSK \rightarrow DN$ ($\beta = -0.004$, $t = 0.040$, $p = 0.968$) desteklenmemiştir. H6: $TTM \rightarrow DN$ ($\beta = 0.415$, $t = 2.970$, $p = 0.003$) desteklenmiştir. H7: $YNL \rightarrow DN$ ($\beta = 0.037$, $t = 0.574$, $p = 0.566$) desteklenmemiştir.

Moderatör etkileri açısından; H8: $FO \times PB \rightarrow DN$ ($\beta = 0.095$, $t = 1.570$, $p = 0.116$) desteklenmemiştir. H9: $FRK \times PB \rightarrow DN$ ($\beta = 0.095$, $t = 2.123$, $p = 0.034$) desteklenmiştir. H10a: $SD \times GVN \rightarrow DN$ ($\beta = 0.194$, $t = 2.802$, $p = 0.005$) desteklenmiştir. H10b: $SD \times TTM \rightarrow DN$ ($\beta = -0.073$, $t = 0.899$, $p = 0.369$) desteklenmemiştir.

Bu bulgular, oluşturulan teorik çerçevenin ve değişkenler arası ilişkilerin genel anlamda desteklendiğini ve modelin teorik olarak geçerli olduğunu göstermektedir. Sonuçlar, turistlerin davranışını ve niyetlerini açıklamada performans beklentisi, çaba beklentisi, güven, güvenlik ve gizlilik ve tutum faktörlerinin önemini vurgulamakta, risk algısı ve yenilikçiliğin ise bu bağlamda daha sınırlı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Son olarak yapısal modelin açıklayıcılık gücünü değerlendirmek amacıyla belirleme katsayısı (R^2) değerleri incelenmiştir. R^2 , her bir içsel (bağımlı) yapının varyansının, modele dâhil edilen öngörücü değişkenler tarafından ne ölçüde açıklandığını gösterir. Bu çalışmada davranışsal niyet (DN) değişkenine ait R^2 değeri 0.610 olarak elde edilmiştir. Bu sonuç, modelde yer alan yapılar tarafından davranışsal niyet değişkeninin varyansının yaklaşık %61’nin açıklandığını göstermektedir. Hair vd. (2011) ve Hair vd. (2021) tarafından önerilen sınıflamaya göre, R^2 değerinin 0.25 altında olması zayıf, 0.50 civarında olması orta, 0.75 ve üzeri olması ise yüksek açıklayıcılık düzeyi olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, elde edilen R^2 değeri, modelin orta ile yüksek arasında güçlü bir açıklayıcılık düzeyine sahip olduğunu göstermektedir. Yapılar arası çoklu doğrusal

bağlantı problemi olup olmadığını değerlendirmek amacıyla inner VIF değerleri incelenmiştir. Hair vd. (2021) tarafından önerildiği üzere, VIF değerlerinin 5'in altında olması çoklu doğrusallık açısından kabul edilebilir bir sınır olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmada elde edilen tüm inner VIF değerleri 3.077 ile 1.101 aralığında olup belirtilen eşik değer in oldukça altında kalmıştır; dolayısıyla modelde çoklu doğrusallık sorunu bulunmamaktadır. SRMR değeri 0.060 ile kabul edilen 0.08'lik üst sınırın altında kalarak model uyumunun veri ile iyi düzeyde örtüştüğünü göstermektedir. NFI değeri 0.752 ile ideal 0.90 eşiğinin altında olsa da literatürde 0.70–0.90 aralığındaki değerlerin makul kabul edildiği göz önüne alındığında modelin tutarlı bir uyum performansı sunduğu sonucuna varılmaktadır.

Tablo 5.7

Yapısal Modeldeki Doğrudan ve Moderatör Etkilerin Test Sonuçları

		Original sample (O)	Sample mean (M)	Standard deviation (SD)	T statistics	P values
PB -> DN	H1	0.377	0.370	0.051	7.358	0.000***
ÇB -> DN	H2	0.213	0.201	0.070	3.052	0.002**
GVN -> DN	H3	0.170	0.152	0.073	2.310	0.021*
GG -> DN	H4	0.244	0.255	0.054	4.525	0.000***
RSK -> DN	H5	-0.004	-0.057	0.091	0.040	0.968
TTM -> DN	H6	0.415	0.344	0.140	2.970	0.003**
YNL -> DN	H7	0.037	0.014	0.065	0.574	0.566
F0 x PB -> DN	H8	0.095	0.101	0.060	1.570	0.116
FRK x PB -> DN	H9	0.095	0.092	0.045	2.123	0.034*
SD x GVN -> DN	H10a	0.194	0.162	0.069	2.802	0.005**
SD x TTM -> DN	H10b	-0.073	-0.059	0.081	0.899	0.369

p < .05*, p < .01**, p < .001***

Çalışmada önerilen hipotezlerin test sonuçları Tablo 5.8 Hipotezlerin Test Sonuçlarında özetlenmiştir.

Tablo 5.8

Hipotezlerin Test Sonuçları

Hipotezler		
H1	Performans beklentisinin, alışveriş için kripto paraları kullanma niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.	Desteklendi
H2	Çaba beklentisinin, alışveriş için kripto paraları kullanma niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.	Desteklendi
H3	Güvenin, alışveriş için kripto paraları kullanma niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.	Desteklendi
H4	Güvenlik ve gizliliğin, alışveriş için kripto paraları kullanma niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.	Desteklendi
H5	Riskin, alışveriş için kripto paraları kullanma niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.	Desteklenmedi
H6	Tutumun, alışveriş için kripto paraları kullanma niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.	Desteklendi
H7	Yenilikçiliğin, alışveriş için kripto paraları kullanma niyeti üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.	Desteklenmedi
H8	Performans beklentisinin kripto paraları kullanma niyeti üzerindeki pozitif etkisi, finansal okuryazarlık seviyesi yüksek olan bireyler için daha fazladır.	Desteklenmedi
H9	Performans beklentisinin kripto paraları kullanma niyeti üzerindeki pozitif etkisi, farkındalık seviyesi yüksek olan bireyler için daha fazladır.	Desteklendi
H10a	Güvenin kripto paraları kullanma niyeti üzerindeki pozitif etkisi, sürü davranışı düzeyi yüksek olan bireyler için daha fazladır.	Desteklendi
H10b	Tutumun kripto paraları kullanma niyeti üzerindeki pozitif etkisi, sürü davranışı düzeyi yüksek olan bireyler için daha fazladır.	Desteklenmedi

Plspredict Modelin öngörü performansını değerlendirmek amacıyla PLS-Predict analizi uygulanmıştır. Bu kapsamda her bir gözlenen değişken (DN1, DN2, DN3) için Q^2 predict, hata metrikleri (RMSE, MAE) ve karşılaştırmalı regresyon sonuçları analiz edilmiştir.

Öngörüsül geçerliliğin değerlendirilmesinde, Shmueli vd. (2016) önerdiği Q^2 predict metriği temel alınmıştır. Modelimiz için $DN1 = 0.466$, $DN2 = 0.420$ ve $DN3 = 0.400$ düzeyinde elde edilen pozitif Q^2 predict değerleri, her üç gösterge için de rastgele tahmine kıyasla anlamlı derecede daha isabetli öngörüler sunduğunu ortaya koymaktadır. Hata ölçütleri ise modelin öngörü performansını daha niceliksel olarak tanımlamamıza imkân vermektedir: Root Mean Squared Error (RMSE) değerleri sırasıyla 0.723, 0.743 ve 0.653, Mean Absolute Error (MAE) değerleri ise 0.573, 0.587 ve 0.513 olarak

hesaplanmıştır. RMSE tahmin hatalarının karesinin ortalamasının karekökü olarak büyük hatalara daha fazla ağırlık verirken; MAE mutlak hataların ortalamasını alarak tüm hatalara eşit mesafeden bakmaktadır. Bu bağlamda, her iki metriğin de literatürde kabul gören normların (örneğin $RMSE < 1$; $MAE < 1$) oldukça altında kalması, modelin hem yapısal hem de öngörüselle açıdan yüksek düzeyde güvenilirlik ve hassasiyet sağladığını göstermektedir. Ayrıca, farklı hata ölçütlerinin paralel sonuçlar vermesi, modelin tutarlı bir performans sergilediğine dair ek kanıt sunmaktadır. Sonuç olarak, PLS-YEM yaklaşımının bu çalışmada yalnızca değişkenler arası ilişkileri başarılı biçimde açıklamakla kalmadığı; aynı zamanda gelecekteki DN gözlemlerini öngörme kapasitelerini de güçlü bir biçimde desteklediğini göstermektedir. Analiz sonuçları Tablo 5.9’da sunulmuştur.

Tablo 5.9

Tahmin Gücü Sonuçları

İfadeler	Q ² predict	PLS-SEM_RMSE	PLS-SEM_MAE
DN1	0.466	0.723	0.573
DN2	0.420	0.743	0.587
DN3	0.400	0.653	0.513

6 SONUÇ

Rus turistlerin alışverişlerinde kripto paraları kullanma niyetini incelemek amacıyla, BTKKT temel alınarak özgün bir kavramsal model oluşturulmuş ve test edilmiştir. Bu bağlamda, ilk olarak Web of Science veri tabanından seçilen 66 makale, R programı kullanılarak tematik analize tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda; güven, güvenlik ve gizlilik, risk, tutum ve yenilikçilik olmak üzere toplam beş ana tema belirlenmiştir. Bu temalar, bağlama özgü kuramsal değişkenler olarak BTKKT’ye entegre edilmiştir. Ayrıca, finansal okuryazarlık ve farkındalık gibi yaygın moderatörlere ek olarak, bağlamsal açıdan özgün bir değişken olan sürü davranışı da modele moderatör olarak dâhil edilmiştir. Bu sayede, turistlerin kripto para kullanım eğilimlerini şekillendiren etkenler daha derinlemesine incelenmiş ve modelin açıklayıcılığı güçlendirilmiştir.

Araştırmanın birinci sorusu kapsamında, Rus turistlerin kripto para kullanarak yaptıkları alışverişlerde tercih ettikleri ürün kategorileri analiz edilmiş ve bu ürünlerin genel dağılımı ortaya konmuştur. Giyim ve aksesuarlar, gıda ve restoranlar/kafeler ile turistik aktiviteler ve ulaşım en çok tercih edilen ilk üç kategori olarak öne çıkmaktadır. Bu kapsamlı yaklaşım, turistlerin yalnızca ödeme tercihlerini değil aynı zamanda genel tüketim eğilimlerini de yansıtmaktadır.

Mevcut araştırmaların, kripto para birimlerinin özellikle ulaşım, konaklama ve e-ticaret gibi alanlarda kullanımına odaklandığı (Treiblmaier vd., 2021; Radic vd., 2022); turistlerin destinasyonlardaki bireysel alışveriş davranışlarına ve tercihlerine dair çalışmaların ise oldukça sınırlı kaldığı gözlemlenmektedir. Bu çalışma, turistlerin kripto para ile alışveriş davranışlarını yalnızca bireysel tercihler çerçevesinde değil, aynı zamanda politik ve ekonomik koşullarla şekillenen çok katmanlı bir olgu olarak ele almaktadır. Özellikle Rus turistler örneğinde, kripto paraların alternatif bir ödeme aracı olarak benimsenmesi, dijital teknolojilerin tüketim pratiklerine entegrasyonu ve finansal yaptırımların bireysel davranış üzerindeki etkisine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Bu bağlamda önerilen kavramsal model, finansal okuryazarlık, farkındalık ve sürü davranışı moderatör değişkenleri içerecek şekilde yapılandırılmış ve ampirik olarak test edilmiştir.

Önerilen yapısal modelin geçerliliğini değerlendirmek amacıyla yürütülen analizlerde modelin açıklayıcılık gücü ele alınmıştır. Modelin açıklayıcılık gücü davranışsal niyet değişkeni için $R^2 = 0,610$ olarak hesaplanmış ve bu oran, modelde yer alan bağımsız değişkenlerin davranışsal niyetin %61'ini açıkladığını göstermiştir. Bu bulgu, modelin öngörü kapasitesinin orta-yüksek düzeyde olduğunu ortaya koymakta ve kuramsal çerçevede önerilen yapısal ilişkilerin ampirik düzeyde de istatistiksel olarak anlamlı ve tutarlı biçimde desteklendiğini göstermektedir. Açıklanan varyans düzeyinin yüksekliği, modelin hem bağlamsal uygunluğunu hem de ölçüm değişkenlerinin davranışsal niyet üzerindeki etkisini güçlü biçimde ortaya koymaktadır.

PLS-YEM yöntemi, keşifsel nitelikli modellerde karmaşık yapısal ilişkileri ortaya koyma ve yüksek öngörü gücü sağlama kapasitesi nedeniyle tercih edilmiştir (Hair ve Alamer, 2022). Bu yöntem, araştırmanın ikinci sorusu kapsamında, değişkenler arasındaki nedensel ilişkilerin bütüncül olarak test edilmesine olanak tanımaktadır. Analiz sonuçları, tutumun (H6) alışverişte kripto para kullanım niyeti üzerinde en güçlü etkiye sahip değişken olduğunu ortaya koymuştur ($\beta = 0,415$). Bu sonuç, Radic vd. (2022)'nin çalışmasında da benzer şekilde görülmektedir. Araştırmada, tutumun hem Çinli hem de

Güney Koreli katılımcılar için kripto paraları kullanma niyeti üzerinde en etkili değişken olduğu saptanmıştır. Bu durum, tutum değişkeninin farklı kültürel bağlamlarda da kullanıcı niyetini şekillendirmede ne denli merkezi bir rol oynadığını göstermekte ve kültürler arası geçerliliğini ortaya koymaktadır. Rus turistlerin yaptırımlar sonucu finansal alternatiflere yönelik geliştirdikleri olumlu tutumlarını açıkça ortaya koyarak literatüre bağlama özgü ampirik katkıda bulunduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca bu sonuç, bireylerin olumlu tutumlar geliştirmesiyle birlikte davranışsal niyetlerinin de güçlendiğini ve bunun somut davranışlara yönelimi artırdığını öne süren teorik yaklaşımlarla da örtüşmektedir (Ajzen, 1991). Gray (2010)'ın belirttiği gibi, yeni sorunların yeni çözümleri ve dolayısıyla olumlu tutumları teşvik eden birer yapılandırıcı unsur olabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda yaptırımlar, finansal sistemde alternatif çözümlere yönelimi artırarak yeni nesil finansal araçların benimsenmesini hızlandıran bir etkiye sahiptir (Alnaimat vd., 2023). Bu durum, Rus turistlerin alışverişte kripto paraları kullanmasında, tutumun diğer tüm değişkenlerden daha etkili biçimde öne çıkmasını anlamlı kılmakta; yaptırımların tetiklediği bu yönelimin bireysel düzeydeki davranışlara da güçlü biçimde yansıdığını göstermektedir.

Modelin test süreci BTKKT kapsamında ele alınan performans beklentisi (H1) ve çaba beklentisi (H2) değişkenlerinin yanı sıra; tematik analiz sonucunda modele dâhil edilen güven (H3), güvenlik ve gizlilik (H4), risk (H5), tutum (H6) ve yenilikçilik (H7) değişkenlerine ilişkin hipotezlerin sınanmasıyla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, finansal okuryazarlık (H8), farkındalık (H9) ve sürü davranışı (H10a, H10b) değişkenlerinin moderatörlük etkileri de analiz edilmiştir.

Performans beklentisi (H1), Rus turistlerin alışverişte kripto paraları kullanma niyetini belirleyen en güçlü ikinci değişken olarak saptanmıştır. Li vd. (2023), kripto paraların bireylerin temel hedeflerine ulaşma olasılığını artırdığı ve yaşam standartlarını iyileştirdiğini vurgulayarak performans beklentisinin sosyal ve ekonomik faydalarını ortaya koymuştur. Çalışmamızın bulguları, Radic vd. (2022) tarafından öne sürülen, hızlı işlem süresi ve düşük işlem ücretlerine dair performans beklentisi unsurlarının benimsemeyi hızlandığına ilişkin sonuçlarla da örtüşmektedir. BTKKT çerçevesinde performans beklentisi, bilişsel değerlendirme yoluyla davranışsal niyeti şekillendiren temel unsurlardan biridir (Venkatesh vd., 2003). Bu bağlamda, yaptırımların yol açtığı finansal kısıtlamalar karşısında kripto paraların sunduğu işlevsel avantajlar, Rus turistlerin performans beklentisini anlamlı biçimde artırarak kullanma niyeti üzerinde

belirleyici bir etki oluşturmıştır. Turistlerin ödeme süreçlerindeki işlevsel beklentileri, siyasi ve ekonomik bağlamın şekillendirdiği koşullar altında değerlendirilmiştir. Bu yönüyle çalışma, mevcut literatüre kıyasla özgün bir katkı sunmaktadır.

Çaba beklentisi (H2) hipotezi alışveriş için kripto paraları kullanma niyeti üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu yönünde desteklenmiştir. Kripto paraların kullanımının kolay ve anlaşılır olması durumunda, kullanıcıların bu teknolojiyi kullanma konusundaki motivasyonlarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır (Alomari ve Abdullah, 2023; Abbasi vd., 2021). Kripto para borsalarının ve dijital cüzdanların çok dilli destek, temassız ödeme imkânı, QR kodla hızlı işlem ve kullanıcı dostu arayüzler gibi işlevsel özelliklere sahip olması; çaba beklentisini azaltmakta ve bu da Rus turistlerin kripto paraları kullanma niyetini olumlu yönde etkilemektedir.

Path analizi sonuçları, güven (H3) ile güvenlik ve gizlilik (H4) hipotezlerinin kripto para kullanım niyeti üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu doğrulamaktadır. Mendoza vd. (2018), kripto para kullanımında güvenin; bireylerin sistemin bütünlüğüne, işlem güvenliğine ve karşı tarafın dürüstlüğüne duyduğu inanç yoluyla risk algısını azalttığını ve böylece ödeme işlemlerine katılım istekliliğini artırdığını belirtmektedir. Bu bağlamda, Rus turistlerin kripto paralara yönelik güveninin; özellikle merkeziyetsiz yapının sunduğu bireysel finansal kontrol imkânı ile sistemin şeffaf, izlenebilir ve yüksek güvenliqli doğasıyla doğrudan ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Güvenlik ve gizlilik değişkeninin etkisini vurgulayan H4 hipotezinin desteklenmiş olması, Voskoboinikoy vd. (2020)'nin anonimliğin ve bilgi gizliliği algısının kripto paraların kullanılmasına yönelik eğilim üzerindeki belirleyici rolüne ilişkin bulgularıyla örtüştüğünü göstermektedir. Bu doğrultuda, tematik analizden elde edilen sonuçların da mevcut literatürle yüksek düzeyde uyum gösterdiği görülmektedir. Rus turistler, kripto paraların gelişmiş şifreleme altyapısı, merkeziyetsiz yapısı ve blok zincir teknolojisinin değiştirilemez kayıt sistemi sayesinde işlem güvenliğinin sağlanması ve kimlik bilgilerinin açığa çıkmamasını önemli bulmaktadır. Sonuç olarak, yaptırımlar altındaki turistler için sistemin güvenilirliğinin artması, kripto para kullanım niyetlerini pozitif yönde etkilemektedir.

Analiz sonuçları, risk (H5) ve yenilikçilik (H7) hipotezlerinin Rus turistlerin kripto paraları kullanma niyeti üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmadığını göstermektedir. Analiz sonuçları, literatürde riskin kripto para kullanım niyeti üzerinde genellikle olumsuz etkiler yarattığını ortaya koyan çalışmalarla (Huang vd.,

2023; Nuryev vd., 2021; Mendoza-Tello vd., 2018) örtüşmemektedir. Literatürde özellikle finansal, hukuki ve operasyonel risklerin kullanıcıları sistemden uzaklaştırdığı, yüksek volatilitenin ise kripto paraları diğer para birimlerine kıyasla daha riskli bir seçenek hâline getirdiği vurgulanmıştır. Ancak De Keere ve Novokreshchenov'un (2025) Rusya'da kripto para sahipleriyle gerçekleştirilen nitel çalışmada, katılımcıların kripto paraları öncelikle uluslararası ödeme kısıtlarını aşmanın işlevsel bir aracı olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Ayrıca Tetelea (2023) tarafından Rusya'da kripto paraların ödeme aracı olarak benimsenmesine yönelik yapılan çalışmada, risk algısının kullanım niyeti üzerinde negatif bir etkisinin bulunmadığı raporlanmıştır. Bu çalışmada da Rus turistlerin, uygulanan finansal kısıtlamalar nedeniyle kripto paraların barındırdığı riskleri büyük ölçüde göz ardı ettikleri ve bu teknolojiyi alternatif bir ödeme aracı olarak kullandıkları görülmektedir. Kripto paraların düşük işlem maliyetleri ve karşılaşılan sorunlara hızlı çözüm üretebilme kapasitesi, Rus turistlerin risk algılarını geri planda bırakmalarında belirleyici olmuştur. Bu durum, kullanım niyetlerinin ağırlıklı olarak siyasi, ekonomik ve teknolojik koşulların dayattığı zorunlu kullanım bağlamında şekillendiğini ve bu tür koşullar altında riskin kullanım niyeti üzerinde negatif bir etkisinin ortaya çıkmadığını göstermektedir. Benzer şekilde, literatürde yenilikçiliğin bireylerin kripto para kullanım niyeti üzerinde belirleyici bir rol oynadığına dair güçlü bulgular bulunmasına rağmen, bazı çalışmalarda bu değişkenin anlamlı bir etkisinin olmadığı da saptanmıştır. Örneğin Kumari vd. (2023), kişisel yenilikçiliğin doğrudan kullanım niyeti üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığını saptamıştır. Bununla birlikte, aynı çalışmada kişisel yenilikçiliğin performans beklentisi ve çaba beklentisi gibi dolaylı yollardan kullanıcı tutumlarını şekillendirdiği ortaya konmuştur. Rus turistlerin kripto paraları, yeni ve farklı teknolojilere ilgi duydukları için değil; yaşadıkları finansal kısıtlamaları aşmak amacıyla pratik bir çözüm olarak benimsedikleri anlaşılmaktadır. Bu bulgu, yenilikçilik değişkeninin neden anlamlı bir etki göstermediğini açıklamaktadır. Araştırma, bireylerin yenilikçi kişilik özelliklerine sahip olmasalar bile, zorlayıcı ekonomik ya da siyasi koşullar altında yeni teknolojilere yönelme eğiliminde olabileceklerini ortaya koymaktadır.

Modelde öncelikle bağımsız ve bağımlı değişkenler arasındaki doğrudan etkiler analiz edilmiştir. Araştırmanın üçüncü sorusu kapsamında, bu değişkenler arası ilişkilerin belirli koşullara bağlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak amacıyla moderatör analizleri gerçekleştirilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, finansal okuryazarlık (H8), performans beklentisi ile kripto para kullanım niyeti arasındaki ilişkiyi anlamlı bir şekilde modere etmemiştir. Bu bulgu, finansal okuryazarlık düzeyi yüksek bireylerin kripto paraların sağladığı işlevsel faydayı ve verimliliği diğer bireylere kıyasla daha olumlu değerlendirdiği varsayımını Rus turistler özelinde desteklememektedir. Bu sonuç, Alomari ve Abdullah (2023) ile Kumari vd. (2023)'nin, yüksek finansal okuryazarlık düzeyinin teknoloji kabulü sürecinde işlevsel beklentileri güçlendirebileceğini öne süren bulgularıyla çelişmektedir. Dolayısıyla, performans beklentisinin kripto para kullanım niyeti üzerindeki etkisinin, bireylerin finansal bilgi düzeylerinden ziyade teknolojik faydaya duyulan doğrudan ihtiyaç ve kişisel deneyimle şekillendiği anlaşılmaktadır.

Farkındalık (H9) moderatör değişkeni, teknolojiye yönelik farkındalık düzeyi yüksek olan bireylerin, performans beklentisine dayalı işlevsel faydayı daha güçlü algılamalarını ve buna bağlı olarak kripto para kullanım niyetlerinin artmasını destekleyen bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, Kumari vd. (2023)'nin teknoloji farkındalığının, algılanan faydalar yoluyla kullanım niyeti üzerinde olumlu etkide bulunduğunu ortaya koyan bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Karşılaştıkları güncel finansal ve teknolojik sorunlar karşısında çözüm arayışına giren Rus turistlerin, yeni teknolojilere yönelik farkındalık geliştirmeleri, performans beklentisinin kripto para kullanım niyeti üzerindeki etkisini anlamlı biçimde güçlendirmiştir. Bu da farkındalık düzeyinin yalnızca algısal değil, davranışsal eğilimler üzerinde de belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

Son olarak sürü davranışı düzeyinin yüksek olduğu durumlarda, güven (H10a) ile kripto para kullanım niyeti arasındaki ilişkinin anlamlı biçimde güçlendiği görülmüştür; bu da sürü davranışının moderatör bir değişken olarak etkili olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, literatürde sıklıkla bağımsız bir değişken olarak ele alınan sürü davranışının bilindiği kadarı ile ilk kez güven ile davranışsal niyet arasındaki ilişkide moderatör rolüyle değerlendirilmesi açısından özgün bir katkı sunmaktadır. Bu çerçevede, sürü davranışının güven temelli kullanım niyeti oluşumunda sosyal referanslar üzerinden etkili olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle yaptırımlar ve finansal kısıtlamalar nedeniyle alternatif ödeme yöntemlerine yönelmek durumunda kalan Rus turistler, çevrelerinde kripto para kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte yalnızca bireysel bilgi ve deneyimlerine değil, aynı zamanda sosyal çevrelerinden edindikleri izlenimlere dayalı olarak güven duygularını pekiştirmektedir. Buna karşılık, (H10b) tutum ile kullanım niyeti arasındaki

ilişki üzerinde sürü davranışının anlamlı bir moderatör etkisi gözlemlenmemiştir. Bu durum, tutumun büyük ölçüde bireysel inançlara, kişisel değer yargılarına ve öznel değerlendirmelere dayalı olarak şekillendiğini ve bu nedenle sosyal çevresel etkilerden görece daha az etkilendiğini göstermektedir. Sonuç olarak; finansal okuryazarlık, farkındalık ve sürü davranışının belirli ilişkiler üzerinde anlamlı birer moderatör etkisi taşıyıp taşımadığı ampirik olarak sınanmış ve literatüre bağlama özgü yeni katkılar sağlanmıştır.

6.1 Kavramsal Çıkarımlar

Bu tez çalışması, kripto paraların turizmde kullanımına dair literatürdeki önemli bir boşluğu kapatmaktadır. Mevcut araştırmalar, kripto paraların konaklama, ulaşım ve paket tur ödemeleri gibi yapısal harcamalardaki rolüne odaklanırken, bu çalışma turistlerin destinasyonlardaki günlük bireysel alışveriş davranışlarını ve tercih edilen ürün kategorilerini inceleyerek yeni bir perspektif sunmaktadır. Buna ek olarak çalışma kripto paraların kullanılmasını yalnızca gönüllü bir kullanım değil, aynı zamanda uluslararası yaptırımlar ve finansal kısıtlamalar gibi politik ve ekonomik zorunluluklarla da ilişkilendirmektedir.

Yöntemsel açıdan değerlendirildiğinde bu tez çalışması tematik literatür taramasından elde edilen bulgular ile yapısal modelleme sürecini bütünleştiren güçlü bir metodolojik çerçeve sunmaktadır. Tümevarımsal bir yaklaşımla alt temalardan hareketle BTKKT modeline özgü bağlama duyarlı değişkenler türetilmiş; bu değişkenler, oluşturulan teorik modelde PLS-YEM yöntemiyle test edilmiştir. Böylece, çalışma hem literatürden türeyen nitel kavrayışları hem de nicel doğrulamayı içeren çok katmanlı bir yöntemsel bütünlük ortaya koymaktadır. BTKKT modelinin özgün değişkenleri olan performans beklentisi, çaba beklentisi ile yapılan tematik analiz doğrultusunda modele bağlama özgü olarak entegre edilen değişkenler olan güven, güvenlik ve gizlilik, risk, tutum ve yenilikçilik aracılığıyla turizm ve kripto para bağlamında teorik yapıyı yeniden yapılandırmaktadır. Ayrıca modele eklenen finansal okuryazarlık, farkındalık ve sürü davranışı değişkenleri; bireylerin bilgi düzeyi, kripto paralara ilişkin bilinç düzeyi ve sosyal çevre etkisi gibi faktörlere dayalı olarak şekillenen davranışsal niyeti daha kapsamlı biçimde açıklamaya imkân tanımakta ve bu yönüyle modelin hem teorik çerçevesini hem de açıklayıcılığını anlamlı biçimde güçlendirmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre, Rus turistler özelinde kripto paralara yönelik tutum kullanım niyeti üzerinde en belirleyici etken olmuştur. Hang'ın (2025) çalışmasında da vurgulandığı üzere, uluslararası yaptırımların ülkeler açısından kripto para birimlerini benimsemede önemli bir motivasyon kaynağı olabileceğini göstermektedir. Bununla birlikte, performans beklentisi, çaba beklentisi, güven ile güvenlik ve gizlilik değişkenlerinin de kripto para kullanım niyeti üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkiler gösterdiği saptanmıştır. Buna karşılık, risk ve yenilikçilik gibi değişkenleri anlamlı çıkmamıştır. Yaptırımların ve ekonomik zorunlulukların belirleyici olduğu koşullarda, turistlerin riski ikinci plana attıkları ve yenilikçilik düzeylerinden bağımsız olarak kripto para kullanımına yöneldikleri ortaya konmuştur. Bu durum, bireylerin geleneksel finansal sistemlerin dışına çıkarak alternatif finansal araçlara yönelme davranışlarını teşvik ettiğini göstermektedir. Çalışmanın özgün katkısı ise literatürde ilk defa sürü davranışını moderatör bir değişken olarak modele entegre etmesidir. Sonuçlar, sürü davranışının güven ile kullanım niyeti arasındaki ilişkiyi anlamlı düzeyde güçlendirdiğini ortaya koymuştur. Turistlerin davranışsal niyetleri, yalnızca kişisel algı ve değerlendirmelere göre şekillenmemekte ve bu niyetlerin oluşumunda çevresel etkiler de belirleyici olmaktadır. Özellikle çevredeki kullanıcıların deneyimlerinden kaynaklanan güven duygusu, bireylerin kararlarında kritik bir unsur haline gelmektedir. Bu durum, belirsizlik ve risk içeren koşullar altında bireylerin çözüm arayışlarını sosyal referanslara dayandırma eğilimini ortaya koymaktadır. Finansal okuryazarlığın moderatör etki göstermemesi, Rus turistlerin yaptırımlar karşısında sorun çözme davranışlarında bilgi temelli değil, zorunluluk temelli refleksler sergilediklerini ortaya koyarken; farkındalık düzeyinin performans beklentisi ile kullanım niyeti arasındaki ilişkiyi anlamlı düzeyde güçlendirmesi, turistlerin mevcut problemleri kavrayarak bilinçli çözüm arayışlarına yöneldiklerini göstermektedir.

6.2 Uygulayıcılara Tavsiyeler

Turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin, özellikle destinasyon içerisindeki bireysel tüketim harcamalarına yönelik hizmetlerde kripto para tabanlı ödeme sistemlerini stratejik bir öncelik olarak almaları yerinde olacaktır. Bu doğrultuda temassız kripto kartlar, QR kod tabanlı ödeme altyapıları ve çoklu kripto cüzdan desteği sunan POS cihazlarının yaygınlaştırılması; ödeme süreçlerinin hızını artırmakta ve kullanıcı deneyimini iyileştirmektedir. Söz konusu teknolojik altyapının etkinliğini

artırmak amacıyla çok dilli arayüzlere sahip, kullanıcı dostu ve düzenli güncellenen dijital sistemlerin kullanılması önem arz etmektedir. Turistlerin bu altyapıyı güvenle ve etkin biçimde kullanabilmelerini sağlamak için bilgilendirici broşürler, etkileşimli dijital rehberler ve kısa süreli eğitim oturumlarıyla kripto paralara karşı farkındalık artırılmalı; özellikle finansal okuryazarlığa katkı sunacak bilgilendirici içeriklerin geliştirilmesi ve sürdürülebilir iletişim stratejilerinin uygulanması önerilmektedir. Kripto para kullanımını desteklemek adına merkeziyetsiz yapının sunduğu şeffaflık, kontrol ve güven avantajları da açıkça vurgulanmalı; anonimlik ve gizliliğe vurgu yapan temassız ödeme çözümleri aracılığıyla, turistlerin mahremiyet ve güvenlik temelli kaygılarının azaltılması sağlanmalıdır. Bu bütüncül yaklaşım yalnızca operasyonel verimliliği değil, aynı zamanda destinasyonun yenilikçi ve kripto ile uyumlu bir imaj kazanmasını sağlayarak uluslararası rekabette önemli bir avantaj yaratacaktır. Kripto paraların oynaklığını sorun olarak gören turistlere yönelik olarak, düşük volatiliteye sahip stablecoinlerin kullanımının teşvik edilmesi, güven temelli davranışların gelişmesine katkı sağlayacaktır. Böylece, kripto paraların değer dalgalanmalarına ilişkin risk algısı azaltılabilir; performans beklentisi ve güven gibi bilişsel etkenler üzerinden kullanım niyeti daha güçlü biçimde şekillendirilebilir. Son olarak, destinasyonun kripto para dostu olduğunu vurgulayan tanıtım kampanyalarıyla bu sistemin avantajlarının turistlere etkili biçimde aktarılması, davranışsal niyeti olumlu yönde şekillendiren kritik bir unsur olabileceği değerlendirilmelidir.

6.3 Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler

Bu çalışma, bireylerin kişisel eğilimlerinin ve sosyal çevreden gelen etkilerin turistik bağlamda kripto para kullanımında belirleyici rol oynadığını göstermektedir. İleride gerçekleştirilecek araştırmalarda ise özellikle sosyal etki, öznal norm ve sürü davranışı gibi sosyal psikolojik faktörlerin birbirleriyle olan etkileşimlerinin yanı sıra bu etkileşimlerin bağlamsal farklılıklara bağlı olarak nasıl değiştiği ayrıntılı biçimde ele alınmalıdır. Gelecek araştırmalarda, geliştirilen modelin farklı ülkelerden gelen turist profilleri üzerinde sınanması; finansal okuryazarlık, farkındalık ve sürü davranışı gibi moderatör değişkenlerin kültürel bağlamlara göre nasıl farklılaştığını ortaya koyacak karşılaştırmalı analizlerin yapılması literatüre anlamlı katkılar sunma potansiyeli taşımaktadır. Ayrıca kripto paraların ekonomik yaptırımları aşma, kara para aklama ya da yasa dışı alışverişlerde kullanım gibi suistimal potansiyeli barındırdığı da göz ardı

edilmemelidir. Bu bağlamda, turistik kullanımlarda kripto paraların olası kötüye kullanım biçimlerini ele alan kapsamlı incelemelere duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır. Bu çerçevede, yalnızca bireysel ve kültürel faktörlerin değil aynı zamanda kripto paraların potansiyel risklerinin ve düzenleyici çerçevelerinin de bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi gerekmektedir.

Son olarak, turistik destinasyonlarda uygulamaya konulan yasal düzenlemelerin kullanıcı davranışları üzerindeki etkisini konu alan gelecek araştırmalar hem politika yapıcılar hem de turizm sektörü açısından önemli bilgiler sunacaktır. Bu tür çalışmalar, kripto paraların turizm alanındaki potansiyelini daha iyi anlamaya ve sektöre yönelik stratejik planlamaların şekillendirilmesine katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Abarbanel, B. L., Singh, A. K., Bernhard, B., ve Lucas, A. (2021). A comparison of CB-SEM and PLS-SEM in validating online casino e-servicescape theory. *Proceedings of the Global Conference on Services Management*, 2, 148. https://oasis.library.unlv.edu/igi_fac_articles/21/
- Abbasi, G. A., Tiew, L. Y., Tang, J., Goh, Y.-N., ve Thurasamy, R. (2021). The adoption of cryptocurrency as a disruptive force: Deep learning-based dual stage structural equation modelling and artificial neural network analysis. *PLOS ONE*, 16(3), e0247582. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0247582>
- Abd Rabbo, F. ve Disli, M. (2025). Style investing and return comovement in the cryptocurrency market. *Research in International Business and Finance*, 77(B), 102949. <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2025.102949>
- Ajouz, M., Abdullah, A., ve Kassim, S. (2019). Acceptance of *Shari'ah*-compliant precious metal-backed cryptocurrency as an alternative currency: An empirical validation of adoption of innovation theory. *Thunderbird International Business Review*, 62(2), 171–181. <https://doi.org/10.1002/tie.22106>
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179–211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
- Ajzen, I. ve Fishbein, M. (1980). *Understanding attitudes and predicting social behavior*. Prentice-Hall.
- Akusta, A. (2023). *Bitcoin fiyat hareketliliğinin makine öğrenmesi ile tahmin edilmesi* [Doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. *ProQuest Dissertations & Theses Global*, No. 31577873.
- Al Karim, R., Rabiul, M. K., Ishrat, M., Promsivapallop, P., ve Kawser, S. (2023). Can blockchain payment services influence customers' loyalty intention in the hospitality industry? A mediation assessment. *Administrative Sciences*, 13(3), 85. <https://doi.org/10.3390/admsci13030085>
- Alalawan, A. A., Dwivedi, Y. K. ve Rana, N. P. (2017). Factors influencing adoption of mobile banking by Jordanian bank customers: Extending UTAUT2 with trust. *International Journal of Information Management*, 37(3), 99–110. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2017.01.002>
- Almarashdeh, I., Eldaw, K. E., Alsmadi, M., Alghamdi, F., Jaradat, G., Althunibat, A., Alzaqebah, M., ve Mohammad, R. M. A. (2021). The adoption of bitcoins technology: The difference between perceived future expectation and intention to use bitcoins: Does social influence matter? *International Journal of Electrical and Computer Engineering (IJECE)*, 11(6), 5351–5366. <https://doi.org/10.11591/ijece.v11i6.pp5351-5366>
- Alnaimat, M. A., Rudyk, N., Al-Naimi, A. A., Panchenko, A. ve Turski, I. (2023). The impact of international economic sanctions on the use of financial technologies. *WSEAS Transactions on Business and Economics*, 20, 682–693. <https://doi.org/10.37394/23207.2023.20.63>

- Alomari, N., ve Abdullah, N. (2023). Factors influencing the behavioral intention to use cryptocurrency among Saudi Arabian public university students: Moderating role of financial literacy. *Cogent Business & Management*, 10(1), Article 2178092. <https://doi.org/10.1080/23311975.2023.2178092>
- Alshahrani, M. J. (2022). *Leveraging blockchain in the certification process in the higher education sector* [Doktora tezi, University of Sussex]. Figshare. <https://sussex.figshare.com/articles/thesis/23496104>
- Alshebami, A. S., ve Aldhyani, T. H. H. (2022). The interplay of social influence, financial literacy, and saving behaviour among Saudi youth and the moderating effect of self-control. *Sustainability*, 14(14), 8780. <https://doi.org/10.3390/su14148780>
- Álvarez, I. A., Gramlich, V. ve Sedlmeir, J. (2024). *Unsealing the secrets of blockchain consensus: A systematic comparison of the formal security of proof-of-work and proof-of-stake*. arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2401.14527>
- Aria, M. ve Cuccurullo, C. (2017). *bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis*. *Journal of Informetrics*, 11(4), 959–975. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2017.08.007>
- Arli, D., van Esch, P., Bakpayev, M. ve Laurence, A. (2021). Do consumers really trust cryptocurrencies? *Marketing Intelligence & Planning*, 39(1), 74–89. <https://doi.org/10.1108/MIP-01-2020-0036>
- Armstrong, D., Hyde, D. ve Thomas, S. (2022). *Blockchain and cryptocurrency: International legal and regulatory challenges* (2. bs.). Bloomsbury Professional.
- Ayaz, F. (2022). *Blockchain based secure message dissemination in vehicular networks* [Doktora tezi, University of Sussex]. Figshare. https://sussex.figshare.com/articles/thesis/Blockchain_based_secure_message_dissemination_in_vehicular_networks/23489066
- Aydın, Ü., Ağan, B. ve Aydın, Ö. (2020). Herd behavior in crypto asset market and effect of financial information on herd behavior. *International Journal of Economics and Finance Studies*, 12(2), 581–604. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2104.00763>
- Ayre, C., ve Scally, A. J. (2014). Critical values for Lawshe's content validity ratio: Revisiting the original methods of calculation. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 47(1), 79–86. <https://doi.org/10.1177/0748175613513808>
- Back, A. (1997). *Hashcash – A denial of service counter-measure*. <http://www.hashcash.org/papers/hashcash.pdf>
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Prentice-Hall.
- Banerjee, A. V. (1992). A simple model of herd behavior. *The Quarterly Journal of Economics*, 107(3), 797–817. <https://doi.org/10.2307/2118364>
- Bhattacharya, R. (2021). *Exploring blockchain technologies with an innovative multi-layered ontology design tool and eMudra – A novel peer to peer currency exchange application* [Doktora tezi, University of Sussex]. Figshare. <https://sussex.figshare.com/articles/thesis/23490110>

- Bindseil, U. ve Pantelopoulos, G. (2022). *Towards the holy grail of cross-border payments* (ECB Working Paper No. 2693). European Central Bank. <https://hdl.handle.net/10419/269100>
- Blitsi, A. K., Stavropoulos, G. ve Votis, K. (2023). *Vision paper: Uncovering illegal firearm transactions in cryptocurrency networks* [Konferans bildirisi, 2023 IEEE International Conference on Big Data (Big Data)]. IEEE. <https://doi.org/10.1109/BigData59044.2023.10386732>
- Braun, V., ve Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063o>
- Bui, H. T. (2023). *A framework to assess the authenticity of subjective information in the integration of blockchain technology – an application in supply chain management* [Doktora tezi, University of New South Wales]. UNSWorks. <https://doi.org/10.26190/unsworks/25312>
- Bukowitz, W. ve Williams, R. L. (1999). *The knowledge management fieldbook*. Prentice Hall.
- Cai, J., Luo, X. (Robert), Lai, F., Ai, P. ve Zhao, X. (2024). *You jump, I jump? Herding behavior in blockchain application platforms*. *Decision Support Systems*, 179, Article 114179. <https://doi.org/10.1016/j.dss.2024.114179>
- Chachko, E. ve Heath, J. B. (2022). A watershed moment for sanctions? Russia, Ukraine, and the economic battlefield. *American Journal of International Law*, 116, 135–139. <https://doi.org/10.1017/aju.2022.21>
- Chan, R., Troshani, I., Hill, S. R., ve Hoffmann, A. (2022). *Towards an understanding of consumers' FinTech adoption: The case of Open Banking*. *International Journal of Bank Marketing*, 40(5), 886–917. <https://doi.org/10.1108/IJBM-08-2021-0397>
- Chong, A. Y. L. (2019). *Extending the Unified Theory of Acceptance and Use of Technology (UTAUT) to understand Electronic Healthcare Record implementation: The role of perceived goal attainment, perceived velocity and team learning behaviour* [Doktora tezi, University of Nottingham]. University of Nottingham eTheses. <https://eprints.nottingham.ac.uk/56900/>
- Cialdini, R. B., ve Goldstein, N. J. (2004). Social influence: Compliance and conformity. *Annual Review of Psychology*, 55, 591–621. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.55.090902.142015>
- Cody, I. D. (2017). *Blockchain technology and hacking: Digital economy financial framework with blockchain and beginners guide to learn hacking computers and mobile hacking* (Hacking Freedom and Data Driven serisi). Hacking University.
- Compeau, D. R., ve Higgins, C. A. (1995). Computer self-efficacy: Development of a measure and initial test. *MIS Quarterly*, 19(2), 189–211. <https://doi.org/10.2307/249688>
- Cristofaro, M., Giardino, P. L., Misra, S., Pham, Q. T., ve Phan, H. H. (2022). Behavior or culture? Investigating the use of cryptocurrencies for electronic commerce across the USA and China. *Management Research Review*, 46(3), 340–360. <https://doi.org/10.1108/MRR-06-2021-0493>

- Çapar, H. (2021). Using cryptocurrencies and transactions in medical tourism. *Journal of Economic and Administrative Sciences*, 37(4), 677–693. <https://doi.org/10.1108/JEAS-07-2019-0080>
- Çolak, H. (2019). *Nesnelerin interneti teknolojilerinin tüketiciler tarafından kabuluine ilişkin bir model önerisi: Bir uygulama* [Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>
- Çolak, H. (2024). *B2B müşteri değerinin müşteri baskın mantık çerçevesinde yeniden incelenmesi* [Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Dadkhah, M., Rahimnia, F. ve Filimonau, V. (2022). Evaluating the opportunities, challenges and risks of applying the blockchain technology in tourism: A Delphi study approach. *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, 13(5), 922–954. <https://doi.org/10.1108/JHTT-04-2021-0115>
- Darban, M. ve Amirkhiz, H. (2015). Herd behavior in technology adoption: The role of adopter and adopted characteristics. *Proceedings of the 48th Hawaii International Conference on System Sciences* (ss. 3591–3600). IEEE. <https://doi.org/10.1109/HICSS.2015.432>
- Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly*, 13(3), 319–340. <https://doi.org/10.2307/249008>
- Davis, F. D., Bagozzi, R. P. ve Warshaw, P. R. (1992). *Extrinsic and intrinsic motivation to use computers in the workplace*. *Journal of Applied Social Psychology*, 22(14), 1111–1132. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1992.tb00945.x>
- De Keere, K. ve Novokreshchenov, M. (2025). A crypto way out: Cryptocurrency, technoeconomic imaginaries, and crisis in Russia. *Journal of Cultural Economy*, 18(2), 247–265. <https://doi.org/10.1080/17530350.2024.2413111>
- Deutsch, M., ve Gerard, H. B. (1955). A study of normative and informational social influences upon individual judgment. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 51(3), 629–636. <https://doi.org/10.1037/h0046408>
- Dhiraj, A., Kumar, S., Rani, D., Grima, S. ve Sood, K. (2023). Blockchain payment services in the hospitality sector: The mediating role of data security on utilisation efficiency of the customer. *Data*, 8(123). <https://doi.org/10.3390/data8080123>
- Doğan, D. (2019). *SmartPLS ile veri analizi* (2nd ed.). Zet Yayınları.
- Dwivedi, Y. K., Rana, N. P., Jeyaraj, A., Clement, M. ve Williams, M. D. (2017). Reexamining the unified theory of acceptance and use of technology (UTAUT): Towards a revised theoretical model. *Information Systems Frontiers*, 1–16. <https://doi.org/10.1007/s10796-017-9774-y>
- Etikan, I., Musa, S. A., ve Alkassim, R. S. (2016). Comparison of convenience sampling and purposive sampling. *American Journal of Theoretical and Applied Statistics*, 5(1), 1–4. <https://doi.org/10.11648/j.ajtas.20160501.11>
- Farah, M. F., Hasni, M. J. S. ve Abbas, A. K. (2018). Mobile-banking adoption: Empirical evidence from the banking sector in Pakistan. *International Journal of Bank Marketing*, 36(7). <https://doi.org/10.1108/IJBM-10-2017-0215>

- Fenech Castaldi, P. (2022, Eylül). *A study on the challenges in accepting cryptocurrencies as a fiat currency* [Yüksek lisans tezi, University of Malta]. <https://www.um.edu.mt/library/oar/bitstream/123456789/108923/1/Fenech%20Castaldi%20Paul%20-%20M.Sc.%20Ins.%20and%20Risk%20Manag..pdf>
- Fenkli, M., Çırak, A. N., ve Soylu, S. (2023). İzmir ilinde tüketicilerin online alışverişlerinde ödeme yöntemi olarak kripto para kullanımına yönelik tutumu üzerine bir araştırma. *İstanbul İktisat Dergisi – Istanbul Journal of Economics*, 73(1), 143–184. <https://doi.org/10.26650/ISTJECON2022-1132199>
- Ferreira, A. ve Sandner, P. (2021). *EU search for regulatory answers to crypto assets and their place in the financial markets' infrastructure*. *Computer Law & Security Review*, 43, 105632. <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2021.105632>
- Fishbein, M. ve Ajzen, I. (1975). *Belief, attitude, intention and behavior: An introduction to theory and research*. Addison-Wesley.
- Fornell, C., ve Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39–50. <https://doi.org/10.2307/3151312>
- Franke, G., ve Sarstedt, M. (2018). Heuristics versus statistics in discriminant validity testing: A comparison of four procedures. *Internet Research*, 29(3), 430–447. <https://doi.org/10.1108/IntR-12-2017-0515>
- Gandal, N., Hamrick, J. T., Moore, T. ve Vasek, M. (2021). *The rise and fall of cryptocurrency coins and tokens*. National Science Foundation. <https://par.nsf.gov/servlets/purl/10302252>
- García-Monleón, F., Erdmann, A., ve Arilla, R. (2023). A value-based approach to the adoption of cryptocurrencies. *Journal of Innovation & Knowledge*, 8, 100342. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2023.100342>
- Ghosh, K. ve Das, P. K. (2025). Comprehensive analysis of cryptocurrency, virtual digital assets, and distributed ledger technology with insights into Indian policies and research trends. *Discover Analytics*, 3(3), 00030. <https://doi.org/10.1007/s44257-025-00030-9>
- Gil-Cordero, E., Ledesma-Chaves, P., Arteaga Sánchez, R. ve Melo Mariano, A. (2024). Crypto-wallets revolution! Key factors driving behavioral intention to adopt the Coinbase Wallet using mixed PLS-SEM/fsQCA methodology in the Spanish environment. *International Journal of Bank Marketing*, 42(3), 536–570. <https://doi.org/10.1108/IJBM-01-2023-0035>
- Girardone, C. (2022). Russian sanctions and the banking sector. *British Journal of Management*, 33(4), 1683–1688. <https://doi.org/10.1111/1467-8551.12656>
- Gray, P. (2010). New problems, new solutions. *Information Systems Management*, 27(3), 284–287. <https://doi.org/10.1080/10580530.2010.498276>
- Güreş, N., ve Arslan, S. S. (2021). Birleştirilmiş teknoloji kabul ve kullanım teorisi (UTAUT). İçinde M. İ. Yağcı ve S. Çabuk (Ed.), *Pazarlama teorileri 2* (s. 324–345). Kapital Medya Hizmetleri A.Ş.
- Hair, J. F. ve Alamer, A. (2022). Partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM) in second language and education research: Guidelines and advances.

- Research Methods in Applied Linguistics*, 1(1), Article 100027. <https://doi.org/10.1016/j.rmal.2022.100027>
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., ve Tatham, R. L. (2010). *Multivariate data analysis* (7. baskı). Pearson Prentice Hall.
- Hair, J. F., Hult, G. T. M., Ringle, C. M. ve Sarstedt, M. (2014). *A primer on partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM)*. SAGE Publications.
- Hair, J. F., Hult, G. T. M., Ringle, C. M. ve Sarstedt, M. (2017). *A primer on partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM)* (2nd ed.). Sage Publications. <https://doi.org/10.15358/9783800653614>
- Hair, J. F., Ringle, C. M., ve Sarstedt, M. (2011). PLS-SEM: Indeed a silver bullet. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 19(2), 139–152. <https://doi.org/10.2753/MTP1069-6679190202>
- Hair, J. F., Risher, J. J., Sarstedt, M., ve Ringle, C. M. (2019). When to use and how to report the results of PLS-SEM. *European Business Review*, 31(1), 2–24. <https://doi.org/10.1108/EBR-11-2018-0203>
- Hair, J. F., ve Sarstedt, M. (2020). Factors versus composites: Guidelines for choosing the right SEM method. *Project Management Journal*, 50(6), 619–624. <https://doi.org/10.1177/8756972819882132>
- Hair, J. F., ve Sarstedt, M. (2021). Data, measurement, and causal inferences in project management research: Challenges, applications, and empirical recommendations. *Project Management Journal*, 52(6), 619–622. <https://doi.org/10.1177/8756972821999945>
- Hang, J. (2025). Sanctions and cryptocurrency: A catalyst for digital adoption? *Journal of Financial Regulation and Compliance*, 33(1), 45–62. <https://doi.org/10.1108/JFRC-08-2024-0156>
- Hasan, S. Z., Ayub, H., Ellahi, A., ve Saleem, M. (2022). A moderated mediation model of factors influencing intention to adopt cryptocurrency among university students. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 2022, Article ID 9718920. <https://doi.org/10.1155/2022/9718920>
- Hayashi, F. ve Routh, A. (2025). Financial literacy, risk tolerance, and cryptocurrency ownership in the United States. *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, 46, 101060. <https://doi.org/10.1016/j.jbef.2025.101060>
- Heidsiek, A. (2023). *All that glitters is crypto? Russia between institutional distrust and digital currencies* (Arbeitspapiere des Osteuropa-Instituts; Abteilung Soziologie, 1/2023). Freie Universität Berlin. <https://www.oei.fu-berlin.de/soziologie/arbeitspapiere/Arbeitsheft---Alexandra-Heidsiek.pdf>
- Hidegföldi, M., Csizmazia, G. L. ve Karpavičė, J. (2025). Understanding the drivers of cryptocurrency acceptance ve an empirical study of individual adoption. *Procedia Computer Science*, 256, 547–556. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2025.02.151>
- Houy, S., Schmid, P. ve Bartel, A. (2023). *Security aspects of cryptocurrency wallets: A systematic literature review*. *ACM Computing Surveys*, 1(1), Article e.g., 1–36. <https://doi.org/10.1145/3596906>
- Howell, B. E., ve Potgieter, P. H. (2019). *Governance of smart contracts in blockchain institutions*. SSRN Electronic Journal. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3423190>

- http-1: The Nilson Report. (2024). Nilson in the news. <https://nilsonreport.com/news-events/nilson-in-the-news/>
- http-2: Statista. (2023, May). Usage of payment cards for e-commerce and POS payments in Russia as of 2023, by card brand. <https://www.statista.com/statistics/1116613/russia-payment-card-usage-for-ecom-and-pos-by-brand/>
- http-3: CoinGecko. (2023, July 26). How many cryptocurrencies have failed? <https://www.coingecko.com/research/publications/how-many-cryptocurrencies-failed>
- http-4: CoinMarketCap. (2024). Cryptocurrency charts. <https://coinmarketcap.com/charts/>
- http-5: Chainalysis. (2023, September 12). 2023 Global Crypto Adoption Index. <https://www.chainalysis.com/blog/2023-global-crypto-adoption-index/>
- http-6: Triple-a.io (2024). <https://www.triple-a.io/cryptocurrency-ownership-data>
- http-7: Binance. (2024). Binance – Buy & Sell Crypto. <https://www.binance.com/>
- http-8: Crypto.com. (2024). Crypto.com – The best place to buy, sell, and pay with crypto. <https://crypto.com/>
- Huang, C.-K., Lee, N. C.-A. ve Chen, W.-C. (2023). Dilemmatic dual-factor determinants of discontinuous intention in cryptocurrency usage. *Information Technology & People*, 36(3), 988–1008. <https://doi.org/10.1108/ITP-11-2020-0778>
- Hunhevicz, J. J., ve Hall, D. M. (2020). Do you need a blockchain in construction? Use case categories and decision framework for DLT design options. *Automation in Construction*, 118, 101094. <https://doi.org/10.1016/j.aei.2020.101094>
- Huston, S. J. (2010). Measuring financial literacy. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 296–316. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01170.x>
- Irannezhad, E. ve Mahadevan, R. (2020). Is blockchain tourism’s new hope? *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, 11(1), 55–70. <https://doi.org/10.1108/JHTT-02-2019-0039>
- Jegerson, D., Khan, M., ve Mertzanis, C. (2022). Adoption of cryptocurrencies for remittances in the UAE: The mediation effect of consumer innovation. *European Journal of Innovation Management*, 26(7), 1535–1556. <https://doi.org/10.1108/EJIM-09-2022-0538>
- Jonker, N. (2019). What drives the adoption of crypto-payments by online retailers? *Electronic Commerce Research and Applications*, 35, 100848. <https://doi.org/10.1016/j.elerap.2019.100848>
- Kala, D. ve Chaubey, D. S. (2023). Cryptocurrency adoption and continuance intention among Indians: Moderating role of perceived government control. *Digital Policy, Regulation and Governance*, 25(3), 288–304. <https://doi.org/10.1108/DPRG-09-2022-0108>
- Kala, D., Chaubey, D. S. ve Al-Adwan, A. S. (2023). Cryptocurrency investment behaviour of young Indians: Mediating role of fear of missing out. *Global Knowledge, Memory and Communication*. <https://doi.org/10.1108/GKMC-07-2023-0237>

- Kang, D., Ryu, D. ve Webb, R. I. (2025). Bitcoin as a financial asset: A survey. *Financial Innovation*, 11(101). <https://doi.org/10.1186/s40854-025-00773-0>
- Kim, J. J., Radic, A., Chua, B.-L., Koo, B. ve Han, H. (2022). Digital currency and payment innovation in the hospitality and tourism industry. *International Journal of Hospitality Management*, 107, 103314. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2022.103314>
- Kumari, V., Bala, P. K. ve Chakraborty, S. (2023). An empirical study of user adoption of cryptocurrency using blockchain technology: Analysing role of success factors like technology awareness and financial literacy. *Journal of Theoretical and Applied Electronic Commerce Research*, 18(3), 1580–1600. <https://doi.org/10.3390/jtaer18030080>
- Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity. *Personnel Psychology*, 28(4), 563–575. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.1975.tb01393.x>
- Lee, C. C., Kriscenski, J. C., ve Lim, H. S. (2019). An empirical study of behavioral intention to use blockchain technology. *Journal of International Business Disciplines*, 14(1), 1–21.
- Li, C., Khaliq, N., Chinove, L., Khaliq, U., Popp, J., ve Oláh, J. (2023). Cryptocurrency acceptance model to analyze consumers' usage intention: Evidence from Pakistan. *SAGE Open*, 13(1), 1–19. <https://doi.org/10.1177/21582440231156360>
- Li, J. ve Patel, D. (2025). *Volatility dynamics and spillovers in cryptocurrency markets: Evidence from the Bitcoin ETF approval*. SSRN. <https://doi.org/10.2139/ssrn.5182374>
- Luo, L. ve Zhou, J. (2021). BlockTour: A blockchain-based smart tourism platform. *Computer Communications*, 175, 186–192. <https://doi.org/10.1016/j.comcom.2021.05.011>
- Mahdavi, R. (2022). State adoption of cryptocurrency: A case study analysis of Iran, Russia, and Venezuela. *American Journal of Undergraduate Research*, 19(1), 13–22. <https://doi.org/10.33697/ajur.2022.055>
- Manahov, V. ve Li, M. (2024). Stablecoins: New perspectives for travel and tourism. *Annals of Tourism Research*, 107, Article 103789. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2024.103789>
- Mareh, M., Subphonkulanan, L. ve Bostan Ali, W. (2025). The impact of perceived benefits on cryptocurrency adoption among business travelers: Evidence from MICE tourists in Thailand. *Social Sciences & Humanities Open*, 11, 101377. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2025.101377>
- Mashatan, A., Sangari, M. S., ve Dehghani, M. (2022). How perceptions of information privacy and security impact consumer trust in crypto-payment: An empirical study. *IEEE Access*, 10, 73016–73032. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2022.3186786>
- Mazambani, L. ve Mutambara, E. (2020). Predicting FinTech innovation adoption in South Africa: The case of cryptocurrency. *African Journal of Economic and Management Studies*, 11(1), 30–50. <https://doi.org/10.1108/AJEMS-04-2019-0152>

- Mendoza-Tello, J. C., Mora, H., Pujol-López, F. A., ve Lytras, M. D. (2018). Social commerce as a driver to enhance trust and intention to use cryptocurrencies for electronic payments. *IEEE Access*, 6, 50737–50751. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2018.2869359>
- Mishra, N., Srivastava, P., Mahato, S. ve Shivani, S. (2023). Use and acceptance of cryptocurrencies in India: An evaluation of block chain application in financial sector using PLS SEM and ANN approach. *International Journal of Quality & Reliability Management*, 40(13), 284–305. <https://doi.org/10.1108/IJQRM-03-2023-0093>
- Moon, J., Erdem, M., Ozdemir, O., Kim, H. L. ve Anlamlier, E. (2025). What drives Millennials and Generation Z to adopt cryptocurrency for hotel payments? *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 37(5), 1827–1844. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-12-2023-1936>
- Moore, G. C. ve Benbasat, I. (1991). *Development of an instrument to measure the perceptions of adopting an information technology innovation*. *Information Systems Research*, 2(3), 192–222. <https://doi.org/10.1287/isre.2.3.192> ScienceDirect+5
- Nadeem, M. A., Liu, Z., Pitafi, A. H., Younis, A. ve Xu, Y. (2020). Investigating the repurchase intention of Bitcoin: Empirical evidence from China. *Data Technologies and Applications*, 54(5), 625–639. <https://doi.org/10.1108/DTA-10-2019-0182>
- Nakamoto, S. (2008). *Bitcoin: A peer-to-peer electronic cash system*. <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>
- Nam, K., Dutt, C. S., Chathoth, P., ve Khan, M. S. (2019). Blockchain technology for smart city and smart tourism: Latest trends and challenges. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 24(9), 935–950. <https://doi.org/10.1080/10941665.2019.1585376>
- Namahoot, K. S. ve Rattanawiboonsom, V. (2022). Integration of TAM model of consumers' intention to adopt cryptocurrency platform in Thailand: The mediating role of attitude and perceived risk. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 2022(Article ID 9642998), 12 sayfa. <https://doi.org/10.1155/2022/9642998>
- Nguyen, T. T. H., ve Pham, T. H. (2025). Impacts of self-efficacy and herd behavior on farmers' intention to adopt digital payment in Vietnam. *Journal of Agricultural and Development Economics*, 12(1), 45–63. <https://doi.org/10.1108/JADEE-06-2024-0199>
- Nicolini, G. ve Intini, S. (2024). *The cryptocurrency phenomenon: The origins, evolution and economics of digital currencies*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003353102>
- Nuryyev, G., Wang, Y.-P., Achyldurdyeva, J., Jaw, B.-S., Yeh, Y.-S., Lin, H.-T. ve Wu, L.-F. (2020). Blockchain technology adoption behavior and sustainability of the business in tourism and hospitality SMEs: An empirical study. *Sustainability*, 12(3), 1256. <https://doi.org/10.3390/su12031256>
- Omran, Y., Henke, M., Heines, R. ve Hofmann, E. (2017, Nisan). *Blockchain-driven supply chain finance: Towards a conceptual framework from a buyer perspective*

- [Konferans bildirisi, IPSERA Annual Conference, Budapeşte–Balatonfüred].
<https://www.alexandria.unisg.ch/bitstreams/0542fe17-b97d-47f2-81a8-56f8bbaec0e2/download>
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3. baskı). SAGE Publications.
- Pertseva, S. (2022). Russian payment system during the sanctions: Challenges and opportunities. *SSRN*. <https://ssrn.com/abstract=4265003>
- Petrenec, V. (2022). *Cryptocurrency – A modern kind of money* [Lisans tezi, Brno University of Technology]. Brno University of Technology. <https://www.vutbr.cz/studenti/zav-prace/detail/142538>
- Preethi, D., Khare, N. ve Tripathy, B. K. (2020). *Security and privacy issues in blockchain technology*. İçinde *Blockchain technology and the internet of things* (1. Baskı, s. 19). Apple Academic Press.
- Puriwat, W. ve Tripopsakul, S. (2021). Explaining an adoption and continuance intention to use contactless payment technologies: During the COVID-19 pandemic. *Emerging Science Journal*, 5(1), 1–12. <https://doi.org/10.28991/esj-2021-01260>
- Quan, W., Kim, S. (S.), Hailu, T. B., Ahmad, W. ve Han, H. (2023). Exploring travelers' readiness to adopt cryptocurrency payment (vs mobile payment). *Tourism Management*, 97, 2797–2814. <https://doi.org/10.1080/13683500.2023.2240474>
- Quan, W., Moon, H., Kim, S. (S.) ve Han, H. (2023). Mobile, traditional, and cryptocurrency payments influence consumer trust, attitude, and destination choice: Chinese versus Koreans. *International Journal of Hospitality Management*, 108, 103363. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2022.103363>
- Radic, A., Quan, W., Ariza-Montes, A., Lee, J. ve Han, H. (2022). You can't hold the tide with a broom: Cryptocurrency payments and tourism in South Korea and China. *Tourism Management Perspectives*, 43, 101000. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2022.101000>
- Rana, R. L., Adamashvili, N., ve Tricase, C. (2022). The impact of blockchain technology adoption on tourism industry: A systematic literature review. *Sustainability*, 14(13), 7383. <https://doi.org/10.3390/su14127383>
- Rashideh, W. (2020). Blockchain technology framework: Current and future perspectives for the tourism industry. *Tourism Management*, 80, Article 104125. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2020.104125>
- Rejikumar, G., Aswathy Asokan-Ajitha, A., Dinesh, S., ve Jose, A. (2021). The role of cognitive complexity and risk aversion in online herd behavior. *Electronic Commerce Research*, 21(4), 869–888. <https://doi.org/10.1007/s10660-020-09451-y>
- Rezaeighaleh, H. (2020). *Improving security of crypto wallets in blockchain technologies* [Doktora tezi, University of Central Florida]. University of Central Florida STARS. <https://stars.library.ucf.edu/etd2020/403>
- Ringle, C. M., Wende, S. ve Becker, J.-M. (2015). *SmartPLS 3*. SmartPLS GmbH. <https://www.smartpls.com>
- Rogers, E. M. (1995). *Diffusion of innovations* (4. baskı). Free Press.

- Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of innovations* (5. baskı). Free Press.
- Roussou, I. ve Stiakakis, E. (2016). Adoption of digital currencies by companies in the European Union: A research model combining DOI and TAM. *4th International Conference on Contemporary Marketing Issues (ICCM)*, 163–168.
- Sajid, M., Mushtaq, R., Murtaza, G., Yahiaoui, D. ve Pereira, V. (2024). Financial literacy, confidence and well-being: The mediating role of financial behavior. *Journal of Business Research*, 182, 114791. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2024.114791>
- Sangari, M. S. ve Mashatan, A. (2023). What is driving consumer resistance to crypto-payment? A multianalytical investigation. *Psychology & Marketing*, 40(12), 2294–2310. <https://doi.org/10.1002/mar.21935>
- Sarstedt, M., Hair, J. F., Cheah, J. H., Becker, J. M., ve Ringle, C. M. (2019). How to specify, estimate, and validate higher-order constructs in PLS-SEM. *Australasian Marketing Journal*, 27(3), 197–211. <https://doi.org/10.1016/j.ausmj.2019.05.003>
- Sarstedt, M., Hair, J. F., Pick, M., Liengaard, B. D., Radomir, L., ve Ringle, C. M. (2022). Progress in partial least squares structural equation modeling use in marketing research in the last decade. *Psychology & Marketing*, 39(5), 1035–1064. <https://doi.org/10.1002/mar.21640>
- Sarstedt, M., Ringle, C. M., ve Hair, J. F. (2017). Partial least squares structural equation modeling. In C. Homburg, M. Klarmann, ve A. Vomberg (Ed.), *Handbook of market research*. Springer.
- Sergio, I. ve Wedemeier, J. (2025). Global surge: Exploring cryptocurrency adoption with evidence from spatial models. *Financial Innovation*, 11(96). <https://doi.org/10.1186/s40854-025-00765-0>
- Shahzad, F., Xiu, G., Wang, J. ve Shahbaz, M. (2018). An empirical investigation on the adoption of cryptocurrencies among the people of mainland China. *Technology in Society*, 55, 33–40. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2018.05.006>
- Sharma, A., Sharma, A. ve Singh, R. K. (2023). Blockchain adoption in agri-food supply chain management: An empirical study of the main drivers using extended UTAUT. *Business Process Management Journal*, 29(3), 737–756. <https://doi.org/10.1108/BPMJ-10-2022-0543>
- Shihadeh, M. (2023). *Polycentric governance in blockchain based applications: Transforming government services in the UAE* [Doktora tezi, University of Leicester]. Figshare. <https://figshare.le.ac.uk/articles/thesis/25053362>
- Shmueli, G., Ray, S., Velasquez Estrada, J. M., ve Chatla, S. B. (2016). The elephant in the room: Predictive performance of PLS models. *Journal of Business Research*, 69(10), 4552–4564. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2016.03.049>
- Sohaib, O., Hussain, W., Asif, M., Ahmad, M. ve Mazzara, M. (2020). A PLS-SEM neural network approach for understanding cryptocurrency adoption. *IEEE Access*, 8, 13138–13150. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2019.2960083>
- Su, B.-C., Wu, L.-W., Lin, H., ve Lin, C.-A. (2023). The mediating effect of herd behavior and brand attitude towards the impact of spokesman credibility, source fit, and online word-of-mouth on purchase intention. *Sustainability*, 15(1), 888. <https://doi.org/10.3390/su15010888>

- Sydorenko, S. (2023). Trouble behind frontlines: How Russia's occupation is re-molding Ukraine's socio-cultural landscape. *Cornell Policy Review*. <https://www.researchgate.net/publication/370946807>
- Tasca, P., ve Tessone, C. J. (2018). Taxonomy of blockchain technologies: Principles of identification and classification. *SSRN Electronic Journal*. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2977811
- Taylor, S. ve Todd, P. A. (1995). *Understanding information technology usage: A test of competing models*. *Information Systems Research*, 6(2), 144–176. <https://doi.org/10.1287/isre.6.2.144>
- Ter Ji-Xi, J. T., Salamzadeh, Y. ve Teoh, A. P. (2021). Behavioral intention to use cryptocurrency in Malaysia: An empirical study. *The Bottom Line*, 34(2), 170–187. <https://doi.org/10.1108/BL-08-2020-0053>
- Tetelea, D. (2023). *Factors of cryptocurrency adoption in Russia: A UTAUT model analysis* (Yüksek lisans tezi). St. Petersburg University Graduate School of Management. <https://api.dspace.spbu.ru/server/api/core/bitstreams/7b35de70-9c75-4256-ae81-6a29aa55cbea/content>
- Thompson, R. L., Higgins, C. A. ve Howell, J. M. (1991). *Personal computing: Toward a conceptual model of utilization*. *MIS Quarterly*, 15(1), 125–143. <https://doi.org/10.2307/249443>
- Treiblmaier, H., Leung, D., Kwok, A. O. ve Tham, A. (2021). Cryptocurrency adoption in travel and tourism—An exploratory study of Asia Pacific travellers. *Current Issues in Tourism*, 24(22), 3165–3181. <https://doi.org/10.1080/13683500.2020.1863928>
- Venkatesh, V. ve Davis, F. D. (2000). A theoretical extension of the technology acceptance model: Four longitudinal field studies. *Management Science*, 46(2), 186–204. <https://doi.org/10.1287/mnsc.46.2.186.11926>
- Venkatesh, V., Morris, M. G., Davis, G. B. ve Davis, F. D. (2003). User acceptance of information technology: Toward a unified view. *MIS Quarterly*, 27(3), 425–478. <https://doi.org/10.2307/30036540>
- Venkatesh, V., Thong, J. Y. L. ve Xu, X. (2012). Consumer acceptance and use of information technology: Extending the unified theory of acceptance and use of technology. *MIS Quarterly*, 36(1), 157–178. <https://doi.org/10.2307/41410412>
- Voshmgir, S. (2020). *Token economy: How the Web3 reinvents the internet* (2. baskı). BlockchainHub Berlin.
- Voskoboinikov, G. M., Ryzhik, I. V., Salakhov, D. O., Metelkova, L. O., Zhakovskaya, Z. A. ve Lopushanskaya, E. M. (2020). Absorption and conversion of diesel fuel by the red alga *Palmaria palmata* (Linnaeus) F. Weber et D. Mohr, 1805 (Rhodophyta): The potential role of alga in bioremediation of sea water. *Russian Journal of Marine Biology*, 46(2), 113–118. <https://doi.org/10.1134/S1063074020020108>
- Worrasangasilpa, K. (2021). *Formally verifying the security properties of a proof-of-stake blockchain protocol* [Doktora tezi, University of Cambridge]. <https://doi.org/10.17863/CAM.107393>

- Wu, K., Wheatley, S. ve Sornette, D. (2018). Classification of cryptocurrency coins and tokens by the dynamics of their market capitalizations. *Royal Society Open Science*, 5(8), Article 180381. <https://doi.org/10.1098/rsos.180381>
- Yu, Y. (2023). Analysis of POW in Bitcoin and POS in Peercoin. *Highlights in Science, Engineering and Technology*, 39, 784–788. <https://doi.org/10.54097/hset.v39i.6647>

EKLER

EK-1.

Anket Formu			
Kripto Paraların Kullanımı Üzerine Düzenlenen Anketimize Hoş Geldiniz			
Bu anket formu Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde doktora öğrencisi olan Sadık Yerebakan tarafından doktora tezi kapsamında oluşturulmuştur. Araştırmanın amacı, Rus turistlerin alışverişlerde kripto paraları kullanmalarını analiz etmektir. Çalışmada katılımcıların kimlik bilgilerini ortaya koyacak herhangi bir soru bulunmamaktadır. Elde edilecek bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılacağını ve bu bilgilerin gizliliklerinin etik ilkeler çerçevesinde korunacağını taahhüt ediyoruz. Zamanınızı ayırdığınız ve soruları cevapladığınız için teşekkür ederiz. Saygılarımızla.			
Araştırmacı Sadık YEREBAKAN		Danışman Prof. Dr. Celal Hakan KAĞNICIOĞLU	
1- Lütfen ilk 6 soruda verilen ilgili soruları/ifadeleri doldurunuz.			
1	Daha önce kripto paralar kullanarak alışveriş yaptınız mı? Cevabınız evet ise lütfen sonraki sorulara devam edin.	Evet ()	Hayır ()
2	Kripto paralarla hangi ürün ve hizmetleri satın aldınız? Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz. () Teknolojik ve Elektronik Ürünler () Giyim ve Aksesuarlar () Gıda ve Restoranlar/Kafeler () Turistik Aktiviteler ve Ulaşım () Hediye Eşyalar ve Oyuncaklar () Kişisel Bakım Ürünleri () Diğer		
KİŞİSEL BİLGİLER			
3	Cinsiyetiniz	Erkek ()	Kadın ()
4	Yaşınız	() 18-27 () 38-47	() 28-37 () ≥48
5	Eğitim Seviyeniz	() Lise ve altı () Lisans	() Ön lisans () Lisansüstü
6	Geliriniz	() 6,000 USD ve altı = 600,000 RUB ve altı () 6,000 - 12,000 USD = 600,000 - 1,200,000 RUB () 12,000 - 19,000 USD = 1,200,000 - 1,900,000 RUB () 19,000 - 30,000 USD = 1,900,000 - 3,000,000 RUB () 30,000 USD ve üzeri = 3,000,000 RUB ve üzeri	
2- 7-46 Aralığındaki ifadelere katılım derecenizi uygun alana işaretleyiniz.			

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz Katılmıyorum	Kararsızım	Biraz Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Performans Beklentisi								
7	Kripto paraları kullanmak, benim için önemli olan ürün ve hizmetleri satın alma şansımı artırır.	1	2	3	4	5	6	7
8	Kripto paraları kullanmak, satın alma işlemlerimi daha hızlı gerçekleştirmemi sağlar.	1	2	3	4	5	6	7
9	Kripto paraları kullanmak, satın alma karar sürecimin kalitesini artırır.	1	2	3	4	5	6	7
10	Kripto paraları kullanmayı yurtdışı seyahatlerimde faydalı buluyorum.	1	2	3	4	5	6	7
Çaba Beklentisi								
11	Kripto paraları kullanırken yaşadığım deneyim açık ve anlaşılırdır.	1	2	3	4	5	6	7
12	Kripto paraları kullanmak benim için kolaydır.	1	2	3	4	5	6	7
13	Kripto paraları kullanma konusunda uzmanlaşmak benim için kolaydır.	1	2	3	4	5	6	7
Güven								
14	Kripto paraların güvenilir olduğuna inanıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
15	Kripto paralara güveniyorum.	1	2	3	4	5	6	7
16	Kripto paraların finansal işlemlerimi doğru bir şekilde gerçekleştireceğine inanıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
17	Kripto paraların alışverişin ayrılmaz bir parçası olduğuna inanıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
18	Kripto paraların işlem dolandırıcılığına yol açmayacağını düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
Güvenlik ve Gizlilik								
19	Kripto paraların, hassas bilgilerimi (finansal, kişisel, özel hayat vb.) gönderebileceğim güvenilir bir yer olduğuna inanıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
20	Seyahat ederken kripto paraları kullanırsam, para kaybetme olasılığımın az olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5	6	7

21	Kripto paraları kullanmanın, işlemler hakkında yüksek düzeyde hesap verebilirliği sağladığını düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
22	Kripto paraları kullanmanın, işlem geçmişinin değiştirilme riskini azalttığını düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
Risk								
23	Kripto paralar, diğer para birimlerinden daha risklidir.	1	2	3	4	5	6	7
24	Yasal bir çerçeve olmadan kripto para kullanmanın riskli olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
25	Kripto paraları kullanırken, yasa dışı saldırılar ve faaliyetler nedeniyle kendimi tam olarak güvende hissetmiyorum.	1	2	3	4	5	6	7
26	Kripto paraları kullanırken, kripto para biriminin değişkenliği nedeniyle paramın değerini kaybedebileceğinden endişeleniyorum.	1	2	3	4	5	6	7
27	Kripto paraları kullanırken, yasal düzenlemelerin olmayışı nedeniyle dolandırıcılık endişesi yaşıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
Tutum								
28	Kripto paraları kullanmayı diğer para türlerine kıyasla tercih ederim.	1	2	3	4	5	6	7
29	Kripto paraları kullanmak benim için harika bir yoldur.	1	2	3	4	5	6	7
30	Alışverişlerde kripto paraları kullanmanın doğru bir düşünce olduğuna inanıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
Yenilikçilik								
31	Yeni bir teknolojiyi duyduğumda, onu denemek için yollar ararım.	1	2	3	4	5	6	7
32	Kripto para teknolojisindeki yeni özellikleri ve gelişmeleri denemekten hoşlanırım.	1	2	3	4	5	6	7
33	İlgi alanıma giren son teknolojik gelişmeleri takip ederim.	1	2	3	4	5	6	7
34	Yüksek teknoloji cihazlarının kullanımını anlamaya çalışırken harcadığım çaba bana keyif verir.	1	2	3	4	5	6	7
Davranışsal Niyet								
35	Gelecekte kripto paraları kullanmaya devam etme niyetindeyim.	1	2	3	4	5	6	7
36	Alışverişlerimde her zaman kripto paraları kullanmaya çalışacağım.	1	2	3	4	5	6	7
37	Kripto paraları sıklıkla kullanmaya devam etmeyi planlıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
Finansal Okuryazarlık								
38	İyi seviyede finansal bilgiye sahip olduğumu düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7

39	Finansal konularla başa çıkma kapasitemin yüksek olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
40	Paramı yönetme konusunda çok az zorluk yaşıyorum ya da hiç yaşamıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
Farkındalık								
41	Kripto paraların farkındayım ve nasıl kullanılacağını biliyorum.	1	2	3	4	5	6	7
42	Kripto paraları alternatif bir değişim aracı olarak biliyorum.	1	2	3	4	5	6	7
43	Kripto paraların diğer değişim araçlarından daha çekici olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
Sürü Davranışı								
44	Karar verirken çoğunluğun peşinden giderim.	1	2	3	4	5	6	7
45	Birçok insanla aynı şekilde kripto paraları kullanırsam daha rahat hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
46	Kripto paraları kullandıktan sonra, bu kararımı değerlendirmek için başkalarının tepkilerini izlerim.	1	2	3	4	5	6	7

EK-2.

Форма анкеты			
Добро пожаловать. Это анкета предназначена для получения информации по способам использования криптовалют. Данная форма анкеты была создана Садыком Йеребаканом, доктором Института последипломого образования Анатолийского университета, в рамках его докторской диссертации. Цель исследования - проанализировать использование криптовалют российскими туристами при совершении покупок. В исследовании нет вопросов, раскрывающих информацию о личности участников. Мы обязуемся, что полученная информация будет использована в научных целях и что конфиденциальность этой информации будет защищена в рамках этических принципов. Спасибо, что уделите время и ответили на вопросы. С наилучшими пожеланиями.			
Исследователь		Консультант	
Садык Йеребакан		Джелал Хакан Кагныджыоглу, профессор, доктора наук	
1- Пожалуйста, заполните соответствующие вопросы/утверждения, приведенные в первых 6 вопросах.			
1	Совершали ли вы раньше покупки с помощью криптовалют? Если да, пожалуйста, продолжите отвечать на следующие вопросы.	Да ()	Нет ()
2	Какие товары и услуги вы покупали за криптовалюты? Вы можете отметить более одного варианта. () Технологическая и электронная продукция () Одежда и аксессуары () Еда и рестораны/кафе () Туристические мероприятия и транспорт () Сувениры и игрушки () Средства личной гигиены () Прочее		
ЛИЧНАЯ ИНФОРМАЦИЯ			
3	Пол	Мужчина ()	Женщина ()

4	Ваш возраст (укажите)	☐ 18-27 ☐ 28-37 ☐ 38-47 ☐ ≥48						
5	Уровень образования	☐ Школа и выше ☐ Младший специалист ☐ Бакалавр ☐ Магистратура						
6	Ваш доход	☐ 6 000 долларов США и ниже = 600 000 рублей и ниже						
		☐ 6,000 - 12,000 USD = 600,000 - 1,200,000 РУБ.						
		☐ 12,000 - 19,000 USD = 1,200,000 - 1,900,000 РУБ.						
		☐ 19,000 - 30,000 USD = 1,900,000 - 3,000,000 РУБ.						
		☐ 30 000 долларов США и выше = 3 000 000 рублей и выше						
2- Примечание! Пожалуйста, отметьте в соответствующем поле с 7 по 46 пункт степень вашего согласия с утверждениями.								
		Категорически не согласен	Не согласен	Не полностью согласен	Не могу ни согласиться, ни опровергнуть	Частично согласен	Согласен	Полностью согласен
Ожидание производительности								
7	Использование криптовалют повышает мои шансы на покупку важных для меня товаров и услуг.	1	2	3	4	5	6	7
8	Использование криптовалют позволяет мне совершать покупки быстрее.	1	2	3	4	5	6	7
9	Использование криптовалют повышает качество процесса принятия решения о покупке.	1	2	3	4	5	6	7
10	Я считаю полезным использовать криптовалюты во время путешествий за границу.	1	2	3	4	5	6	7
Ожидание стараний								
11	Мой опыт использования криптовалют ясен и понятен.	1	2	3	4	5	6	7

12	Криптовалюты просты для меня в использовании.	1	2	3	4	5	6	7
13	Мне легко специализироваться на использовании криптовалют.	1	2	3	4	5	6	7
Доверие								
14	Я считаю, что криптовалюты надежны.	1	2	3	4	5	6	7
15	Я доверяю криптовалютам.	1	2	3	4	5	6	7
16	Я верю, что криптовалюты будут правильно выполнять мои финансовые операции.	1	2	3	4	5	6	7
17	Я считаю, что криптовалюты – это неотъемлемая часть процесса покупок.	1	2	3	4	5	6	7
18	Я думаю, что криптовалюты не приведут к мошенничеству при транзакциях.	1	2	3	4	5	6	7
Безопасность и конфиденциальность								
19	Я считаю, что криптовалюты – это надежное место, куда я могу отправить свою конфиденциальную информацию (финансовую, личную, о частной жизни и т.д.).	1	2	3	4	5	6	7
20	Если я буду использовать криптовалюты во время путешествий, думаю, вероятность потерять деньги будет невелика.	1	2	3	4	5	6	7
21	Я считаю, что использование криптовалют обеспечивает высокий уровень ответственности за транзакции.	1	2	3	4	5	6	7
22	Я считаю, что использование криптовалют снижает риск того, что история транзакций будет изменена.	1	2	3	4	5	6	7
Риск								
23	Криптовалюты более рискованны, чем другие валюты.	1	2	3	4	5	6	7
24	Я считаю, что использовать криптовалюту без законодательной базы рискованно.	1	2	3	4	5	6	7
25	Используя криптовалюты, я не чувствую себя в полной безопасности из-за незаконных атак и действий.	1	2	3	4	5	6	7
26	При использовании криптовалют я беспокоюсь о том, что мои деньги могут потерять в цене из-за волатильности криптовалюты.	1	2	3	4	5	6	7
27	При использовании криптовалют я опасаясь мошенничества из-за отсутствия правового регулирования.	1	2	3	4	5	6	7
Отношение								
28	Я предпочитаю использовать криптовалюты по сравнению с другими видами денег.	1	2	3	4	5	6	7
29	Использование криптовалют - отличный способ для меня.	1	2	3	4	5	6	7

30	Я считаю, что использование криптовалют в покупках – это правильная идея.	1	2	3	4	5	6	7
Инновации								
31	Когда я слышу о новой технологии, я ищу способы опробовать ее.	1	2	3	4	5	6	7
32	Мне нравится экспериментировать с новыми возможностями и разработками в области криптовалютных технологий.	1	2	3	4	5	6	7
33	Я слежу за последними технологическими разработками в интересующей меня области.	1	2	3	4	5	6	7
34	Мне нравится прилагать усилия, пытаюсь разобраться в использовании высокотехнологичных устройств.	1	2	3	4	5	6	7
Поведенческие намерения								
35	Я намерен продолжать использовать криптовалюты и в будущем.	1	2	3	4	5	6	7
36	Я всегда буду стараться использовать криптовалюты в своих покупках.	1	2	3	4	5	6	7
37	Я планирую и дальше часто использовать криптовалюты.	1	2	3	4	5	6	7
Финансовая грамотность								
38	Я считаю, что у меня хороший уровень финансовых знаний.	1	2	3	4	5	6	7
39	Я считаю, что у меня высокая способность решать финансовые вопросы.	1	2	3	4	5	6	7
40	Я практически не испытываю трудностей с управлением своими деньгами.	1	2	3	4	5	6	7
Информированность								
41	Я знаю о криптовалютах и умею ими пользоваться.	1	2	3	4	5	6	7
42	Я знаю криптовалюты как альтернативное средство обмена.	1	2	3	4	5	6	7
43	Я считаю, что криптовалюты более привлекательны, чем другие средства обмена.	1	2	3	4	5	6	7
Поведение большинства								
44	В принятии решений я следую за большинством.	1	2	3	4	5	6	7
45	Я чувствую себя более комфортно, если использую криптовалюты так же, как и многие другие.	1	2	3	4	5	6	7
46	После использования криптовалют я наблюдаю за реакцией других людей, чтобы оценить свое решение.	1	2	3	4	5	6	7